Tallinna Tehnikaülikool

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Mikk Kangro

Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamine pankrotimenetluse eesmärkide kontekstis

Magistritöö

Juhendaja: Kaido Künnapas, PhD

Tallinn 2017

Deklareerin, et käesolev magistritöö,
mis on minu iseseisva töö tulemus,
on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli
magistrikraadi taotlemiseks ja selle alusel
ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi.

Mikk Kangro

"..... “ 2017

Töö vastab kehtivatele nõuetele

Juhendaja PhD Kaido Künnapas

“ ..... “ 2017

Kaitsmisele lubatud “ ..... “ 2017

Õiguse instituudi magistritööde kaitsmiskomisjoni esimees

Sisukord

Sissejuhatus 5

1. Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamise alused ja eesmärk 10
1.1. Maksupettused kui konfiskeerimise alus 10
1.2. Vara konfiskeerimine 14
1.2.1. Süüteoga saadud vara 17
1.2.2. Konfiskeerimise preventiivne eesmärk 22
1.2.3. Põhiõiguste riive ja konfiskeerimismenetluse lõpp 24
1.3. Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamine 27
1.3.1. Süüteoga saadud vara arestimise eeldused 27
1.3.2. Süüteoga saadud vara arestimise eesmärk 29
1.4. Vahekokkuvõte 30

2. Pankrotimenetluse eesmärgid vara arestide kontekstis 32
2.1. Pankrotimenetluse põhimõtted 35
2.1.1. Hea usu põhimõte ja pankrotiavalduse esitamise kohustus 35
2.1.2. Tahtliku maksejõuetuse tekitamine 36
2.1.3. Pankrotivara olemus 38
2.1.4. Pankrotimenetlus kui avalik huvi 41
2.2. Vahekokkuvõte 42

3. Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamine pankrotimenetluses 44
3.1. Vastuolude põhiolemus 44
3.1.1. Kriminaalmenetluse preventiivsete eesmärkide moonutamine 44
3.1.2. Õiguspärase ootuse riive 46
3.1.3. Maksupettuste tõkestamine 47
3.2. Pankrotimenetluse mõju kriminaaltulu konfiskeerimisele kohtupraktika näitel 48
3.2.1. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus asjas 3-1-1-68-16 48
3.2.2. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus asjas 3-1-1-103-16 50
3.4. Pankrotimenetluse ja kriminaalmenetluse vastuolude lahendamine 54
3.4.1. Pankrotimenetluse ja kriminaalmenetluse vastuolude lahendamise õiguslik analüüs 56
3.4.2. Pankrotimenetlusõigusliku põhimõtte ümberkujundamine 59
3.4.3. Pankrotimenetlusõigusliku põhimõtte muutmise problemaatika PankrS § 45 mõistes 65

Kokkuvõte 67

Summary 71
Ensuring the confiscation of criminal assets in the context of insolvency proceedings .....

Kasutatud allikad 75
Teadusraamatud 75
Teadusartiklid 76
Õigusaktid 76
Kohtupraktika 77
Muud allikad 78

Lühendid

AÕS- Asjaõigusseadus

EIK- Euroopa Inimõiguste Kohus

EKo- Euroopa Kohtu otsus

KarS- Karistusseadustik

KMS- Käibemaksuseadus

KrMS- Kriminaalmenetluse seadustik

MKS- Maksukorralduse seadus

PankrS- Pankrotiseadus

RKHKo- Riigikohtu halduskolleegiumi otsus

RKKKm- Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus

RKKKo- Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus

RKPJKo- Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve kolleegiumi otsus

RKTKm- Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus

RKTKo- Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus

RKÜKm- Riigikohtu üldkogu määrus

RKÜKo- Riigikohtu üldkogu otsus

TrtRnK- Tartu Ringkonnakohus

TsÜS- Tsiviilseadustiku üldosa seadus

VÕS- Võlaõigusseadus

Sissejuhatus

Käesolev magistritöö keskendub kriminaaltulu konfiskeerimise tagamisele pankrotimenetluse eesmärkide kontekstis ning nende omavaheliste vastuolude lahendamisele. See oli Cicero, kes kirjutas "De legibuses": *Salus populi suprema lex*- "rahva hüve on kõrgeim seadus" ehk teisisõnu seaduse võim annab rahvale turvalisuse kõrgeima astme.[1] Cicero väites ei ole põhjust kahelda, kuid aeg-ajalt tekib selle pinnalt põhimõttelisi küsimusi, mis ootavad lahendamist. Üheks põhimõtteliseks küsimuseks on küsimus sellest, kuidas peaksid toimima erinevate menetlusõiguste normid teineteise suhtes, et saavutada menetlusnormiga seatud eesmärki. On tõsi, et kui õiguse kvaliteeti tuletatakse meelde ainult tema loomise viisist ning jäetakse kõrvale tema sisu, siis on olemas võimalus ebaõiglase õiguse kehtestamiseks. Juristil jääb sellisel juhul võimalus selline õigus moraalselt hukka mõista[2] ning püüda leida mitmekülgseid lahendusi ebaõiglase õiguse kõrvaldamiseks.

Õiguse idee koosneb kolmest põhielemendist: õiglusest, õiguslikust garanteeritusest ning eesmärgipärasusest.[3] Nimetatud elemendid peaksid looma idee sellest, kuidas õigus tagab teatud väärtusi ühiskonnas. Probleem on, et õiglus ei ole kunagi õiglane, õiguskindluse vahel ei valitse kunagi tasakaalu ning õiguse eesmärk lähtub õigusest ja õiguslikust garanteeritusest ehk õiguskindlusest. Sellest tulenevalt tekib ebakõla väärtuste tagamisel ühiskonnas.

Kohtumenetluste normaalne, ootuspärane kulgemine demokraatlikus ühiskonnas eeldab väga mitmesugustele tugifunktsioonidele mõtlemist ja ka nende mõtete sihikindlat realiseerimist. Nii nagu ei ole võimalik ühe lausega selgitada põhiõiguse tagamist põhiseaduse § 14 mõttes, nii eeldab ka kohtumenetluse tagamine väga erinevate meetmete võtmist, mis kõik viimaks taanduvad seadusandliku ja täitevvõimu poliitilisteks otsusteks.[4] Selline loogika kehtib nii menetlus- kui materiaalõiguses. Just tugifunktsioonide mõtestamise eesmärgi abil on võimalik vähendada ebakõlasid, mis tulenevad õiguse ideest. Kuid paratamatult ei ole võimalik kõrvaldada ega ette näha kõiki võimalikke tulevikus tekkivaid vasturääkivusi.

Konfiskeerimise materiaalõiguslikud alused sisalduvad karistusseadustiku 7. peatükis, täpsemalt KarS §-des 83-85. KarS §-s 83 nähakse ette süüteo toimepanemise vahendi ja vahetu objekti, §-s 83^1 süüteoga saadud vara ja §-s 83^2 kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimise õiguslikud

[1] Davies, N. Euroopa ajalugu. Tallinn, Varrak 2014, lk. 178.
[2] Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn, Juura 2007, lk. 32.
[3] *Ibid*, lk. 33.
[4] Kergandberg, E. Jt. Kohtumenetlus. Tallinn, Juura 2008, lk. 112.

alused.[5] Karistusseadustiku[6] (KarS) § 83[1] lg-s 1 sätestatu kohaselt konfiskeerib kohus tahtliku süüteoga saadud vara, kui see kuulub otsuse või määruse tegemise ajal toimepanijale. Süüteoga saadud vara konfiskeerimise eesmärk on takistada süüdlase rikastumist süüteo toimepanemise tagajärjel: kriminaaltulu äravõtmist puudutava regulatsiooni mõtte kohaselt ei tohi süütegude toimepanek osutuda süüdlase jaoks kasulikuks.[7]

Konfiskeerimise tagamise alused tulenevad kriminaalmenetluse seadustiku[8] (KrMS) neljandast peatükist. Vara arestimise eesmärgiks on tsiviilhagi, avalik-õigusliku nõudeavalduse, konfiskeerimise või selle asendamise ja varalise karistuse tagamine. Vara arestimine seisneb kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetu, tsiviilkostja või kolmanda isiku või rahapesu või terrorismi rahastamise objektiks oleva vara üleskirjutamises ja vara võõrandamise tõkestamises.[9]

Nii füüsiliste kui juriidiliste isikute maksejõuetus on reguleeritud pankrotiseadusega (PankrS). Pankrot on võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus ning võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.[10] Pankrotimenetlusele on iseloomulik kollektiivne nõuete sissenõudmine ja nõuete rahuldamine. Pankrotimenetluse kesksetеks ülesanneteks on kindlaks teha nõuded võlgniku vastu ja võlgniku vara, mille arvelt saab toimuda nõuete rahuldamine.[11]

Võlausaldajate nõuete rahuldamine pankrotimenetluses saab võimalikuks pankroti väljakuulutamisega. Pärast pankroti väljakuulutamist moodustub võlgniku varast pankrotivara, mis müüakse enampakkumisel, et rahuldada võlausaldajate nõudeid. Et pankrotivara saaks realiseerida, lõpeb võlgniku varale kohaldatud arest pankroti väljakuulutamisega.[12]

Karistusõigus, kriminaal- ning pankrotimenetlus on täiesti erinevad valdkonnad, kuuludes samuti ka erinevatesse õigusharudesse. Kuid olenemata sellest on mõlemal valdkonnal üks väga tugev ning ühine joon- õiguskaitse. Mõlema õigusinstrumendi eesmärgiks on kahju hüvitamise õiguse tagamine. Õigus kahju hüvitamisele tagab igaühe õiguse tagasi saada olukorra, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju tekitanud asjaolu ei oleks esinenud.[13] Vara arestimise, konfiskeerimise ning selle realiseerimine ja pankrotivarast saadud rahaliste väljamaksete tegemise eesmärgiks on leevendada või hüvitada tekkinud kahju.

[5] RKKKm 3-1-1-1-12, p.13.
[6] KarS. RT I, 31.12.2016, 14.
[7] RKKKm 3-1-1-1-12, p.13.
[8] KrMS. RT I, 31.12.2016, 16.
[9] KrMS § 142 lg 1.
[10] PankrS § 1 lg 1,2. RT I, 22.06.2016, 25.
[11] Saarma, T. Pankrotimenetluse põimõtted. Juridica 2008 nr. 6, lk. 351.
[12] PankrS § 45.
[13] Annus, T. Riigiõigus. Tallinn, Juura 2006, lk. 363.

Riigikohus on väljendanud, et vara arestimise eesmärk on üksnes tagada võimalikku konfiskeerimise või selle asendamise täitmise vajadust ning vara arestimine ei tähenda tingimata selle konfiskeerimist. Küsimused, kas kahtlustatav on saanud tahtliku süüteoga vara ning kas nimetatud vara on ära tarvitatud, lahendatakse alles kohtuotsuse tegemisel. Samuti lahendatakse kahtlustatava süüküsimus alles hilisema kohtumenetluse käigus, kui on kogutud kõik võimalikud tõendid ja välja selgitatud kuriteo täpsed asjaolud, sh. kuritegelikul teel saadud vara suurus.[14]

Siinkohal ilmneb ka käesoleva magistritöö põhiprobleem. Senikaua kuni kohtud vaagivad võimalikku vara konfiskeerimist võib juhtuda, et süüteo toimepannud isik algatab enda suhtes või tema suhtes algatatakse pankrotimenetlus. Võlausaldajad võivad olla pankrotimenetluses puhvriks, et tekitada nõudeõigust. Sellisel viisil võib jõuda süüteoga saadud vara[15] või kriminaaltulu tagasi isikutele, kes algselt olid süüteo toimepanijaks. Lisaks sellele, et kriminaaltulu võib jõuda pankrotimenetluse abil tagasi tsiviilkäibesse võib pankrotimenetlus oluliselt riivata põhiõiguseid kriminaalmenetluses ning seega olla vastuolus ka põhiseaduses sätestatud põhimõtetega.

Olgu siinkohal märgitud, et käesoleva magistritöö keskmeks on maksupettused. Maksupettus on teadlik ja tahtlik maksudest kõrvalehoidumine, mis on reeglina kriminaalõiguse kohaselt karistatav. Maksupettuse mõiste hõlmab olukordi, kus teadlikult ja tahtlikult esitatakse maksudeklaratsioonides valeandmeid. Maksudest kõrvalehoidumine on seega seadusevastane tegevus, kus maksukohustust varjatakse ning maksumaksja tasub vähem makse, kui ta on õigusnormidest tulenevalt kohustatud maksma, varjates maksuameti eest sissetulekut või teavet.[16] Kuivõrd pankrotimenetluses realiseerida ning kriminaalmenetluses konfiskeerida saab igasugust vara, siis on siinkirjutaja hinnangul oluline piiritleda, mille tagajärjel on just kriminaalmenetluses vajalik vara konfiskeerida.

Ebaausa majandustegevuse, deklareerimata või valesti deklareeritud maksude tagajärjel tekkis Eestis 2015. aastal 419,5 miljoni euro suurune maksuauk, mis on 2,07% SKP-st.[17] Lõviosa nimetatud summast moodustas nii ebaõige käibemaksu deklareerimine kui tööjõumaksude deklareerimata jätmine, mis on otseselt seotud maksupettustega. Seega on äärmiselt oluline, et maksupettusest saadav tulu jõuaks tagasi riigile, et kasvatada üldist heaolu ühiskonnas.

---

[14] RKKKo 3-1-1-1-12, p. 4.4.
[15] Süüteod on karistusseadustiku järgi väärteod ja kuriteod. Süüteoga saadud vara on käesolevas magistritöös käsitletud varana, mis tuleneb kuriteost, mitte väärteost. Autori märkus.
[16] Euroopa Komisjon. Võitlus maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidmisega. Komisjoni analüüs Euroopa Ülemkogu 22. mai 2013. aasta kohtumise tarbeks. ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_et.pdf (10.02.2016).
[17] Maksu- ja Tolliamet. Kokkuvõte 2016. aastast. www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/uudised-pressiinfo/pressimaterjalid/mta_2016._aasta_faktileht.pdf (10.02.2016).

Põhiseaduse mõtte kohaselt on Eestis õiguse üldpõhimõtteks õiguspärase ootuse printsiip. Selle printsiibi kohaselt on igaühel õigus tegutseda mõistlikus ootuses, et rakendatav seadus jääb kehtima. Igaüks peab saama temale seadusega antud õigusi ja vabadusi kasutada vähemalt seaduses sätestatud tähtaja jooksul. Seaduses tehtav muudatus ei tohi olla õiguse subjektide suhtes sõnamurdlik.[18] 1994. aasta 30. septembril Riigikohtu sõnastatu on ühemõtteliselt mõistetav ning paljutähenduslik. Riigikohtu poolt sõnastu keskmeks on idee sellest, kuidas luua ideaalne ning ootuspärane õigus. Kuid olukorras, kus tekib sedavõrd erinevate õigusharude kollisioon nagu eelpool kirjeldatud, langeb ka õiguspärase ootuse printsiip.

Eelpool kirjeldatud konfliktist, kriminaaltulu ja pankrotimenetluse aspektist Eestis põhjalikult uuritud ei ole. Kohtupraktika on kesine ning probleem tõsine. Nimetatud teema on aktuaalne ning omab suurt perspektiivi, sest majanduse arenguga kaasneb paratamatult rohkem pettusi, millega saadakse kuritegelikku vara. Samuti kaasneb majanduse arenguga ka paratamatult rohkem maksejõuetust, mis halvimal juhul on tekitatud tahtlusega. Ning kui kaks erinevat menetlust ristuvad, tuleb leida lahendus, kuidas ebaausal teel saadud maksuraha tagasi ühiskonda jõuaks.

Tulenevalt eelnevalt käsitletud probleemi tõsidusest on välja kasvanud ka töö eesmärk. Magistritöö on eesmärgiks on lahendada vastuolud ühelt poolt kriminaalmenetluses kriminaaltulu konfiskeerimise ja selle tagamise ning teiselt poolt pankrotimenetluse regulatsiooni vahel, mille vastuolu tulemusena ei täida kriminaaltulu konfiskeerimine oma eesmärki. Lisaks soovib töö autor teada saada, millistel väärtustel ja eesmärkidel tugineb konfiskeerimise tagamise regulatsioon kriminaal- ja pankrotimenetluse mõistes ning kuidas peaks mõtestama nii kriminaal- kui ka pankrotimenetluse eesmärke, et need oleksid koosmõjusad nii isikute põhiõiguste kui menetlusõiguslike põhimõtetega.

Nimetatud eesmärgi saavutamise lähtekohaks on seatud hüpotees, mis seisneb järgmisel:

Pankrotiõiguslik põhimõte, mille kohaselt enne pankroti väljakuulutamist võlgniku varale kohaldatud arest lõpeb pankroti väljakuulutamisega, peab tagama lisaks ka kriminaalmenetlusliku vara arestimise regulatsiooni eesmärkide täitmise.

Magistritöö püstitatud eesmärgi saavutamiseks kasutab autor kvalitatiivset uurimismeetodit, kus lähtutakse teoreetilise materjali uurimisest, võrdlemisest ning analüüsimisest. Samuti kasutab autor töös ka dogmaatilist meetodit. Kuivõrd magistritöö põhineb Eesti õigusnormidel, analüüsib autor peamiselt Eesti kohtupraktikat, teadusartikleid kui ka õigusalast kirjandust. Õigusaktide

[18] RKPJKo, III-4/A-5/94.

analüüsimisel lähtub autor erinevate õiguse tõlgendamise meetoditest, sealhulgas grammatilisest, ajaloolisest ning objektiiv-teleoloogilisest tõlgendamisest.

Magistritöö struktuur koosneb kolmest peatükist. Kuna magistritöö keskmeks on kriminaalmenetluse käigus arestitav kriminaaltulu konfiskeerimise eesmärgil ning aresti lõpetamine pankrotimenetluses, siis valdav osa magistritööst tugineb kahel esimesel peatükil. Esimene peatükk on suunatud vara konfiskeerimise mõtestamisele. Teise peatüki eesmärgiks on kirjeldada pankrotiõiguse olemust ja selle tagajärgi. Kolmanda peatüki ülesandeks on võtta kokku, kuidas pankrotimenetlus mõjutab kriminaaltulu konfiskeerimist, lahendada vastuolud ühelt poolt kriminaalmenetluses kriminaaltulu konfiskeerimise ja selle tagamise ning teiselt poolt pankrotimenetluse regulatsiooni vahel ning viimaks kontrollida püstitatud hüpoteesi tõepärasust.

Igat kollisiooni on võimalik lahendada ainult kahel viisil – kas mõlemat poolt kuidagiviisi piirates või tuues ühe poole ohvriks. Küsimus seisneb selles, kuidas see peaks aset leidma. Et sellele küsimusele vastata,[19] tuleb asuda probleemi keskmesse.

[19] Alexy, R. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. Juridica 2001, nr. 1, lk. 8.

1. Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamise alused ja eesmärk

1.1. Maksupettused kui konfiskeerimise alus

Konfiskeerimine kõige laiemas mõistes tähendab süüteo toimepanemise vahendi või süüteoga saadud vara ära võtmist ehk tasuta võõrandamist.[20] Selleks, et rääkida kriminaaltulust on esmalt vajalik selgitada, asjaolusid, mille tagajärjel kriminaaltulu tekkis. Nagu juba sissejuhatuses mainitud, võib kriminaaltuluna arvesse võtta igasugust vara, mis on kuritegelikul viisil saadud, kuid antud magistritöö tähenduses on vajalik vara tekkimise alus piiritleda ning seda rakendada kogu ülejäänud magistritöö ulatuses. Maksupettuste avamine on oluline seetõttu, et maksupettused on valdkond, mis mõjutab riigi fiskaalpoliitikat väga olulises mahus, kuid mitte ainult, maksupettused hõlmavad ka kogu maailma. Maksupettused ja maksudest kõrvalehoidumine on mitmetahulised probleemid, mis vajavad kooskõlastatud ja laiahaardelist lahendust.[21] Kuid kuidas mõista täpsemalt maksupettuse olemust?

Maksupettust kõige laiemas tähenduses võib mõista kui toimingud või tehingud on tehtud maksudest kõrvalehoidumise eesmärgil. Maksukorralduse seaduse (MKS) § 84 mõistes tähendab maksudest kõrvalehoidmine, et kui tehingu või toimingu sisust ilmneb, et see on tehtud maksudest kõrvalehoidumise eesmärgil, kohaldatakse maksustamisel sellise tehingu või toimingu tingimusi, mis vastavad tehingu või toimingu tegelikule majanduslikule sisule.[22] Loomulikult ei saa igat maksudest kõrvalehoidumiseks tehtud tehingut või toimingut pidada maksupettuseks. Riigikohus on selgitanud, et maksukohustuslasel peab olema vabadus teha tema poolt valitud toiminguid, arvestades muu hulgas maksunduslike kaalutlustega, ning kellelgi ei ole kohustust korraldada oma tegevust viisil, millega kaasneb kõrgem maksukoormus.[23] Mitte ainult Eestis ei ole selline õiguspraktika tavakohane. Saksamaa Bundesfinanzhofi (BFH) kohus, kus lahendatakse peamiselt maksualaseid küsimusi, on selgitanud, et igale maksukohustuslasele on lubatud oma tegevust korraldada nii, et tekib võimalikult väike maksukoormus.[24]

Paslik oleks siinkohal tuua Riigikohtu seiskoht, mille kohaselt maksudest kõrvalehoidumise eesmärgil tehtud tehing või toiming saab oma olemuselt olla ainult tahtlik.[25] Kui võrrelda

[20] RKÜKo 3-1-1-37-07.
[21] Euroopa Komisjoni teatis (COM(2012) 722 final).
Tegevuskava maksupettuste ja maksudest kõrvalehoidumise vastase võitluse tõhustamiseks. eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0722&from=ET (12.02.2017).
[22] MKS, RT I, 10.11.2016, 11.
[23] RKHKo 3-3-1-79-11, p. 6.
[24] Mösbauer, H. Maksualane karistusõigus ja maksualane väärteoõigus. Tallinn, Sisekaitseakadeemia 2006, lk. 91. Viidatud BFH, 18.12.1996 - XI R 12/96.
[25] RKHKo 3-3-1-62-06, p. 13.

Riigikohtu seisukohti, siis ilmneb, et piir maksudest kõrvalehoidumise vahel on ähmane. Riigikohus küll tunnistab, et maksudest kõrvalehoidmine saab olla ainult tahtlik tegevus, kuid samas annab suunise, mille kohaselt peab maksukohustuslasel olema õigus valida meetodeid, millega vähendada temale suunatud maksukoormust. Ka nõndanimetatud maksude optimeerimine on tahtlik ja teadlik tegevus, millega soovitakse, kas vähendada maksukoormust või hoiduda hoopiski nende tasumisest. Maksude optimeerimise ning maksudest kõrvalehoidumise erinevus on tuletatav Euroopa Kohtu lahendist C-255/02, mille kohaselt on maksude kuritarvitamiseks vajalik kahe tingimuse täitmine. Esiteks peab maksukohustuslane saama tehingute tulemusena maksusoodustuse (maksueelise) ning teiseks peab järelduma, et tehingute tegemise peamiseks eesmärgiks oli maksusoodustuste saamine.[26] Saksamaa õiguspraktika kohaselt on maksude kuritarvitamine seaduslik korraldus, mis ei ole sobiv majanduslike protsesside jaoks ning korraldus on sobimatu, kui see on ebatavaline taotletava eesmärgi suhtes.[27] Seega seisneb maksude optimeerimise ja maksudest kõrvalehoidmise peamine vahe selles, et viimasel juhul on tegemist kunstlikult tekitatud olukorraga, mille eesmärgiks on maksueelise saamine.

Mis puudutab konkreetselt maksupettusele viitavaid toiminguid või tehinguid, siis sellisel juhul on vaja kindlaks teha maksukohustuslase subjektiivsed kaalutulused. Subjektiivseteks kaalutlusteks on MKS § 40 lg 4 järgi tahtlus, raske hooletus ning hooletus, mille tuvastamisel lähtutakse võlaõigusseaduse § 104 lõigetes 3−5 sätestatust.[28] Samuti on maksualase kuriteo toimepanemisel vajalik esmalt lähtuda subjektiivsest teokoosseisust ehk tahtlusest, kuid mis on mõnevõrra erinev võrreldes maksukorralduse- ja võlaõigusseaduses sätestatust. Lisaks on maksualase kuriteo toimepanemisel oluliseks subjektiivseks tunnuseks kavatsetus. Maksukuriteo toimepanemisel omab kavatsetus tähendust seetõttu, et kavatsetus välistab kriminaalmenetluse olukorras, kus isik näiteks ajapuuduse tõttu jätab esitamata maksudeklaratsiooni ning põhjustab sellega maksude laekumata jätmise.[29] Kokkuvõtvalt tuleb nentida, et maksupettuse toimepanemise esmaseks tunnuseks on teadlikult ja tahtlikult sooritatud toimingud või tehingud, mis on tehtud ainult maksueelise saamise eesmärgil. Kuivõrd eelpool kirjeldatu ei anna siiski piisavalt selget käsitulust, toob järgnevalt autor põgusalt välja kolm enimlevinumat maksupettuste liiki.

[26] EKo 21.02.2006, C-255/02, Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd, County Wide Property Investments Ltd versus Commissioners of Customs & Excise.
[27] Mösbauer 2006. *Supra* nota, lk. 91.Viidatud BFH 4.8.1977- IV R57/47.
[28] Süü vormid on hooletus, raske hooletus ja tahtlus. Hooletus on käibes vajaliku hoole järgimata jätmine, raske hooletus on käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata jätmine ning tahtlus on õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel. Võlaõigusseadus, VÕS, RT I, 31.12.2016, 7.
[29] § 389[1] p. 11.1. Maksualased süüteod. 21. peatükk. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 3.väljaanne. Tallinn, Juura 2009, lk. 976.

Euroopa Liidu alustala on ühtne majandusruum. Selle majandusruumi toimimiseks oli vaja välja töötada ühtne maksusüsteem ühendusesiseste kaupade[30] ning teenuste soetamiseks, mis muuhulgas täiendaks Euroopa Liidu eelarvet ning muudaks ühendusesisest konkurentsi neutraalsemaks. Lisaks teistele väljatöötatud direktiividele sai üheks olulisemaks niinimetatud käibemaksudirektiiv. Käibemaksudirektiiv peaks tagama konkurentsi neutraalsuse selliselt, et iga liikmesriigi territooriumil oleks ühesugustel kaupadel ja teenustel ühetaoline maksukoormus tootmis- ja turustusketi pikkusest sõltumata ning olenemata maksumäärade ja maksuvabastuste täielikust ühtlustumisest.[31] Maksupettuste osas omab tähtsat rolli nimetatud direktiivi artikli 199 lg 1 tähendus, mis avab pöördmaksustamise mõiste (*reverse charge*). Pöördmaksustamine on maksutehniline vahend mis tähendab, et käibemaksu arvestamise kohustus pannakse kauba või teenuse ostjale. Kauba müüja või teenuse osutaja sealjuures käibemaksu ei tasu ning ostjal puudub seega ka sisendkäibemaksu mahaarvamise õigus. Pöörmaksustamise puhul puudub seega võimalus võltsarvete alusel sisendkäibemaksu maha arvata või alusetult tagastusnõudeid tekitada.[32]

Kuid pöördmaksustamise kasutamisel on ka nõrgad kohad. Et vältida ühendusesisesel soetamisel pöördmaksustamist, kasutatakse maksueelise saamiseks puhvreid ehk variettevõtteid. Käibemaksudeklaratsioonidel näidatakse mittekäibemaksukohustuslaselt soetamise asemel fiktiivselt soetust siseriiklikult käibemaksukohustuslaselt.[33] Lihtsustatud skeemi kohaselt soetatakse kaup tegelikkuses otse ühendusesiseselt, käibedeklaratsioonil näidatakse, et kaup on soetatud Eesti äriühingult ning müüdud edasi teisele Eestis registreeritud käibemaksukohustuslasele, mille tulemusena saab võimalikuks sisendkäibemaksu mahaarvamine, tagastusnõude tekitamine ning seega ka maksueelise saamine. On irooniline, et just pöördmaksustamine peaks aitama ühtset käibemaksusüsteemi pettusekindlamaks.[34]

Otseselt seotud pöördmaksustamisega on karusellpettus. Karussellpettust peetaks reeglina üheks keerulisemaks maksupettuse liigiks, mida on keeruline tuvastada ning mille käibemahud võivad küündida mõeldamatutesse kõrgustesse. Karusellpettuse olemuse on selgelt kirjeldanud Euroopa Kohus kohtulahendis Attorney General *vs* Federation of Technological Industries jt.

---

[30] Ühendusesisese kauba soetamise mõiste on selgitatud käibemaksuseaduses (KMS). KMS § 8 lg 1 kohaselt on ühendusesisene soetamine kauba soetamine teise liikmesriigi maksukohustuslaselt koos selle toimetamisega teisest liikmesriigist Eestisse ning uue transpordivahendi soetamine teise liikmesriigi isikult koos selle toimetamisega teisest liikmesriigist Eestisse. RT I, 24.12.2016, 15.

[31] Euroopa Nõukogu direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi. L 347/1.

[32] Lind, K. Käibemaksupettused ja nende tõkestamine, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2012, lk. 60-61.

[33] Seletuskiri käibemaksuseaduse ja raamatupidamise seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde, lk. 28. www.maksumaksjad.ee/PDFdocs/KMS_seletus_2014.pdf (13.02.2017).

[34] Roheline Raamat. Käibemaksu tuleviku kohta. Lihtsama, kindlama ja tõhusama käibemaksusüsteemi suunas. KOM(2010) 695 lõplik. eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0695&from=ET (13.02.2017).

Karusellpettus ilmneb kui samad kaubad ringlevad Eurooa Liidu piires ühest liikmesriigist teise, kus need taas edasi müüakse, ilma et need jõuaksid lõpptarbijani. Kõige lihtsamas vormis on selliseks pettuseks vaja kolme ettevõtjat, kes on kahes eri liikmesriigis käibemaksukohustuslastena registreeritud, kuigi üldjuhul on neid kahes või enamas liikmesriigis vähemalt kuus või seitse.[35] Karussellpettuse varjamiseks ja uurimise raskendamiseks liigutatakse kaupa tavaliselt läbi mitme riigi ja lülitatakse müügiahelatesse heauskseid kolmandaid isikuid, mistõttu kasutatakse karusellpettuse objektina tihti mobiiltelefone ja mikrokiipe või muid hinnalisi ja väiksemahulisi kaupu, mida on lihtne suurtes kogustes transportida.[36]

Kõige sagedamaks ja ka lihtsamaks maksupettuse liigiks on ebaõige sisendkäibemaksu mahaarvamine, seeläbi maksusoodustuse saamine või tagastusnõude tekitamine. Põhjus, miks kõige rohkem esineb sisendkäibemaksu pettusi seisneb selles, et kogu sisendkäibemaks arvatakse maha kaupade ja teenuste soetamise hetkel, sõltumata sellest, millal kaupa või teenust hakatakse tegelikult tulude tootmiseks kasutama.[37] Sisuliselt tähendab see, et sisendkäibemaksu mahaarvamiseks peab äriühing olema registreeritud käibemaksukohustuslasena ning soetama kaupa või teenust teiselt käibemaksukohustuslaselt ning sisendkäibemaksu mahaarvamiseks võib piisata ainuüksi arve olemasolust.[38]

Aheltehingu formaalseks tunnusteks on, et tehingu teise poole majandustegevust korraldavad isikud tegutsevad, kas käibemaksu tagastamist taotleva äriühingu juhatuse liikmete juhiste alusel, nende kontrolli all, eelneval kokkuleppel või teadmisel. Samuti on aheltehingu käitumismustriks viis, kus ostja poolt müüjale käibemaksuna tasutud rahasumma tagastatakse ostjale või ostjaga seotud isikutele, s.t ostja saab maksupettusest majanduslikku kasu.[39] Aheltehinguga on tegemist, siis kui ühel tehingu osapoolel puudub tehingu tegemise tahe, s.o kui tehingu osapool ei taha õiguslikke tagajärgi, mida tehing alati tekitab.[40] Loomulikult on ka aheltehingutel mitmeid erinevaid tahke ja viise, kuid selle põhieesmärgiks on siiski põhjendamatu sisendkäibemaksu mahaarvamine.

---

[35] Eko 11.05.2006, C‑384/04, Attorney General *vs* Federation of Technological Industries jt.
[36] Lind, K. Ülevaade siseriikliku pöördmaksustamise praktikast Euroopa Liidus. MaksuMaksja 2011, nr. 6/7. www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1242 (13.02.2017).
[37] Lehis, L. Maksuõigus. Tallinn, Juura 2012, lk. 332.
[38] Olgu siinkohal ilmestavaks aheltehingu näiteks tuua RKO Platvorm OÜ maksuvaidlus Maksu-ja Tolliameti maksuotsuse tühistamiseks. RKO Platvorm OÜ esitas 19.07.2012 maksuhaldurile 2009 juunikuu kohta parandatud andmetega käibedeklaratsiooni, milles deklareeris sisendkäibemaksu summas 8 449 164 000 krooni. Sisendkäibemaksu aluseks märkis kaebaja 01.06.2009. a arve nr 1, mille esitas kaebajale Rosneft Eesti OÜ projekt „RN“ müügi eest. Seega tekitas RKA Platvorm OÜ 540 000 000 euro suuruse tagastusnõude. Kusjuures huvitav on, et arve 1 alusel kajastatud sisendkäibemaks tekkis vajaliku *know-how* müümisel ning reaalset kaupa ega teenust kunagi ei liikunudki. TrtRnK 3-13-678.
[39] RKHKo 3-3-1-74-09, p. 10.
[40] Mösbauer 2006. *Supra* nota, lk. 93. Viidatud, Tipge/Lange, Steuerrecht, 16. Ufl., 1998, § 5.

Pöördmaksustamise kuritarvitamise, karussellpettuse ning aheltehingute tulemusena toimepandud maksupettused on kõige sagedasemad maksupettuste liigid. Toodud maksupettuste käsitlemine käesolevas magistritöös on vajalik seetõttu, et just neid mehhanisme kasutades on võimalik teenida kõige enam kriminaaltulu ning kahjustada samaaegselt avalikke hüvesid. Teisteks, ent mitte vähemolulisena on just selliseid meetodeid kasutades võimalik peita süüteoga saadud vara läbi puhvrite. Seega on maksupettustel otsene seos kriminaaltulu tagamise ja konfiskeerimise eesmärkide täitmisel.

Kuni tänaseni puuduvad nii Eestis kui Euroopa Liidus efektiivsed lahendused, kuidas rohkem avastada ning vähendada maksupettuseid. Tõsi, nende vahendite olemasolu ei saa eitada, kuid alati on neid, kes suudavad regulatsioonidest eespool toimetada ning ebaseaduslikul viisil saadud tulu omatarbeks kasutada, õõnestades sellega riigi majandust kui ühiskonna heaolu tervikuna. Seetõttu on äärmiselt oluline, et ebaseaduslikult saadud tulu jõuaks tagasi riigituludesse.

1.2. Vara konfiskeerimine

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ajakirja "Juridica" tegevtoimetaja Katrin Prükk kirjutas ajakirja viimase numbri avasõnas mõtiskluse reeglite rakendamisest riigis. Kuigi kirjapandu ei puudutanud konfiskeerimist, võttis see siiski ilmekalt kokku konfiskeerimise üld- kui eripreventiivsed eesmärgid,[41] mis on omistatavad ühemõtteliselt konfiskeerimisele.

"Kujutlegem üht perekonda, kus tervislikud eluviisid on au sees. Muuhulgas on lastele alati selgitatud, et külmal ajal tuleb kanda mütsi. Kõik on kena, kuni ühel talvepäeval avastab pereisa, et puberteediikka jõudnud tütar tuleb koju paljapäi. Ta pärib tütrelt aru. See ütleb, et talle ei meeldi mütsi kanda ja pealegi pole tal külm. Isa ei jää selle vastusega rahule. Ta peab lapse tervise huvides vajalikuks mütsi kandmist. Tütar protesteerib, isa jääb oma nõudmise juurde. Isale saab peagi selgeks, et veenmisega ta oma eesmärki ei saavuta ja ta hoiatab, et mütsi mittekandmise korral saab tütar karistada. Et karistuse ähvardus ei aita, juhtubki nii, et esimesel õhtul jääb tütar ilma magustoidust, järgmisel juba ka praest ja kolmandal kogu õhtusöögist. Sest mütsi küsimusest on saanud võimu küsimus."[42]

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) korruptsioonivastane konventsiooni kohaselt on konfiskeerimine vara lõplik äravõtmine kohtu või muu pädeva asutuse määruse alusel (vajaduse

[41] Üldpreventsioon tähendab sisuliselt karistusega ähvardamist, ehk teisisõnu potentsiaalsele normirikkujale kohaldatakse konkreetset karistust. Eripreventsiooni eesmärgiks on leida meetmeid, kuidas konkreetset õigusrikkujat mõjutada, et ta ei paneks toime uut kuritegu. Autori märkus. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn, Juura 2010, lk. 44, 46.
[42] Prükk, K. Avasõna. Juridica 2016 nr. 10, lk. 685.

korral hõlmab konfiskeerimine vara kaotsiminekut).[43] Tuleb tunnistada, et selline vara konfiskeerimise sõnastus on äärmiselt lakooniline ning mitmeti tõlgendatav. Üldiselt võib maailma praktikas aga konfiskeerimise instituut olla nii karistuslik, tsiviilõiguslik kui ka administratiivne, siis Eestis kuulub konfiskeerimine üheselt karistusõigusesse.[44]

Esiteks olgu selgitatud, et konfiskeerimise kui üldmõiste all paikneb kaks karistusõiguslikku instituuti, olenevalt sellest, kas ära võetakse süüteo toimepanemisel kasutatud vara ese või süüteoga saadud vara. Üldiselt on konfiskeerimise puhul tegemist mittekaristuslikku laadi sanktsiooniga.[45] Sellest olenemata on karistusõiguse sanktsiooni toime spetsiifiline. Karistuse rakendamisega kaitseb karistusõigus ühiskonna põhiväärtusi kahel korral, repressiivselt ehk kätte makstes ning preventiivselt ehk ülekohut ärahoides.[46] Konfiskeerimise puhul võib sanktsiooniõigus olla nii repressiivne kui ka preventiivne. Niisamuti on selgitanud Riigikohus, et süüteovahendi konfiskeerimine on formaalselt sätestatud kui mõjutusvahend, kuid materiaalses mõttes on tegemist karistusega.[47]

Ehk teisisõnu peaks üheks konfiskeerimise eesmärgiks olema mõjutada teo toimepanijat mitte tegu sooritama, kuid kui koosseisule vastava teoga on saadud vili, siis siis tuleb see vili arvata riigi omandisse, et hüvitada võimaliku kuriteoga tekitatud kahju, nii on ka Riigikohus kõige laiemas tähenduses toonud välja, et kuriteoga saadud vara konfiskeerimise eesmärk on vältida isiku rikastumist kuriteo toimepanemise tagajärjel.[48]

Kuritegevusest saadav tulu võib olla niinimetatud kerge sissetulek ning see võib motiveerida kurjategijaid toimepanema uusi kuritegusid, et tagada varasem elujärg. Sellise elujärje saavutamiseks on kindlasti erinevatel maksupettustel suur osakaal. Konfiskeerimist peetakse aga üheks mõjusamaks ja efektiivsemaks vahendiks, kuidas vähendada ja võidelda organiseeritud kuritegevuse vastu. Põhjus, miks konfiskeerimist peetakse kõige tõhusamaks mõjutusvahendiks seisneb selles, et konfiskeerimise peamine strateegia kohaselt tuleb kurjategijaid lüüa kohta, mis neile kõige rohkem valu põhjustab (*The strategy of hitting criminals where it hurts most, "their pockets")* ning selleks on just ebaseaduslikul teel saadud vara, mida investeerides saab uusi kuritegusid toime panna.[49]

---

[43] ÜRO korruptsioonivastane konventsioon. 31.10.2003, New York. Artikkel 2 g. RT II 2010, 4, 10.
[44] Parmas. A. Süüteovahendi konfiskeerimise eesmärk ja õiguslik olemus ning selle põhiseaduslik õigustus. Juridica 2008, nr. 8, lk. 555. Viidatud, W. J. Snider. International Cooperation in the Forfeiture of Illegal Drug Proceeds. Criminal Law Forum 1995 (6), lk 379–380.
[45] Sootak, J. Sanktsioonõigus. Tallinn, Juura 2007, lk. 174.
[46] Sootak 2010. *Supra* nota, lk. 40.
[47] RKÜKo 3-1-1-37-07, p. 21.2.
[48] RKKKo 3-1-1-62-14, p. 16.2.
[49] Booz, A.H. Comparative Evaluation of Unexplained Wealth Orders. U.S. Department of Justice. Final Report 31.10.2011, lk.9. www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/237163.pdf (14.02.2017).

Nii võib siinkohal näiteks tuua, et konfiskeeritud kriminaaltulu koguväärtus oli 2015. aastal 22,32 miljonit eurot. Reaalset vara konfiskeeriti 2015. aastal aastal ligi 21 miljoni euro ulatuses (võrdluseks: 2012. aastal oli vastav summa 1,68 miljonit). Sealhulgas on tähelepanuväärne, et kõige rohkem olemasolevat vara konfiskeeriti majanduskuritegudes (19,7 miljonit eurot), järgnesid narkokuriteod (1,1 miljonit) ja kuritegelikud ühendused (0,5 miljonit).[50] Lisaks olgu täiendava võrdluspildina toodud, et 2015. aasta registreeritud majanduskuritegudest 41% olid maksusüüteod, millele järgnesid 30%-ga ebaseadusliku majandustegevusega seotud kuriteod. Maksukuritegudes registreeriti enim suures ulatuses maksudest kõrvalehoidumist (68 juhtumit), mis üldiselt seisnes maksudeklaratsioonis valeandmete esitamises.[51] Loetletud statistika näitab selgelt kui suures ulatuses pannakse toime majanduskuritegusid ning kui vajalik on konfiskeerimise instrument selliste kuritegude tõkestamiseks. Eelkõige tähenduses, et kriminaaltulu jõuaks tagasi riigile, mille toel ühiskonnas lisandväärust luua.

Nagu juba varasemalt mainitud reguleerib konfiskeerimist Eesti õiguses karistusseadustiku 7. peatükk „Muud mõjutusvahendid". Kuidas seda „muud mõjutusvahendit" mõista? Vastamaks sellele rohkelt vaidlusi tekitavale küsimusele, on vaja esmalt selgitada, mis on konfiskeerimise kohaldamise eesmärk.[52]

Konfiskeerimine üldmõistena tähistab isiku vara tahtevastast tasuta äravõtmist, mille tulemusel läheb äravõetav vara KarS § 85 lg 1 kohaselt üle riigi omandisse või saadetakse rahvusvahelises lepingus sätestatud juhtudel tagasi. Samas näeb karistusseadustik ette erinevate objektide - lisaks süüteo toimepanemise vahendile ka süüteo toimepanemise vahetu objekti ning süüteo ettevalmistamiseks kasutatud aine või eseme ja süüteoga saadud vara - konfiskeerimise võimaluse. Erinevate objektide puhul lahknevad seega ka konfiskeerimise eesmärgid.[53] Saksa õigus lubab kasutada konfiskeerimist juhul kui on pandud toime õigusvastane tegu ja süüteo toimepanija või teost osavõtja on saanud midagi teo toimepanemise eest või teo toimepanemise tulemusena.[54] Kusjuures märkimist väärib sõna "midagi", kuid sellest lähemalt punktis 1.2.1.

Süüteo ja konfiskeeritava eseme omavahelist seost eristab seadus konfiskeerimise liikidena süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimist, süüteo objekti konfiskeerimist ning süüteoga saadud vara

[50] Lindsalu, P. Konfiskeerimiste ülevaade 2015. Kriminaalpoliitika analüüs nr. 9/2016. www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/konfiskeerimiste_ulevaade_2015.pdf (14.02.2017).
[51] Kuritegevus Eestis 2015. Kriminaalpoliitika uuringud 22. Justiitsministeerium. www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf (14.02.2017).
[52] Parmas 2008. *Supra* nota, lk. 555.
[53] RKÜKo 3-1-1-37-07, p. 21.3.
[54] Gropp, W. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks? Juridica 2008, nr. 8, lk. 549.

konfiskeerimist ehk kriminaaltulu või kuriteo vilja konfiskeerimist.[55] Konfiskeerimise liigitamine on oluline seetõttu, et see aitab määratleda, kas konfiskeerimist kasutatakse preventiivse või repressiivse meetodina. Konfiskeerimise kohaldamise meetodite paremaks mõistmiseks tuleb lähtuda eelkõige objektiiv-teleoloogilisest tõlgendamisemeetodist, mis aitab avada selle meetme tegelikku eesmärki, sisu kui ka toimeulatust. Objektiiv-teleoloogilise tõlgendamismeetodi kohaselt omab tähtsust kehtiva õiguse väärtussüsteem. Ehk teisisõnu on oluline sellise tõlgendamisemeetodi puhul küsida, millist eesmärki teenib norm ning milline on normi mõte?[56] Selguse huvides tuleb siinkohal märkida, et siinkirjutaja jaoks on oluline mitte kogu konfiskeerimist käsitlevad paragrahvid karistusseadustikus, vaid eelkõige sätted, mis reguleerivad konkreetselt kriminaaltulu. Antud juhul seega maksualase kuriteoga saadud vara konfiskeerimist.

1.2.1. Süüteoga saadud vara

Karistusseadustiku § 83^1 lõike 1 kohaselt konfiskeerib kohus tahtliku süüteoga saadud vara, kui see kuulub otsuse või määruse tegemise ajal toimepanijale. Esimeseks normi mõtestamise osaks on vajalik välja selgitada, mis on süüteoga saadud vara.

Riigikohus on selgitanud süüteoga saadud vara mõistet peaasjalikult 14.04.2010 kriminaalkolleegiumi kohtulahendis. Nimetatud kohtulahendi kohaselt on süüteoga saadud vara eeskätt süüteokoosseisu objektiivsete tunnuste realiseerimisega saadud asja, varalise õiguse kasutamise teel saadud vara, süüteo toimepanemise eest saadud tasu või ka sellise tasu eest soetatud vara. Konfiskeerimine on seetõttu üldjuhul suunatud konkreetse asja või varaosa vastu.[57] Kuid konkreetne asi või varaosa ei pea olema alati süüteo tulemusena saadud. Nii võib näiteks süüteona saadud varana käsitletav olla ka tasu, mis isik sai selle eest, et hankis või valmistas maksukuriteo täideviijale sisendkäibemaksu alusetuks enamdeklareerimiseks või ettevõtlusega mitteseotud kulude vähemdeklareerimiseks näilikke arveid kui kuriteo toimepanemise vahendeid, aidates sellega kaasa maksukuriteo toimepanemisele.[58] Tasu on Riigikohus siinkohal mõistnud kui vahendit, mille abil sai võimalikuks maksualase kuriteo toimepanemine, kuid see tasu võis suure tõenäosusega tekkida varasema kuriteo tagajärjel.

Süüteoga saadud vara mõistet aitab avada ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42. Nimetatud direktiivis on kuritegelikul teel saadud vara seotud rohkem kriminaaltulu või tulu

[55] § 83, p 2. Muud mõjutusvahendid. 7. Peatükk. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 4. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn, Juura 2015, lk. 267.
[56] Narits 2007. *Supra* nota, lk. 157.
[57] RKKKo 3-1-1-119-09, p.31.
[58] RKKKo 3-1-1-90-11, p. 23.

mõistega. Selle kohaselt hõlmab tulu igasugust vara, sealhulgas vara, mis on osaliselt või täielikult muundatud või teisendatud teiseks varaks, ja vara, mis on segunenud seaduslikest allikatest saadud varaga, kuni segunenud tulu hinnatud väärtuses. Tulu võib samuti hõlmata sissetulekut või muud kasu, mis on saadud kriminaaltulust või varast, milleks selline tulu on muundatud, teisendatud või millega selline tulu on segunenud.[59] Nimetatud direktiivi sõnastus on laiahaardeline ning jätab ka kriminaaltulu mõistele tõlgendamisruumi, kuid üldiselt on mõiste suuremas osas kattuv just eelnevale viidatud Riigikohutu praktikale. Süüteoga saadud vara mõistet avab ka rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon. Konventsiooni artikli 1 kohaselt on kriminaaltulu kuritegelikul teel saadud majanduslikku hüve ning selleks võib olla nii materiaalne kui mittemateriaalne vara.[60] Kuritegelikul teel saadud nii materiaalne kui mittemateriaalne majanduslik hüve võib seega olla mistahes hinnatav objekt.

Saksamaal asendati 28. veebruaril 1992. aastal välismajanduse ja välismaksete seaduse, karistusseadustiku ja teiste seaduste muutmise seadusega termin „varaline kasu“ sõnaga „midagi“. „Millegi“ all mõisteti sealjuures igasugust varalist juurdekasvu, mis ei piirdunud ainult asja või õigusega, vaid hõlmas kõiki faktilisi majanduslikke soodustusi loovaid varalisi positsioone, kasutuseelised, kapitalikasutust ja kulutuste kokkuhoidu, s.t igasugust rikastumist.[61] Nimetatud muudatustega andis seaduseandja mõista, et kuriteoga saadud tulu ei hõlma endas mitte ainult kuriteoga saadud varalist kasu vaid kogu tulu, mis tekkis kuriteo toimepanemise tagajärjel. Sõna “midagi” andis seega kuriteoga saadud tulu määratlemisele tunduvalt laiema kandepinna kui see oli kunagi varem.

Maksupettuste või maksualaste süütegude otseseks tagajärjeks on alusetu rikastumine ning reeglina ebaausalt soetatud vara. Kusjuures vara objektiks ei pea olema mitte süüteo toimepanija isiklik vara vaid oluline on, et see vara saadi süüteo tulemusena. Kolmanda isiku vara konfiskeerimise kohaldamine on reguleeritud KarS § 83 lg-s 3, § 83^1 lg-s 2 ja § 83^2 lg-s 2. KarS § 83 lg 3 kohaselt võib selle sätte punktides 1-3 ette nähtud aluste olemasolul kolmandalt isikult konfiskeerida vahendi, aine või eseme, mis on tahtliku süüteo toimepanemise vahendi või seaduses sätestatud juhtudel ka tahtliku süüteo toimepanemise vahetuks objektiks olnud aine või eseme või süüteo ettevalmistamiseks kasutatud aine või eseme. KarS § 83^1 lg 2 kohaselt on selle lõike punktides 1 või 2 nimetatud juhul kolmandalt isikult võimalik konfiskeerida tahtliku süüteoga saadud vara, mis on võõrandatud kolmandale isikule. Samuti lubab KarS § 83^2 lg 2 kolmandalt

[59] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL, kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus. L127/39.
[60] Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon. 08.11.1990 Strasbourg. RT II 2000, 7, 41.
[61] Gropp, W. 2008. *Supra* nota, lk. 550.

isikult teatud eelduste olemasolul konfiskeerida vara, mille puhul on põhjust eeldada, et see oli enne kolmandale isikule võõrandamist saadud kuriteo toimepanemise tulemusena. Veelgi enam, kui kolmas isik on KarS § 83^1 lg-s 2 ja § 83^2 lg-s 2 nimetatud vara võõrandanud, ära tarvitanud või selle temalt äravõtmine pole muul põhjusel võimalik või otstarbekas, võib kohus KarS § 84 alusel kolmandalt isikult välja mõista summa, mis vastab konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele.[62]

Kolmanda isiku varana võib käsitleda ka sellist vara, mis on saadud süüteoga, kuid millele on seatud vara tagamiseks hüpoteek. Nii on selle pinnalt selgitanud Riigikohus, et kriminaaltuluna või selle arvel saadud kinnisasjale kolmanda isiku kasuks hüpoteegi seadmine on käsitatav kuriteoga saadud vara võõrandamisena (omandamisena) KarS § 83^2 lg 2 mõttes ka siis, kui hüpoteek ei taga selle seadmisel ühtegi nõuet.[63] Samas asjas asus kohus seisukohale, et juhul kui kriminaaltuluna või selle arvel saadud kinnistu omanik lepib kolmanda isikuga kokku viimase kasuks kinnisasjale hüpoteegi seadmises ilma, et see oleks omaniku seisukohalt objektiivselt majanduslikult põhjendatud, saab rääkida kolmanda isiku poolt hüpoteegi omandamisest toimepanija arvel KarS § 83^2 lg 2 p 1 mõttes.[64]

Konfiskeerimise objektiks võib olla ka selline süüteoga saadud vara, mis on tekkinud solidaarvastutusest. Nimelt ei ole maksuseaduste rakendusulatus piiratud mitte üksnes maksumaksjaga, vaid riik võib teatud juhtudel asuda maksuvõlgasid sisse nõudma ka maksumaksjast äriühingu juhatuse liikme isiklikust varast. Selleks koostab maksuhaldur vastutusotsuse, millega tuvastatakse maksunormide rikkumine juhatuse liikme poolt, tema süü ning tekkinud maksukahju.[65] Vastutusotsusega määratud maksusumma ning kriminaalmenetluse käigus tuvastatud maksupettus aga ei ole teineteist välistavateks asjaoludeks. Mis tähendab, et kuigi maksupettuses osalenud äriühingu juhatuse liige vastutas solidaarselt maksukohustuse tekkimisega, ei välista see kriminaaltulu konfiskeerimist kriminaalmenetluses. Sellise kaasuse pinnalt on Riigikohus leidnud, et KarS § 83^1 lg 3 ega KarS § 84 ei näe ette õiguslikku alust konfiskeerimisest loobumiseks põhjusel, et eksisteerib n-ö konkureeriv avalik-õiguslik nõue, näiteks maksunõue vastutusotsuse näol, mida ei ole veel tasutud või sisse nõutud.[66]

Selline lähenemine muudab siinkirjutaja arvates konfiskeerimise mõjuulatuse olulisemalt suuremaks. Ühest küljest vaadatuna tähendab see, et vastutusotsusega nõutakse sisse riigi poolt

[62] RKKKm 3-1-1-102-12, p. 10.
[63] RKKKm 3-1-1-92-12, p. 14.
[64] *Ibid,* p. 15.
[65] Lopman, V. Lorents, K. Vastutusotsus. Äriühingu juhatuse liikme maksuõiguslik vastutus äriühingu maksuvõla eest. Juridica 2013, nr. 2, lk. 118.
[66] RKKKo 3-1-1-62-14, p. 16.2.

saamata jäänud tulu, kuid teisalt konfiskeeritakse süüteoga saadud vara, mille arvel toimus isiku rikastumine. Sellisel viisil maksupettustesse sekkumine ning nende tõkestamisse võib omanda suurt tähendust just preventiivsetel eesmärkidel. Kahe konkureeriva nõude koosmõju tekitab oluliselt rohkem tagajärgi kui võimaliku süüteo tulemusena üldse tulu saadi.

Süüteoga vara suhtes kehtib ka niinimetatud kindlaksmääratud vara reegel. Kindlaksmääratud vara reegel tugineb individuaalse vastutuse põhimõttele. See tähendab, et iga isiku vastutus tehakse kindlaks iga episoodi osas eraldi ning süüteo toimepanemise tulemusena saab konfiskeerida vaid seda vara, mis kohtulik arutamise tuvastamise käigus isik kuriteo toimepanemise tulemusena sai.[67] Seega kui ilmneb, et isik mõistetakse küll süüdi maksualase kuriteo toimepanemises, kuid ei tuvastata, kas saadud vara saadi kuriteo toimepanemise tulemusena, siis ei ole seda võimalik ka konfiskeerida. KarS § 83^1 lõike 1 tõlgendamise kohta on Riigikogus möönnud, et konfiskeeritav vara peab olema saadud selle sama süüteoga, milles isik konfiskeerimisotsustust sisaldava kohtuotsusega süüdi tunnistatakse või juhul, kui konfiskeerimise küsimus lahendatakse kriminaalmenetluse seadustiku peatükis 16^{1*} sätestatud korras.[68]

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadusega[69], mis jõustus 01.02.2007 toodi karistusseadustiku sisse oluline muudatus. Nimelt hakkas kehtima KarS § 83^2, mis sätestas kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimise. Nimetatud sätte kohaselt konfiskeerib kohus osa kuriteo toimepanija varast või kogu vara, kui see kuulus otsuse tegemise ajal toimepanijale ja kui kuriteo olemus, erinevus isiku legaalse tulu ja varalise seisundi, kulude või elatustaseme vahel või muu põhjus andis aluse eeldada, et isik sai vara kuriteo toimepanemise tulemusena või sellise vara arvel, muuhulgas tõendamiskoormis jäeti kahtlustatavale.[70] Nimetatud sättega laiendati oluliselt süüteoga saadud vara mõistet. Kui süüteoga saadud vara konfiskeerimise puhul on oluline, et vara saadi süüteo tagajärjel, siis nüüdsest piisas eeldusest ning süüdistatava veenmis- ning tõendamisoskusest. Toodud karistusseadustiku muudatust ajendas sooritama asjaolu, et sooviti vältida olukorda, kus süüteoga saadud vara võõrandati ning puudus võimalus vara konfiskeerimiseks.

[67] RKKKo 3-1-1-119-09, p. 31.
[68] RKKKo 3-1-1-90-11, p. 22.1.
*Kriminaalmenetluse seadustiku peatükis 16^1 käsitletakse kuriteo vahetu objekti ja kuriteoga saadud vara konfiskeerimise menetlust. Autori märkus.
[69] Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus. RT I 2007, 2, 7.
[70] KarS § 83^2.

Riigikohus on süüteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimise kohta leidnud, et KarS § 83^2 lg 1 kohaldamisel ei oma tähtsust tähtsust asjaolu, et konfiskeerimisele kuuluv vara pärineks kuriteost, mille eest isik asjas süüdi tunnistatakse. Kõnealuse sätte mõttes ei ole seose tuvastamine nõutav, nagu pole nõutav seegi, et laiendatud tulukonfiskeerimine saaks järgneda üksnes omakasulise kuriteo toimepanemisele. KarS § 83^2 lg 1 kohaldamine põhineb asjaolude kindlakstegemisel, millele tuginedes on alust eeldada, et isik sai vara kuriteo toimepanemise tulemusena.[71] Laiendatud konfiskeerimise kõige olulisemaks seisukohaks on aga tõdemus, et kuna laiendatud konfiskeerimise kohaldamine ei eelda, et konfiskeerimisele kuuluv vara pärineks kuriteost, milles isik süüdi tunnistatakse, ei ole tähtsust ka eeldatava kriminaaltulu suurusel.[72] Sellisel viisil varade konfiskeerimine tähendab sisuliselt seda, et konfiskeerimise tagajärg võib maksupettuse toimepanijale muutuda olulisemalt kahjulikuks kui maksupettusest saadav tegelik kasu. Süüteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine omab kindlasti suurt tähtsust nii kuritegude ennetamisel kui ka tekitatud kahju hüvitamisel, mida näitab ka statistika. Laiendatud konfiskeerimist kohaldati 2015. aastal 1 866 035 euro ulatuses 148-s kriminaalasjas, sealhulgas 897 752 eurot majanduskuritegudes. Võrreldes 2014. aastaga, kasvas laiendatud konfiskeerimiste maht 121%.[73]

Süüteoga saadud vara konfiskeerimist on võimalik ka asendada (KarS § 84). Konfiskeerimise asendamise on aga oma eesmärgilt võrdväärne konfiskeerimise olemusega. Nii on Riigikohus leidnud, et konfiskeerimise asendamine ei ole kuriteo eest ettenähtud iseseisev õiguslik tagajärg, vaid konfiskeerimise täitmise erivorm, mis peab tagama, et isik ei saaks kuriteo läbi kasu. Seda isegi mitte juhul kui kuriteoga vahetult saadud vara on võõrandatud või muul viisil konfiskeerimiseks kättesaamatu. Sealjuures on oluline, et konfiskeerimise asendamisel määratav summa peab vastama konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele.[74] Konfiskeerimise asendamine võib küll tunduda leebem ning piirab vähem isiku põhiõigusi, kuid selle mõjuvahendi toimeulatust ei saa alahinnata.

[71] RKKKo 3-1-1-4-11, p. 11.
[72] RKKKm 3-1-1-125-13, p. 10.
[73] Konfiskeerimiste ülevaade 2015. *Supra* nota.
[74] RKKKm 3-1-1-1-12, p.13.

1.2.2. Konfiskeerimise preventiivne eesmärk

Süüteoga saadud vara konfiskeerimise eesmärkiks ei ole ainult tagajärgedega tegelemine, vaid sellel on ka preventiivne tähendus. On tõdetud, et tänapäeva haldusõigus peaks lähtuma proaktiivsest mõtteviisist (s.o preventiivhaldus). Proaktiivne mõtteviis tähendab, et selle reguleerimine on suunatud rohkem tulevikku, tegeletakse algpõhjustega ning soositakse kodanike vastutustunnet ja eneseregulatsiooni. Seetõttu on tänapäevane haldusõigus, mille suunas arenenud riigid pürgivad, rohkem protsessikeskne ja preventiivseid vahendeid eelistatakse võimalusel repressiivsetele.[75] Kuigi haldusõigus ja karistusõigus ei ole võrreldavad, kuuluvad nad mõlemad avaliku õiguse valdkonda, mille laiemaks eesmärgiks on üldiste õigushüvede tagamine ja arendamine. On tõsiasi, et isikute õigused ja vabadused ei saa olla tagatud ühiskonnas, kus avalik võim ei taga fundamentaalsete kollektiivsete õigushüvede kaitset.[76]

Õigushüvede kaitsmiseks võivad aga esmased meetmed ehk preventiivsed õiguskatisevahendid nagu konfiskeerimine olla kõige tõhusamateks vahenditeks kuritegevuse vastu võitlemiseks, eriti aga maksukuritegude tõkestamiseks. Teisisõnu preventiivsed tagatised on kaudselt õigustatavad maksupettuste ennetamise eesmärgil. See tähendab, et pettuse tulemusena saadava eelise äralangemisel muutub mõttetuks ka maksupettuse toimepanemine, mis omakorda vähendab maksuõigusrikkumise toimepanemise motivatsiooni.[77] Kuigi konfiskeerimist ei saa pidada ühemõtteliselt tagatiseks, vastab see varajases menetlusetapis siiski tagatise tunnustele, sest enne konfiskeerimist on nõutav vara arestimine, mis tagab menetluse lõppfaasis konfiskeerimise teostatavuse.

Riigikohtu kriminaalkolleegium märgib, et süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimise absoluutseks sihiks on ühiskondlikku julgeolekut ohustavate esemete ehk asjade, mis ohustavad ümbrust oma liigi poolest või mida võidakse ka edasiselt kasutada õigusvastaste tegude toimepanemiseks, kõrvaldamine.[78] Nagu eelnevalt mainitud võib ka tasu olla süütega saadud vara konfiskeerimise objektis. Mis tähendab, et kui isikule maksti tasu võltsarvete esitamise eest, siis võib seda makstud tasu ka süüteo toimepanemise vahendiks. Seega selgub, et üheks konfiskeerimise eesmärgiks on ära hoida juhtumeid, kus kus kriminaaltulu võib tagasi jõuda

[75] Pärnamägi, I. Kas ühiskondliku heaolu eest hoolitsemine on tegelikult politsei ülesanne? Juridica 2016, nr. 10, lk. 691.
[76] Laaring, M. Avaliku korra mõiste põhiseaduses. Juridica 2012, nr. 4, lk. 248.
[77] Künnapas, K. Maksukohustuse täitmise preventiivne tagamine enne maksukohustuse tuvastamist: ettevaatuspõhimõte maksumenetluses, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2016, lk. 47.
[78] RKKKm 3-1-1-27-07, p. 14.

tsiviilkäibesse ning mille arvel võidakse tulevikus toime panna uusi kuritegusid, sealhulgas ka maksuõigusrikkumisi.

Konfiskeerimise preventiivset külge on selgitanud Riigikohus veel vaatevinklist, mille kohaselt tuleb karistuse mõistmisel arvestada ka muid mõjutusvahendeid, sealhulgas vara laiendatud konfiskeerimist, kuivõrd need omavad mõju karistuse eesmärkide saavutamisele ning isiku suunamisele edaspidi süütegude toimepanemisest hoidumisele.[79] Nii Euroopas kui ka mujal maailmas on kuriteo toimepanemise vahendi konfiskeerimine üks elementaarsemaid tööriistu eesmärgipärases kuritegevusevastases võitluses. Teo vahendi konfiskeerimise puhul on mõjurid oluliselt tugevamad, kui need oleksid siis, kui konfiskeeritaks samas vääringus raha. Laiemas plaanis toimib konfiskeerimine aga ka üldpreventiivselt, sest süüteo toimepanemise vahendist ilmajäämise risk ohustab iga potentsiaalset rikkujat.[80] Siinkirjutaja on arvamusel, et ka raha võib olla süüteotoimepanemise vahendiks, mistõttu käibevahendist ilmajäämine võib oluliselt mõjutada edaspidiste õigusrikkumiste käekäiku. Riigikohus on toonitanud, et kriminaaltulu konfiskeerimine ja sissenõudmine on mõjuv viis võitlemaks kasumile orienteeritud organiseeritud kuritegevusega. Konfiskeerimine hoiab ära kriminaaltulu kasutamise teiste kuritegude rahastamiseks, finantssüsteemide usaldusväärsuse õõnestamiseks ja õiguspärase ühiskonna korrumpeerumiseks. Konfiskeerimine tugevdab arusaama, et kuritegevus ei tasu end ära.[81]

Kriminaaltulu konfiskeerimise preventiivset eesmärki on avanud ka Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK). Ajas *Arcuri versus Italy* leidis EIK, et konfiskeerimise mehhanismi eesmärk peab olema takistada ebaseaduslikult teel saadud sissetuleku reinvesteerimist ning andma õigusliku garantii.[82] Kohtuasjas *Veits versus Eesti* selgitas EIK, et kuriteoga saadud vara konfiskeerimise otsus tehti üldistes huvides, kuna see on hoiatuseks nendele, kes kaaluvad kuriteo sooritamist, ja ühtlasi garanteerib see, et kuritegevus ei tasu ära.[83] Seega on selge, et nii Euroopa kohrupraktikas kui Eesis rakendatakse sarnaseid põhimõtteid konfiskeerimise rakendamisel.

Konfiskeerimise preventiivse olemuse tunnusjooneks on teadmine, et konfiskeerimine on siiski tagajärg. Selleks aga, et konfiskeerimine ei muutuks tagajärjeks, tuleb preventsioone rakendada mitte süü piirides vaid ilmtingimata väljaspool süüd. Süüst sõltumatu mõjutusvahendi kasutamist õigustab võimaliku tulevase ohu ärahoidmise vajadus. See tähendab, et mõjutusvahendi mõte on

[79] RKKKo 3-1-1-82-14, p. 11.
[80] RKÜKo 3-1-1-37-07. Menetlusosaliste seisukoht.
[81] RKKKo 3-1-1-130-12, p. 8.1.
[82] EIKo 05.07.2001.C-52024/99, Arcuri v. Italy.
[83] EIkm 15.01.2015. C- 12951/11, Veiks v. Eesti. Viidatud Denisova ja Moiseyeva vs. Venemaa, Phillips vs. Ühendkuningriik, Dassa Foundation jt vs. Liechtenstein.

isiku parandamine (*Besserung*) või ühiskonna turvalisuse kaitse (*Sicherung*).[84] Üheks suurimaks mõjutusvahendiks väljaspool süüd on autori hinnangul just süüteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine. Laiendatud konfiskeerimine peaks andma selge signaali, et konfiskeeritud vara objektiks ei pruugi alati olla konkreetse süüteoga saadud vara ning see võib tekitada rohkem kahju kui tavapärase konfiskeerimise käigus äravõetav vara. Kuidas aga rakendada konfiskeerimisinstrumenti väljaspool süüd sellisel määral, et see omaks mõju enne tagajärge, on tegelikkuses juba omaette küsimus.

Kahjuks on kohtupraktika kesine, mis puudutab konkreetselt süüteoga saadud vara ehk kriminaaltulu konfiskeerimist eelkõige selle preventiivsest positsioonist lähtuvalt. Küll aga võib tõdeda, et võimalus ilma jääda süüteoga saadud kriminaaltulust omab suure tõenäosusega väga suurt eesmärki edaspidiste maksualaste süütegude toimepanemisel.

1.2.3. Põhiõiguste riive ja konfiskeerimismenetluse lõpp

Põhiseaduse (PS) § 32 kohaselt on omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud.[85] Omandiõiguse põhimõte on liberaalse demokraatia ja vaba turumajanduse üheks tingimuseks, milleta need toimida ei saa. Sellest tulenevalt loob omandi puutumatuse nõue riigile positiivse kohustuse ka omandi puutumatuse tagada.[86] Omandi puutumatuse tagamine tähendab riigi jaoks seda, et riigil on kohustus kaitsta igaühe omandit omavoli eest. Kuivõrd maksukuriteod mõjutavad just avalikku raha ehk maksumaksja raha, siis on riigil kohustus ära hoida omavoli maksuraha suhtes. Sellise omavoli kaitsmiseks kasutabki riik karistusseadustikust tulenevaid sätteid. Kuna konfiskeerimine oma lihtsas tähenduses tähendab asja ära võtmist riigi poolt, siis kahtlemata riivab see olulisel määral ka põhiõigusi.

Kuivõrd põhiõiguste riive konfiskeerimise puhul ei ole käesoleva magistritöö põhiteemaks ning puudutab peaasjalikult isikut, kelle suhtes konfiskeerimist rakendati, siis ei ole põhiõiguste riive käsitsemine niivõrd olulisel kohal konfiskeerimise puhul. Põgusa ülevaate põhiõiguste riive ning vara konfiskeerimise kohta saab tuletada kohtulahenditest. Nii on Riigikohus sõnanud, et põhiseaduse §-s 32 sätestatud omandi puutumatuse ja vabalt valdamise, kasutamise ja käsutamise põhimõtted kehtivad üksnes õiguspärasel teel omandatud vara suhtes.[87] Nimetatud põhimõtet on kohaldatud ka hilisemates kohtulahendites. Tuleb nõustuda, et põhiseaduse kaitsealas on vaid

[84] Sootak, J. Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekaristuslike mõjutusvahendite osas. Juridica 2006, nr. 8, lk. 521.
[85] Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
[86] Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja- vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk. 477, 478.
[87] RKPJKo 21.12.1994, III-4/A-10/94.

õiguspäraselt saadud vara ning põhiseadus kaitseb vara, mille osas rakendatakse omavoli. Küll aga on siinkirjutaja arvates probleeme tekitavaks just süüteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine ning selle vastavus omandiõiguse riivega. Niisamuti on leidnud ka toonane õiguskantsler Allar Jõks. Õiguskantsleri arvamuse kohaselt on laiendatud konfiskeerimise kujul tegemist väga tugeva PS §-s 32 sätestatud omandiõiguse riivega ning selleks, et konfiskeerimine liiga tugevalt ei riivaks põhiõigusi ning konfiskeerimist ei kohaldataks ekslikult, peab olema sätestatud tõhus menetlus.[88] Sarnaselt õiguskantsleriga leidis Riigikohus, et PS § 3 lg 1 esimese lause kohaselt teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Kuivõrd süüteoga saadud vara konfiskeerimine on käsitatav isiku põhiõigusi piirava riigivõimu teostamisena, peab menetlejal olema ka protsessuaalne pädevus. Seega, kas mingi vara puhul on täidetud KarS §-s 83^1 sätestatud konfiskeerimise materiaalõiguslikud eeldused ja kas see vara tuleb isikult konfiskeerida, saab kohus otsustada üksnes juhul, kui seadus annab talle selleks menetlusliku aluse. Kohus ei saa vara konfiskeerida väljaspool selleks ette nähtud menetlust.[89]

Kriminaalmenetluse seadustik annab kohtule menetlusliku pädevuse otsustada KarS § 83^1 kohaldamise vara konfiskeerimise üle kahel juhul. Esiteks kriminaalasja lahendamisel süüdimõistvat kohtuotsust tehes ning teiseks KrMs seadustiku peatükis 16^1 sätestatud korras kuriteoga saadud vara konfiskeerimise menetluses. Seejuures eeldab süüdistatava või kolmanda isiku vara konfiskeerimine kriminaalmenetluse seadustiku peatükis 16^1 ette nähtud korras alati seda, et konfiskeerimise kohaldamise aluseks oleva kuriteo kohta on tehtud jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.[90] Eraldi konfiskeerimismenetluse instrument on rakendatud kriminaalmenetluse seadustikus just põhiõiguste paremaks tagamiseks. Konfiskeerimismenetluse puhul lähtutakse eraldiseisvatest tõenditest, mis ei ole seotud tõenditega, mille alusel koostati süüdistusakt.[91] Menetlusliigi sätestamisel arvestati Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohaga. Selle kohaselt ei olnud varamenetluse eesmärgiks isikuid süüdi ega õigeks mõista, vaid võimaldada siseriiklikul kohtul hinnata, millisel määral on isiku vara konfiskeerimine õigustatud. Sealjuures vajadust sellise menetlusliigi rakendamiseks nähti just laiaulatuslike organiseeritud kuritegevusega seotud kuritegude menetlemisel.[92]

Konfiskeeritud vara omandiõigus läheb konfiskeerimisotsuse jõustumisel üle automaatselt riigile. Sellest tulenevalt ei ole vaja riigil teha pärast konfiskeerimiseotsuse jõustumist enam mingeid

[88] Õiguskantsleri 2006.aasta tegevuse ülevaade. www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/6iguskantsleri_2006._aasta_tegevuse_ylevaade.pdf, lk. 122. (16.02.2017).
[89] RKKKm 3-1-1-87-13, p. 6.
[90] *Ibid,* p. 7.
[91] KrMs § 403^4; § 403^7; § 403^8.
[92] § 403^1 p. 1.2 Kuriteoga saadud vara konfiskeerimise menetlus. 16^1 peatükk. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012, lk. 917.

toiminguid selleks, et riik saaks konfiskeeritud esemete omanikuks.[93] Praktikas ei tähenda konfiskeerimine ning selle lõpule viimine alati valutut toimingut, sest lahendamata on mitmeid konfiskeerimisega seotud probleeme, mis on otseselt seotud ka käesoleva töö eesmärgiga. Nii näiteks tuleb lahendada küsimus konfiskeerimise tagajärgedest juhul, kui pärast konfiskeerimisotsuse jõustumist kuulutatakse välja konfiskeerimisotsuse adressaadi (võlgniku) pankrot.[94]

[93] Karistusseadustik, kom. 2015. *Supra* nota, lk. 308.
[94] RKTKo 3-2-1-26-13, p. 10.

1.3. Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamine

1.3.1. Süüteoga saadud vara arestimise eeldused

Konfiskeerimise tagamiseks rakendatakse vara arestimist, mis tuleneb kriminaalmenetluse seadustiku § 142. KrMs § 142 lg 1 kohaselt on vara arestimise eesmärk tsiviilhagi, avalik-õigusliku nõudeavalduse, konfiskeerimise või selle asendamise ja varalise karistuse tagamine. Vara arestimine seisneb kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetu, tsiviilkostja või kolmanda isiku või rahapesu või terrorismi rahastamise objektiks oleva vara üleskirjutamises ja vara võõrandamise tõkestamises.[95] Viidatud sätte viimase lause kohaselt on vara arestimise põhiülesandeks tagada vara säilimine ning vältida seeläbi vara ohtu sattumist.

Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi on oht olukord, kus kedagi või midagi ähvardab ebaõnn, õnnetus, katastroof ning nende võimalus ja tõenäosus.[96] Haldusõiguse mitmed eriseadused sätestavad õigusnormi faktilise koosseisu ühe elemendina ohu. Kui oht esineb, ehk õigusnormi faktiline koosseis on täidetud, on õigusnormi rakendajal õigus kohaldada üldjuhul selliseid meetmeid, mis riivavad isiku põhiõigusi ja vabadusi.[97] Oht on ka konfiskeerimise puhul kriteeriumiks, millest ei saa mööda vaadata. Oht süüteoga saadud vara konfiskeerimise puhul seisneb selles, et konfiskeeritav vara võib kaduda.

Vara arestimise rakendamiseks tuleb esmalt hinnata ohtu süüteoga saadud vara võimaliku võõrandamise kontekstis. Esiteks tuleb tuvastada asjaolud, mis viitavad õigushüve kahjustuse saabumisele.[98] Õigushüve kahjustamisele viitab maksukuritegude puhul saamata jäänud maksutulu ning selle hüvitamata jätmine võimaliku vara arvelt. Võimaliku õigushüve kahjustuse saabumine on aga tõenäosus ehk ettearvatav otsus. Aresti kui ennetava meetme rakendamine toimub tulevikku suunatud prognoosi alusel, milles haldusorgan (kohus) annab piiratud teabe pinnalt hinnangu, kas kaitstava õigushüve kahjustus on tõenäoline. Ennetava meetme rakendamisel ei ole oluline, et kaitstava õigushüve kahjustus kindlasti saabuks, vaid see, et õigushüve kahjustus on tõenäoline. Seetõttu tuleb ennetava meetme õiguspärasuse kontrollimisel lähtuda *ex ante* vaatlusviisist, see on, et arvestada saab neid asjaolusid, mis olid haldusorganile teada enne meetme rakendamist.[99]

---

[95] KrMS § 142 lg 1.
[96] [EKSS] "Eesti keele seletav sõnaraamat". eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=oht.
[97] Jäätma, J. Ohu mõistest Eesti kehtivas õigusdogmaatikas, lk. 3. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/janar_jaatmaa._ohu_moistest_eesti_kehtivas_oigusdogmaatikas.pdf (17.02.2017).
[98] Jäätma, J. *Supra* nota, lk. 5.
[99] RKHKo 3-3-1-63-09, p. 16.

Teiseks süüteoga saadud vara arestimise eelduseks, mis on lähedalt seotud esimese eeldusega, on kaitstav õigushüve, ehk küsimus sellest, mis on kaitstav õigushüve. Maksukuritegude puhul on üheselt selge, et kaitstavaks õigushüveks on lõppkokkuvõttes maksutulude korrapärane laekumine.[100] Siinkohal aga tekib küsimus, kas maksutulude korrapärase laekumise tagamise täitmiseks on proportsionaalne vara arestimine konfiskeerimise tagamiseks. Nagu eelpool selgitatud, on konfiskeerimise üheks peamiseks eesmärgiks siiski isiku alusetu rikastumise vältimine süüteoga saadud vara arvelt. Seega võib oletada, et suuremahuliste maksukuritegude puhul ei pruugi olla just maksulaekumine ainukeseks kaitstavaks õigushüveks. Võimalik, et sellistel puhkudel võib kaitstavaks õigushüveks ka olla õiguspärane ootus, süüteoga tekitatud ning saadud kahju hüvitamiseks. See tähendab, et õigus ei tohi olla õiguse subjektide suhtes sõnamurdlik.[101] Kui maksuõigusrikkumistele on ettenähtud meetmed konfiskeerimise kujul, siis tulevad need ka täide viia sõltumata kaitstavast õigushüvest.

Kolmandaks vara arestimise eelduseks tuleb pidada põhjendatud kahtlust. Nii on Riigikohus leidnud, et vara arestimise määrusest peab alati nähtuma üheselt ja selgelt põhjendatud kahtluse olemasolu selle kohta, et isik on toime pannud kuriteo tunnustega teo. Seejuures ei piisa üldist laadi arutlustest ega standardsetest formuleeringutest. Määruses tuleb esitada selged põhjendused, millistest asjaoludest ja tõenditest tulenevalt on kohtu arvates olemas põhjendatud kuriteokahtlus arestitava vara omaniku või kuritegeliku tulu eeldatava saaja suhtes ning kes on vara päritolu varjamiseks selle kolmandale isikule andnud.[102] Sealjuures tuleb arvestada, et süüteoga saadud vara arestimise mõiste "põhjendatud kahtlus" võib osutuda suhteliselt ebamääraseks. Selle põhjustab tingimus, mille kohaselt vara arestimise eesmärkide saavutamiseks tuleb otsustada kiireloomuliselt kriminaalmenetluse varajases staadiumis, mil võimalused faktiliste ja õiguslike olukordade hindamiseks on piiratud. See tähendab, et kuriteokahtluse põhjendatust tuleb eitada ainult siis, kui kahtluse aluseks olevaid asjaolusid kinnitavad tõendid puuduvad üldse või on ilmselgelt ebapiisavad või ebausaldusväärsed või kui kuriteokahtluse aluseks olevad väidetavad asjaolud ilmselgelt ei vasta kuriteokoosseisu tunnustele.[103]

Neljandaks ning ühtlasi ka viimaseks vara arestimise eelduseks on kõikide kolme eelneva eelduse olemasolu. Peab olema põhjendatud kahtlus, mis viitab kuriteo tunnustele, peab olema õigushüve kahjustamine ning nõue õigushüve kahjustamise täitmiseks. Seega tuleb vara arestimiseks tuvastada KrMs § 142 lg 1 esimesest lausest tulenev vara arestimise alus. Selleks aluseks on

[100] RKHKo 3-3-1-12-12, p. 25.
[101] RKPJKo 3-4-1-24-11, p. 49.
[102] RKKKm 3-1-1-97-13, p. 8.
[103] RKKKm 3-1-1-135-13, p.13.

põhjendatud kahtlus, et esinevad asjaolud, mille alusel võidakse kriminaalasjas esitada tsiviilhagi, kohaldada konfiskeerimist, selle asendamist või varalist karistust, ja et tsiviilhagis esitatud nõude, riigi konfiskeerimisnõude või varalise karistuse täitmine võib ilma vara arestimata osutuda võimatuks või muutuda oluliselt raskemaks.[104]

1.3.2. Süüteoga saadud vara arestimise eesmärk

Vara arestimine on kriminaalmenetluse tagamise vahend, mille eesmärgiks on kindlustada kriminaalmenetlusest tehtava kohtuotsuse või konfiskeerimismääruse täitmine riigi konfiskeerimisnõude rahuldamiseks. Vara arestimisel tõkestatakse vara võõrandamist, mis tähendab selle käsutamise keelamist.[105] Vara tõkestamise tähendust on avanud Riigikohus selliselt, et vara võõrandamise tõkestamine on vara käsutamise keelamine selliseid abinõusid kasutades, millega välditakse vara võõrandamist, peitmist, rikkumist, hävimist jmt., tagamaks arestitud vara säilimist ning väärtuse vähenemist.[106] Üldjoontes tuleb aga tõdeda, et vara arestimise põhimõtetele kohaldatakse üldjoones samu printsiipe, mis süüteoga saadud vara konfiskeerimisele. Nii on süüteoga saadud vara arestimise puhul nõutav, et on olemas objekt kui ka adressaat.

Lisaks konfiskeeritava vara tagamisele on vara arestimisel ka teine tähendus. Vara arestimise laiemaks eesmärgiks on sarnaselt süüteoga saadud vara konfiskeerimise preventiivne tähendus. Karistusseadustiku §-de 83-85 ühiseks eesmärgiks on takistada süüdlase rikastumist süüteo toimepanemise tagajärjel ja seega teenib ka kahtlustatava vara arestimine lõppkokkuvõttes sama eesmärki.[107] Võrreldes süüteoga saadud vara arestimist ning süüteoga saadud vara konfiskeerimise erinevust, siis on selge, et mõlemad omavad preventiivset eesmärki. Süüteoga saadud vara aresti kohaldamine on esimene samm tagamaks hilisema konfiskeerimise, millel on juba olulisemad tagajärjed. Teisalt on aga süüteoga saadud vara arestimine leebem. Vara arestimine ei tähenda tingimata selle konfiskeerimist. Küsimused sellest, kas kahtlustatav sai tahtliku süüteoga vara või või mitte lahendatakse alles hilisema kohtumenetluse käigus.[108] Siinkohal kerkib esile ka autori magistritöö probleemipüstitus. Ehk olukorras, kus kohus kaalub tõkendi kohandamist võib samal

[104] RKKKo 3-1-1-97-13, p. 13.
[105] § 142 p.1; 3.1. Muud kriminaalmenetluse tagamise vahendid. 4 peatükk, 2 jagu. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012, lk. 370, 371.
[106] RKKKm 3-1-1-9-14, p. 14.1.
[107] RKKKm 3-1-1-1-12, p. 4.3.
[108] *Ibid*, p. 4.4.

ajal tekkida olukord, mille tulemusena saab süüteoga saadud varast niinimetatud peitvara,[109]mida ei ole hilisema kriminaalmenetluse käigus enam võimalik konfiskeerida ega riigi tuludesse arvata.

1.4. Vahekokkuvõte

Kuritegevus on sotsiaalpoliitiline nähtus, mis seisneb ühiskonnas kehtivate väärtuste ja sotsiaalse kooselu normide rikkumises.[110] Maksualased kuriteod, eelkõige aga maksupettused õõnestavad kahtlemata ühiskonnas kehtivaid väärtusi ning sotsiaalsete normide tasakaalu. Olgu taaskord tuletatud siinkohal, et 2015. aastal tekkis valesti deklareeritud või deklareerimata jätmisel 419,5 miljoni suurune maksuauk, mis moodustas 2,07% kogu Eesti SKP-st, mis on rohkem kui pool haridusele suunatud rahast ning võrdväärne julgeolekusse suunatud vahenditega.[111] Sellest tulenevalt on äärmisel oluline tegeleda probleemidega, mis on seotud just maksualaste kuritegudega.

Süüteoga saadud vara arestimisel ning konfiskeerimisel kehtib võrdväärsusprintsiip (*principle of equity*). Võrdväärsusprintsiip tähendab riigi kohustust garanteerida isikutele nii menetlusliku võrdsuse kui võrdsuse seaduste sisulise kohaldamise osas. Võrdväärsuse põhimõte aitab välistada olukordi, kus samasuguseid situatsioone koheldakse erinevalt, kui selleks puudub mõistlik õigustus.[112] Seega on konfiskeerimise üheks eesmärgiks tagada, et kahjustatud hüve saaks kompenseeritud ebaseaduslikul teel saadud vara arvel ning konfiskeerimisinstrument puudutaks kõiki, kes riigi ühte peamist alustala, s.o. maksusüsteemi kuritarvitavad. Süüteoga saadud vara arestimise ja konfiskeerimise teiseks, ent mitte vähemoluliseks eesmärgiks on selle preventiivne meede. Autor on seisukohal, et süüteoga saadud vara arestimine ja konfiskeerimine kui mõjutusvahendid omavad ühiskonnas isegi ehk suuremat tähendust kui konfiskeerimise tagajärg. Põhjus peitub selles, et nimetatud preventiivsed meetmed või mõjutusvahendid on suunatud tulevikku ning arusaam tagajärgedest omab suuremat sisu kui kunagi varem. Arestimis- ning konfiskeerimisnormide olemasolul oleks ennatlik järeldada, et riik ei tee endapoolseid samme varasema olukorra taastamiseks.

---

[109] Asjaõigusseaduse (AÕS) § 103 lg 1 kohaselt on peitvara maasse kaevatud või muul viisil peidetud raha või väärtasi nagu kalliskivid, pärlid või väärismetallid, mille omanikku ei saa kindlaks teha. RT I, 31.12.2016, 21. Kuigi peitvara mõiste ei ole samastatav süüteoga saadud vara tähendusega, saab peitvara mõistet ülekantud tähenduses siiski käesoleva magistritöö raames kasutada. Autori märkus.

[110] Sissejuhatus õigusteadusesse. T, Anepaio, jt. Tallinn, Juura 2005, lk. 178.

[111] 2015. aastal suunati 4% SKP-st haridusele, 2,1% avaliku korrale ning julgeolekule, 1,9% riigikaitsele, 1,1% kultuurile, 1,3% keskkonnakaitsele. 2016. aasta Riigieelarve seaduse seletuskiri. Lk. 34. www.fin.ee/riigieelarve-2016 (20.02.2017).

[112] Rugo, K. Liikmesriigi vastutus Euroopa Liidu õiguse rikkumise eest ja selle kohaldamine Eesti siseriiklikus õiguses. Magistritöö 2014, lk. 12. Viidatud T. Tridimas. The General Principles of EU Law. Oxford: Oxford University Press 2007, p. 418. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42282/rugo_katre.pdf (19.02.2017).

Konfiskeerimine on äärmiselt mitmetahuline ning tundlik valdkond. Esmapilgul võib tunduda, et kuriteoga saadud vara konfiskeerimine on õigus- ning ootuspärane tegevus riigilt, kuid tuleb tõdeda, et selle toimingu teisel poolel on isik, kelle suhtes on konfiskeerimine pigem meelevaldne ning kohati ka isiku põhiõigusi rikkuv. Võimalikku põhiõiguste riivet ei saa jätta tähelepanuta, kuid autori hinnangul tuleb maksualaste kuritegude ja vara konfiskeerimise puhul lähtuda ka teistest objektiivsetest kriteeriumitest. Üheks selliseks kriteeriumiks on teo ja tagajärje suhestumine avaliku huvi mõistega. Avaliku huvina saab arvesse võtta avaliku ressursi säästlikku ja otstarbekat kasutamist,[113] on Riigikohus möönnud. Maksukuriteoga saadud vara ei viita kuidagi otstarbekale maksuraha kasutusele ning selles tuleneval oleks tarvis sellistel puhkudel kaaluda, kelle hüve õigusvastane käitumine tegelikkuses rohkem riivab.

Osalised on ratsionaalsed ainult juhul, kuid nad suudavad oma lõppeesmärke kooskõlaliselt järjestada. See tähendab, et eesmärkide saavutamiseks tuleb tarvitusele võtta kõige tõhusamad vahendid, tuleb valida alternatiiv, mis neid eesmärke kõige enam edendab ning viimaks tuleb tegevusi planeerida selliselt, et kuid muud tingimused jäävad samaks, siis oleks püsitatud eesmärkidest võimalik ellu viia rohkem kui vähem.[114] J.Rawls'i osaliste all saab niisama hästi mõelda ka süüteoga saadud vara aresti ning konfiskeerimist. Ei ole iseenesest mõistetav, et nimetatud õigusmehhanismid arenevad omasoodu vaid vastupidi. Selleks, et nad oleksid tõhusad ja mõjusad on vajalik koostöö ka teiste õigusharude vahel, mis alati ei pruugi õnnestuda.

[113] RKÜKo 3-3-1-67-15.
[114] Rawls, J. Õigus kui ausameelsus. Taasesitus. Tallinn, Valgus, 2015, lk. 149.

2. Pankrotimenetluse eesmärgid vara arestide kontekstis

Sir Kenneth Corki[115] komitee leidis oma 1982. aastal Inglismaa parlamendile esitatud aruandes, et pankrotiõigus ei ole täppisteadus ning seetõttu ei ole võimalik seda kavandada kui läbi aegade kehtivat reeglite kogumit. Sellest hoolimata uskus komitee, et on olemas mõningad üldised printsiibid, mille poole pankrotiõigus peaks kindlasti püüdlema.[116] Sir Kenneth Corki poolt sõnastatu pandi kirja 35. aastat tagasi, kuid on aktuaalne ka tänasel päeval. Pankrotiõigus ei ole täppisteadus seetõttu, et see on valdkond, mis on mitmekülgne, puudutab paljusid isikuid ning on dünaamiline. Pankrotiõigust, täpsemalt pankrotimenetlust peaks vaatama kui tsiviilõiguslikku mehhanismi. Pankrotimehhanismi korrapäraseks toimimiseks peaks valitsema tasakaal nii võlausaldajate kui ka sotsiaal-poliitiliste ja teiste osapoolte vahel, kellel on majanduslikud ja õiguslikud huvid pankrotimenetluses.[117] Kas pankrotimenetluses valitseb täielik tasakaal, on raske hinnata, kuid kuivõrd pankrotõigus on keerukas, siis tuleb tõdeda, et täielikku tasakaalu ei saa pankrotiõiguses kunagi olema. Fakt on, et maksejõuetuse seadused[118] (*insolvency laws*) omavad suurt tähtsust nii riigi heaolu kui terve ettevõtluskeskkonna loomisel.[119] Milles seisneb aga pankrotiõiguse olulisus ning kuidas seda mõista?

Selleks, et nimetatud küsimusele vastust leida on esmalt vajalik selgitada pankrotimenetluse eesmärke. Pankrotimenetluse eesmärkide sõnastamine on oluline seetõttu, et pärast eesmärkide sõnastamist saab hinnata, mil määral aitab kehtiv regulatsioon eesmärke saavutada ehk teisisõnu: kui efektiivne regulatsioon on.[120] Nimetatud põhimõtted saab omistada ka käesoleva magistritöö puhul, sest magistritöö põhieesmärgiks on pankroti- ja kriminaalmenetluse vastuolude lahendamine.

Pankrotiseaduse § 1 kohaselt on pankrot võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus. Võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.[121] Pankroti mõiste ja tähendus on selge, kuid pankroti eesmärgid nõuavad rohkem tähelepanu.

---

[115] Sir Kenneth Cork (1913-1991) oli Suurbritannia raamatupidaja ning pankrotiõiguse ekspert. Sir Kenneth Corki eesvedamisel töötati välja Suurbritannia maksejõuetuse akt (Insolvency Act 1986). en.wikipedia.org/wiki/Kenneth_Cork (18.02.2017). Autori märkus.
[116] Saarma, T. Supra nota, lk. 351. Viidatud, K. Cork. Insolvency and Practice. Report of the Review Committee. London 1982, lk. 54.
[117] Uncitral. Legislative Guide on Insolvency Law. United Nation Publication, Sales No. E.05.V.10, lk. 9. www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (18.02.2017).
[118] Eesti keeles ei ole maksejõuetuse seadus korrektne keelekasutus. Selle asemel peab kasutama "pankrotiseadus". Maksejõuetus saab olla, kas ajutine või alaline. Alaline maksejõuetus on pankrotimenetluse alus. Autori märkus.
[119] Unicitral. *Supra* nota, lk. 10.
[120] Manavald, P. Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus. Empiiriline uuring. Juridica 2010, nr 4, lk. 269.
[121] PankrS § 1, lg 1, 2.

Pankrot kuulutatakse välja pankrotimenetluse tulemusena. PankrS § 2 kohaselt on pankrotimenetluse eesmärgiks rahuldada võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvelt võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu. Pankrotimenetluse käigus selgitatakse välja võlgniku maksejõuetuse põhjused.[122] Priit Manavald on leidnud, et lihtsustatult ei ole pankrotimenetlus midagi muud kui kollektiivne täitemenetlus maksejõuetu võlgniku suhtes. Laiemalt võttes aga õiglase jaotuse tagamine ehk võlausaldajate asetamine võrdsesse olukorda.[123]

Ka Riigikohus on toonud sisuliselt toonud välja samad pankrotimenetluse eesmärgid. Riigikohus on leidnud, et pankrotimenetluse eesmärgiks on: 1) tagada kõigi võlausaldajate seaduslike õiguste ja huvide kaitse[124]; 2) rahuldada eelkõige võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel.[125] Kindlasti ei ole aga pankrotimenetluse eesmärgiks lõpetada kõiki võlgniku vastu eksisteerivaid nõudeid.[126] Seega on Riigikohus andnud pankrotimenetlusele kolm eesmärki, mis võtavad veelgi täpsemalt kokku kogu pankrotimenetluse olemuse.

Pankrotimenetluse eesmärkide ampluaa on tegelikkuses aga tunduvalt laiem kui eelpool toodud, sest pankrotimenetlus ei pruugi alati lõppeda pankroti väljakuulutamisega. Maailmapanga ekspertide kohaselt peaks efektiivne maksejõuetussüsteem oma eesmärgiks seadma integreerituse riigi õigus- ja majandussüsteemiga laiemalt, äriühingu vara väärtuse maksimeerimisega, andes võimaluse äriühingu tegevuse reorganiseerimiseks, võlausaldajate võrdse kohtlemise, võlgniku vara enneaegset tükeldamist, võlausaldajate seaduslike õiguste tagamise ning nõuete prioriteetsuse arvestamise prognoositavas ja reeglitekohases menetluses.[127] Niisamuti on ka maksejõuetusmenetluse määruses sätestatud sarnaseid eesmärke, muuhulgas on ettenähtud füüsiliste isikute võlgadest vabastamine ja võlgade ümberkujundamine.[128] Kokkuvõtvalt võib öelda, et pankroti mõte seisneb selles, et panna võlausaldajad võrdsesse seisundisse olukorras, mil nad ilmselt saavad võlast kätte vaid teatud osa. Pankroti eesmärgiks on seega vältida situatsiooni, et ühed võlausaldajad saaksid oma võla kätte täies ulatuses ja teised võlausaldajad jääksid täiesti ilma, seega on pankrotimenetlus suunatud sellele, et võlausaldajate nõuded rahuldada proportsionaalselt.[129]

[122] *Ibid*, § 2.
[123] Manavald 2010. *Supra* nota, lk. 269.
[124] RKTKo 3-2-1-103-99.
[125] RKTKo 3-2-1-99-04, p. 23.
[126] RKTKo 3-2-1-92-14, p. 15.
[127] Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk. 41-42.Viidatud, Principles and Guidlines for Effectiv Insolvency and Creditor Right System, lk. 7.
[128] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, maksejõuetusmenetluse kohta. EL 2015/848, 20. mai 2015. L 141/19.
[129] Varul, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica 1994 nr. 1, lk. 2.

Pankrotimenetluse teisaseks eesmärgiks on välja selgitada võlgniku maksejõuetuse põhjused. Maksejõuetuse põhjuste väljaselgitamine on oluline seetõttu, et sanktsioneerida tahtlikult või raskest hooletusest esile kutsutud maksejõuetuse tekitajat ning hoida ära tahtlikku võlausaldajate kahjustamist pankrotimenetluse esilekutsumise kaudu. Võttes arvesse raugevate pankrottide suurt arvu jääb sageli pankrotimenetluse üks eesmärk– maksejõuetuse põhjuste välja selgitamine– saavutamata ning pahatahtliku pankroti korral vastavad isikud vastutusele võtmata.[130] Seega saab väita, et pankrotiõigus tervikuna omab teatud staadiumis ka preventiivset eesmärki, mis võib viia võimaliku kriminaalvastutuseni, eriti aga juriidilisi isikuid silmas pidades. Tulenevalt sellest on õigustatud öelda, et pankrotiõigus peab seisma mitte ainult võlausaldajate huvide eest vaid ka tagama mingil määral avalike huvide kaitse.

Toodud eesmärkidest tuleb eristada juriidilise ja füüsilise isiku maksejõuetust ning loetletud eesmärgid ei ole rakendatavad ühtselt nii füüsilistele kui juriidilistele isikutele. Üldiselt rakendatakse füüsiliste isikute puhul võlgadest vabastamise menetlust (PankrS § 2, 169). Võlgadest vabastamine tähendab, et füüsilisest isikust võlgnikule antakse pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest. Riigikohus on täiendavalt selgitanud, et võlgniku kohustustest vabastamise menetluse eesmärgiks on anda neile võlgnikele, kelle majanduslik olukord on eriti raske, võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras ja saada nii lõpptulemusena väljavaade uueks majanduslikuks alguseks ning normaalseks sotsiaalseks eluks.[131] Äriühingutele antakse võimalus pankrotimenetluse kestel, kas terveneda või sõlmida võlausaldajatega kompromiss (PankrS § 129, 178), mille abil on võimalik ettevõttel osaliselt kohustustest vabaneda ilma likvideerimiseta. Kui ettevõtte kompromiss ega tervendamine ei ole võimalik, lõppeb äriühingu jaoks pankrotimenetlus äriühingu kustutamisega. Siinkohal on paslik selgitada, et käesoleva magistritöö eesmärkide lahendamisel lähtub autor juriidilise isiku kohta käivate pankrotimenetluse põhimõtetest.

Laialdaselt levinud seisukoha järgi on maksejõuetul äriühingul tegelikult võimalik vaid üks valik ehk klassikaline pankrotimenetlus, mis viimaks lõppeb äriühingu likvideerimisega.[132] Äriühingute pankrotimenetlus on tegelikkuses suur probleem. 2016. aastal esitas Maksu- ja Tolliamet võlausaldajana 75 pankrotiavaldust kogusummas 13,87 miljonit eurot, väljakuulutatud pankrotimenetluses oli Maksu- ja Tolliameti nõudeid 40,69 miljoni euro eest ning 2016. aastal

[130] Justiitsministeerium. Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt. Projekt 2014-2020.12.02.006.01.15-0007 „Õigusloome kodifitseerimine“, lk. 44. Viidatud Kohtutäituri seaduse eelnõu (462) seletuskiri, § 2. Tallinn 2016. www.koda.ee/public/Lisa._Maksejouetusoiguse_revisjoni_lahteulesande_projekt.pdf (03.02.2017).
[131] RKTKm 3-2-1-19-16, p.14.
[132] Manavald, P, 2011. *Supra* nota, lk. 108. Viidatud Ordeley and Effective Insolvency Procedures.

laekus pankrotimenetluses kokku 1,19 miljonit eurot.[133] Olenemata sellest, et riigi poolt esitatavad nõuded on oluliselt suuremad kui laekumised, on pankrotimenetlus oluline valdkond riigi jaoks, eelkõige aga maksuagu vähendamise osas. Reaalse maksuagu ning pankrotimenetluse omavahelist seost ei ole võimalik hinnata, sest toodud Maksu- ja Tollameti statistika hõlmab kõiki pankrotimenetlusi. Küll on aga teada, et pankroti- ja täitemenetlusalased süüteod moodustasid 2015. aastal 10% majanduskuritegudest ning vara varjamist esines 2014. aastal 13. juhul.[134]

Sarnaselt vara konfiskeerimisega on ka pankrot tagajärg, mille üheks eesmärgiks on huvide kaitse. Pankrotimenetlus võib omada äärmiselt suurt (negatiivset) mõju süüteoga saadud vara konfiskeerimisele kui ka selle preventiivsetele eesmärkidele. Selle paremaks mõistmiseks on vajalik selgitada täpsemalt pankrotimenetluse üldpõhimõtteid.

2.1. Pankrotimenetluse põhimõtted

On selge, et käesoleva magistritöö puhul ei ole otstarbekas kirjutada kõikidest pankrotimenetluse üldprintsiipidest ega etappidest, sest see ei ole töö eesmärk. Siinkohal peab autor vajalikuks märkida, et pankrotimenetluse üldpõhimõtetena jäetakse käsitlemata pankrotimenetluse klassikalised põhimõtted.[135] Küll on aga vajalik selgitada nii pankroti väljakuulutamisele eelevaid etappe kui tagajärgi, mis omavad otsest seost kriminaaltulu konfiskeerimisele ning tähtsust probleemipüstituse ja magistritöö eesmärkide lahendamisel.

2.1.1. Hea usu põhimõte ja pankrotiavalduse esitamise kohustus

Pankrotimenetlus on tsiviilõigus. Tulenevalt pankrotiseaduse § 3 toimub pankrotimenetlus kohtu- ja kohtuvälise menetlusena ning pankrotimenetlusele kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud. Tsiviilõiguse üldiseks ja üheks olulisemaks põhimõtteks on hea usu põhimõte (*bona fide*). Hea usu põhimõte tuleneb tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 138, mille kohaselt õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel tuleb toimida heas usus ning õiguse teostamine ei ole lubatud seadusvastasel viisil, samuti selliselt, et õiguse teostamise eesmärgiks on kahju tekitamine teisele isikule.[136]

[133] Maksu- ja Tolliamet 2016, *Supra* nota. 28.02.2017.
[134] Kuritegevus Eestis 2015. *Supra* nota. 28.02.2017.
[135] Pankrotimenetluse põhimõtted on jagatud üldisteks ja erilisteks põhimõteteks. Üldised pankrotiõiguse põhimõtted hõlmavad kogu maksejõuetusõiguse kehtivusala – nende mõju on näha kõikides pankrotimenetlustes. Seega moodustavad üldised õiguspõhimõtted pankrotiõiguse tuuma. Pankrotiõiguse erilised põhimõtted omavad tähendust vaid teatud kontekstis, enamasti vaid ühe pankrotimenetluse puhul. Saarma, T. *Supra* nota, lk. 351.
[136] Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I, 12.03.2015, 106.

Kuigi pankrotiseadus ei sätesta konkreetselt hea usu põhimõtet, on see tuletatav just TsÜS-i ja äriseadustiku (ÄS) kaudu. Nimelt näeb TsÜS § 36 ette, et kui on ilmne, et juriidiline isik on püsivalt maksejõuetu, peavad juhatuse või seda asendava organi liikmed esitama pankrotiavalduse.[137] TsÜS §-st 36 võib järeldada, et seadusandja tahe on olnud see, et juriidilise isiku faktiline maksejõuetus ei tohiks kesta määramata aja ning peab leidma oma lahenduse pankrotimenetlusele.[138] Äriseadustik kohustab äriühingut esitama pankrotiavalduse kui äriühing on maksejõuetu ning maksejõuetus ei ole tema majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.[139] Selline regulatsioon tagab hea usu põhimõtte kohaldatavuse nii võlgniku kui võlausaldajate suhtes. Pankrotiavalduse esitamise kohustuse laiemaks eesmärgiks ongi tagada võlausaldajate võrdne kohtlemine ning rahuldada nõuded võlgniku vara arvel.

Hea usu põhimõte koosmõjus TsÜS ja ÄS toodud sätetega mõjutab olulisel määral pankrotimenetluse edasist käekäiku. Nimetatud põhimõte ja normid ei ole mitte ainult õiguskaitsevahendiks võlausaldajate vastu, vaid need võimaldavad luua olukorra, kus kasutatakse ära seadusandja heausksust omakasu eesmärgil, eelkõige aga ebaõigete andmete esitamise kaudu, luues sellega tahtliku maksejõuetuse. See näitab, et pankrotiõiguse mitmete erinevate probleemide juured ei asu mitte pankrotiseaduses endas, vaid võivad ulatuda palju kaugemale. Siinkohal ei saa etteheita nimetatud normide ebakõlale, sest seda need ei ole, kuid oluline on tähelepanu juhtida siiski seadusandja tegelikule tahtele, milleks on võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte, mida heausklikkust eirates teatud juhtudel ei täideta.

2.1.2. Tahtliku maksejõuetuse tekitamine

Tahtliku maksejõuetuse tekitamine on sarnane pettuse toimepanemisega selle klassikalises tähenduses. Pettus ebaõige ettekujutuse loomist ning pettus on õigusvastane tegu, mille toimepanemine eeldab petmistahet kui tahtlust.[140] Tahtliku maksejõuetuse tekitamine viitab selgelt eelkõige teole, millestki (kohustustest) vabaneda või saada seeläbi omakasu. Tahtlikust maksejõuetuse tekitamisest kui pankrotimenetluse põhimõttest ja etapist tuleb rääkida ülekantud tähendusest ning selle negatiivsest aspektist. Üldiselt tähendab tahtliku maksejõuetuse põhjustamine seda, kui äriühingud teavad, et nende tegevus viib teatud aja jooksul situatsioonini,

[137] *Ibid.*
[138] Jegorov, S. Krediidiasutuse maksejõuetuse erisused: regulatiivse maksejõuetuse kontseptsioon. Juridica 2008, nr. 6, lk. 425.
[139] Äriseadustik, ÄS. RT I, 22.06.2016, 32, § 180 lg 5^1.
[140] Tsiviilseaduse üldosa. Õigusteaduse õpik. Varul, P. jt. Juura, Tallinn 2012, lk. 163.

kus olemasolevate ja loodavate varadega ei ole võimalik kohustusi täita ning selles osas ei võeta midagi ette ega teavitata erinevaid osapooli.[141]

Nii nagu on maksupettuste toimepanemiseks mitmeid viise, on ka tahtliku maksejõuetuse tekitamisel erinevaid võimalusi. Üheks selliseks võimaluseks on kui äriühing on asutatud konkreetselt selleks, et viia läbi teatud petuskeemi, mille klassikaliseks juhuks on just aheltehingute läbiviimine või karusellpettused.[142] See tähendab, et aheltehingu tulemusena tekib äriühingul maksuvõlgnevus ning isikliku vastutuse vältimiseks kasutatakse äriühingute juhtorganitena variisikuid ning makseraskuste ilmnemisel esitatakse pankrotiavaldus või oodatakse äriühingu likvideerimist. Reeglina sellistel äriühingutel puudub reaalne majandustegevus ning tahtlik maksejõuetuse tekitamine ja kohustustest vabastamine on pigem omaette eesmärk.

Teiseks tahtliku maksejõuetuse põhjustamise tunnuseks on tegelemine ebaausa majandustegevusega. Ebaaus majandustegevus eeldab äritegevust ning kauba või teenuste liikumist, kuid selle keskmeks on maksupettuse toimepanek, mis toimub süstemaatiliselt.[143] Teisisõnu tähendab see maksueelise saamist läbi tegeliku tehingute varjamise. Üheks selliseks viisiks maksueelist saada on kasutada vahendajaid ühenduseseisese kauba soetamisel ning seeläbi pöördmaksustamist vältida. Pikemas perspektiivis tähendab see siiski äriühingu maksejõuetuse tekkimise alust, mille alus peitub täiendava maksu määramisega äriühingule maksuotsuse kujul.

Maksejõuetuse põhjuseks tuleb pidada võlausaldajate teadlikku huvide kahjustamist. See tähendab, et äriühing võib küll olla vastav korralikule ettevõtja tegevusele, kuid mingi ajahetke jooksul otsustatakse äriühingu omanike kasu maksimeerida, eelistades erahuvisid võlausaldajate huvidele. See võib seisneda näiteks äriühingu vara omastamise või täiendavate laenukohustuste võtmises.[144] Nii on Riigikohus leidnud, et äriühingu juhatuse liikme hoolsuskohustus tähendab

[141] Lukason, O. Maksejõuetuse põhjuste analüüs. Kokkuvõte olulisematest uurimistulemustest September 2010. Justiitsministeeriumi uuring, lk. 11. riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/20_uuringu_aruanne_maksejouetus.pdf (01.03.2017).

[142] Käibemaksu tagastamist taotleva äriühingu võimalikku osavõttu maksupettusest kinnitavad näiteks andmed taotleja ja tehingu teise poole – käibemaksukohustuse täitmata jätnud äriühingu – pettusele viitava seose kohta. Osavõtt maksupettusest võib seisneda eelkõige selles, et tehingu teise poole majandustegevust korraldavad isikud tegutsevad kas käibemaksu tagastamist taotleva äriühingu juhatuse liikmete juhiste alusel, nende kontrolli all, eelneval kokkuleppel või teadmisel. Osavõtt maksupettusest võib tähendada näiteks seda, et ostja poolt müüjale käibemaksuna tasutud rahasumma tagastatakse ostjale või ostjaga seotud isikutele, s.t ostja saab maksupettusest majanduslikku kasu. Ostja seotusele maksupettusega võivad viidata mitmesugused asjaolud, näiteks ostja juhatuse liikmete tihedad perekondlikud, töö- või ärialased suhted maksuseadust rikkunud müüja esindusõiguslike isikute või majandustegevust korraldavate isikutega. Ostja seotusele maksupettusega võivad viidata ka andmed selle kohta, kelle kasutusse on läinud ostja poolt müüjale makstud raha. TRKHKo 3-3-1-39-03, p. 12.

[143] Lukason, O. *Supra* nota, lk. 11.

[144] *Ibid,* lk. 11

seda, et juhatuse liige peab tegutsema heas usus ja äriühingu huvides, vältima huvide konflikti ja mitte eelistama isiklikke huve äriühingu omadele.[145]

Maksejõuetuse põhjuseks on ka kuriteotunnustega tegu, millele vastab KarS § 384. Selle kohaselt on karistatav maksevõime oluline vähendamine, mis seisneb vara hävitamises, vara põhjendamatus kinkimises või loovutamises, vara välismaale paigutamises või põhjendamatute kohustuste võtmises.[146] Tuleb selgitada, et kui pankrotimenetluses ilmneb kuriteo tunnustega tegu teatab haldur või kohus sellest prokurörile või politseile kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks (PankrS § 28), kuid kriminaalmenetluse algatamine ei oma mõju pankrotimenetluse käekäigule. Teisisõnu, kriminaalmenetlus ei peata pankrotimenetlust. Võimaliku kuriteoga saadud vara võib muutuda pankrotivaraks ja saada realiseerituks enne kui toimub kriminaalmenetluse lõpetamine, mille tagajärjel langeb muuhulgas ära ka võimaliku kuriteoga saadud vara arestimine ja hilisem konfiskeerimine.

2.1.3. Pankrotivara olemus

Kõige olulisemaks pankrotimenetluse etapiks käesoleva magistritöö puhul on käsitlus äriühingu pankrotivarast. Asjaõigusseaduse esimeses redaktsioonis toodi välja vara legaaldefinitsioon, mille kohaselt on vara isikule kuuluvad asjad, rahaliselt hinnatavad õigused ja kohustused, mis on liigitatavad, kas vallas- või kinnisvaraks.[147] Kuigi kehtivas asjaõigusseaduses vara legaaldefinitsiooni ei käsitleta on vara mõiste sama, mida saab jagada nii vallas- kui kinnisvaraks. Pankroti väljakuulutamisega moodustub võlgniku varast pankrotivara, vara valitsemise õigus läheb automaatselt üle pankrotihaldurile ning juriidilisest isikust pankrotivõlgnikul puudub teha mistahes tehinguid pankrotivaraga.[148] Pankrotivaraks muutub kõik vara, mis kuulus võlgnikule enne pankroti väljakuulutamist, olenemata vara päritolust, samuti tuleb pankrotivaraks lugeda ka vara, mis on pankrotmenetluses tagasivõidetav.[149]

Kui äriühingu suhtes kuulutatakse välja pankrot, alustab pankrotihaldur pankrotivara müüki. Pankrotimenetluse käigus müüakse võlgniku vara ning pankrotivara müük toimub täitemenetluse seadustikus sätestatud korras.[150] Riigikohus on selgitanud, et kinnisasja täitemenetluse eesmärk ei

[145] RKTKo 3-2-1-38-15, p. 14.
[146] Lõhmus, U. Pankrotiga seotud kuriteod. Juridica 1994, nr. 1, lk. 21-23.
[147] Asjaõigusseadus. RT I 1993, 39, 590, § 30.
[148] PankrS § 35.
[149] Vara tagasivõitmisel tunnistab kohus kehtetuks võlgniku tehingu või muu toimingu, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja mis kahjustab võlausaldajate huve, PankrS § 109. Vara tagasivõitmise tagajärjel on teine pool kohustatud tagastama pankrotivarasse tehingu alusel saadu koos viljade ja muu kasuga, PankrS § 119. Autori märkus.
[150] PankrS § 135.

ole kinnisasja müümine, vaid sissenõudja nõude rahuldamine.[151] Riigikohtu poolt väljendatud saab kohaldada analoogia korras ka pankrotivara müügi kohta, mis kinnitab reeglit, et pankrotimenetlusel puuduvad üldiselt preventiivsed eesmärgid, vaid on suunatud ainult vara realiseerimisele ning võlausaldajate huvide rahuldamisele.

Pankrotivara müümise eelduseks on tingimus, et pankrotihaldur saaks pankroti vabalt valitseda. Sellest tulenevalt on sätestatud pankrotiseaduse § 45, mille kohaselt enne pankroti väljakuulutamist võlgniku varale kohaldatud arest lõpeb pankroti väljakuulutamisega ning võlgniku varast moodustab pankrotivara. Pankrotivara aresti alt vabastamine hõlmab kogu vara, sõltumata isikust, kelle soovil aresti kohaldati, väljaarvatud kinnisasjale seotud hüpoteek.[152] Kinnisasjale seatud hüpoteek on pandiõigus, mis tuleneb asjaõigusseadusest. Pandiõigus olemasolu annab pankrotimenetluses eelistatud järjekoha pandiõigust omavale võlausaldajale. Eelisjärjekord võib tunduda tagamata nõuetega võlausaldajate suhtes ebaõiglane, kuid pandiõigust ei saa käsitleda ühekülgselt, sest võlausaldja võib rahulduda tagatise saamisega enda nõude võlgniku vastu, isegi olukorras, kus võlgnik on maksejõuetuse äärel.[153] Kas võlgniku varale seatud hüpoteek peaks saama samuti pankrotivaraks muutumise käigus kustutatama, on samuti eraldi uurimistöö teema, kuid esmapilgul tundub, et hüpoteegipidaja nõuete eelisjärgus rahuldamine võib tunduda vastuoluline võrdse kohtlemise printsiibiga pankrotiõiguses üldiselt.

Pankrotiseaduse § 45 on absoluutne üldnorm, mille suhtes ei eksisteeri erinormi, et vältida *lex spcialis derogat legi generali* printsiibi rakendamist (pankrotiseaduses on mitmeid erinorme, nt. PankrS § 29 lg 8). Samuti ei ole võimalik sätte rakendamise peale esitada määruskaebust. Selline normikäsitlus tagab sätte ülima efektiivsuse ning võimaldab täita pankrotimenetluse eesmärke.

Pankrotiõiguslikus põhimõttes on pankrotivara vabastamine aresti alt üks tähtsamaid instrumente, sest just seeläbi on võimalik täita just pankrotimenetluse põhieesmärki- rahuldada võlausaldajate nõudeid ning tagada võlausaldajate võrde kohtlemine. Riigikohus on selgitanud, PankrS § 2 mõte on võlausaldajate võrdne kohtlemine selliselt, et nende nõuded rahuldatakse võlgniku pankroti korral pankrotimenetluse kaudu ja pankrotiseaduses sätestatud korras. Sellest tuleb ka seadusandja eesmärk panna kõik võlausaldajad alates pankroti väljakuulutamisest võimalikult võrdsesse olukorda, sõltumata sellest, millist liiki nõuded neil on või millal nõue muutub sissenõutavaks. See tähendab, et pärast pankroti väljakuulutamist menetletakse kõiki nõudeid võlgniku vastu ainult

[151] RKTKm 3-2-1-14-10, p. 17.
[152] Varasema pankrotiseaduse redaktsiooni järgi lõpetati pankroti väljakuulutamisega ka kohtulik hüpoteek. PankrS § 45, RT I 2003, 17, 95. Autori märkus.
[153] Bome, V. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamine pankrotimenetluses Magistritöö 2013, lk. 10. Viidatud Cork.K. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/30802/bome_viktor.pdf (01.03.2017).

pankrotiseaduses sätestatud korras, st ühe ja sama protseduuri järgi ning samade reeglite alusel. Pankrotiseaduse järgi on riik võlausaldajana võrdne teiste võlausaldajatega.[154] Seega ei saa pankrotimenetluses teha vahet avalik-õiguslikul ega võlaõiguslikul nõudel, olenemata asjaolust, et proportsioonid ja perspektiivid võivad menetlustes erinevad olla.

Võrdsuse põhimõtte kohaselt pankrotimenetluses on riigil kui võlausaldajal õigus esitada nõudeavaldus pankrotipessa, kuid puudub võimalus tagasi saada võimaliku maksukuriteoga tekitatud kahju, mille oleks kohus võimaliku kriminaalmenetluse tulemusena välja mõistnud ning konfiskeerinud. Siinkohal selgitab autor, et maksukuriteo toimepanemise tulemusena ei teki topeltmaksustamise kohustust. Maksuhalduri nõudeavalduse aluseks on reeglina, kas maksuotsuse või vastutusotsusega nõutav maksusumma, millega nõutakse tagasi riigile saamata jäänud tulu, kuid vara konfiskeerimisega välditakse alusetut rikastumist kuriteo toimepanemisel. Riigikohus on leidnud, et ei ole välistatud majandusliku topeltmaksustamise teke, juhul kui vastutusotsust halduskohtumenetluses ei tühistata ja see mõistetakse isikult välja. Kuigi selliste paralleelmenetluste ja topeltnõuete tekkimine on ebasoovitav, pole seadusandja näinud ette võimalust paralleelmenetluste vältimiseks ega praeguses olukorras konfiskeerimisest loobumiseks.[155] Autori hinnangul on äärmiselt oluline vahetegu, millisel eesmärgil rahuldatakse võlausaldajate nõudeid ning millisel eesmärgil kasutatakse süüteoga saadud vara konfiskeerimist, sest viimane riivab olulisel määral just õigusrahu olemust.

Pankrotivara erinormiks pankrotiseaduse kohaselt on PankrS § 123. Nimetatud sätte kohaselt kui kolmandal isikul on nõue talle kuuluva eseme väljaandmiseks, peab haldur eseme tagastama. Sellist printsiipi nimetatakse vara välistamiseks, mis toimub hagimenetluse raames. Materiaalõiguslikult õiglase olukorra taastamiseks on kolmandale isikule ette nähtud võimalus eraldada lihtsustatud korras vara pankrotivara (täitemenetluse) objektiks olevast varast. Hagi eesmärgiks ei ole mitte pankrotimenetluse (täitemenetluse) lõpetamine, vaid ainult sundtäitmise peatamine osas, mis puudutab eset, mis kolmanda isiku õiguste tõttu ei peaks võlgniku kohustuste täitmise eest vastutama.[156] Vara välistamine pankrotimenetluses tagab laialdase õiguskaitse kolmandate isikute suhtes, kuid samas võib pankrotivara välistamine aidata kaasa just süüteoga saadud vara tagastamiseks. Vara välistamist pankrotivarast võib nõuda õigustatud isik, kuid õigustatud isikuks võib pankrotimenetluses olla ka see, kes on rohkemal või vähemal määral seotud süüteoga saadud varaga.

[154] RKÜm 3-2-1-82-14, p. 18.
[155] RKKKo 3-1-1-62-14, p. 16.2.
[156] Koolmeister, M. Tsiviiltäiteja pankrotimenetlus. Kolmandate isikute õiguskaitsevahendid. Juridica 2003, nr. 6, lk. 417.

2.1.4. Pankrotimenetlus kui avalik huvi

Põhiseaduse § 32[157] kasutab väljendit "üldine huvi", mis on avaliku huvi sünonüüm. Riigil on avaliku huvi defineerimisel suured võimalused ning üldise huviga ehk avaliku huviga võib tegu olla ka siis, kui ühiskond sellest otsest kasu ei saa.[158] Pankrotimenetlus ei oma reeglina ühiskonnas suurt kõlapinda, sest enamik ühiskonnast ei saa kasu juriidiliste isikute jõustunud pankrotiotsusest ega selle tagajärgedest, kuid niisamuti on ka erandeid. Võimalikud erandid on siinkirjutaja arvamuse kohaselt põhjuseks, miks peaks käsitlema pankrotimenetlust kui avalikku huvi.

Avalik huvi on laia kasutusega määratlemata õigusmõiste.[159] Pankrotimenetlus läbi pankrotiseaduse avaliku huvi või üldise huvi mõistet ei kasutata ning seetõttu tekib küsimus, kas pankrotimenetlusest avaliku huvi seoses saab üldse rääkida? Pankrotimenetluse kõige üldisemaks eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine pankrotivara arvel. Pankrotimenetlus aitab hoida rahu ja korda ühiskonnas, et võlausaldajate omandiõigus ei saaks kahjustatud ja teisalt, et võlausaldajad ei asuks omavoliliselt võlgu sisse nõudma, vaid pöörduksid selleks volitatud struktuuride poole.[160] Toodud tõdemusega tuleb põhimõtteliselt nõustuda, kuid käesoleva töö raames püstitab autor küsimuse, kas riigi kui võlausaldaja huvi ei saa maksukuriteo toimepanemisel kahjustada võrdse kohtlemise põhimõtte tõttu pankrotimenetluses? Avaliku maksuraha kuritarvitamine on otseselt seotud avaliku huvi ning üldise korra loomisega ühiskonnas. Riik on pankrotimenetluses unikaalne võlausaldaja tulenevalt oma suveräänsusest. Maksukogumine kuulub riigi ainupädsevusse, ega kuulu ühegi teise võlausaldaja ülesannete hulka ning seega on riik kohustuslik võlausaldaja, kuivõrd riigil puudub diskretsioon valida endale sobivaid maksuvõlgnikke.[161]

Maksunõuet ja konfiskeerimisel olevat kriminaaltulu tuleb selgelt eristada, sest esiteks ei ole maksunõue alati automaatselt seotud kriminaaltuluga, kuid olukorras, kus maksunõue ning kriminaaltulu on tekkinud ühest allikast, peaks pankrotimenetlus selgelt olema rohkem suunatud avaliku huvi keskmesse. Sellest tulenevalt tuleb ka pankrotimenetlust kui avalikku huvi mõtestada konkreetse kaasuse kontekstis, lähtudes just selles asjas tähtsust omavatest asjaoludest.[162]

---

[157] Igaühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest. Igaühel, kelle vara on tema nõusolekuta võõrandatud, on õigus pöörduda kohtusse ning vaidlustada vara võõrandamine, hüvitus või selle suurus. PS § 32, autori märkus.
[158] Annus 2006. *Supra* nota, lk. 346.
[159] Määratlemata õigusmõiste on õigustehniline vahend, mille puhul seadusandja loobub detailsete ettekirjutuste andmisest seadustes enestes, delegeerides normi täpsustamise seaduse rakendajale. RKPJKo 3-4-1-5-05, p. 16. Autori märkus.
[160] Ikkonen, K. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. Juridica 2005 nr. 3, lk. 198.
[161] Siht, E. Maksunõuete erisused pankrotimenetluses. Magistritöö 2016, lk. 16. Viidatud F. Hill, Toward a Theory of Bankruptcy Tax: A Statutory Coordination Approach, The tax lawyer. Vol. 50, No.1 (1996). dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/53367/siht_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y (03.03.2017).
[162] Ikkonen 2005. *Supra* nota, lk. 198.

Pankrotimenetlust tuleks käsitleda kui ühiskonna avaliku huvina juhul kui pankrotimenetluse alus riivab olulisel määral ühiskonna õiglustunnet ning ühtseid sotsiaalseid väärtusi. Kui suur peaks olema riive ulatus, et pankrotimenetlust peaks vaatama kui avalikku huvi, sõltub nii kriminaal- kui pankrotimenetluse asjaoludest.

Omaette küsimus on nõuete eelistamine kui pankrotimenetluse keskmeks on ka avaliku huvi mõiste ning kaitstav õigushüve. Riigikohus on öelnud, et mitte igasugune ühe võlausaldaja eelistamine teisele ei ole iseenesest teiste võlausaldajate huvide kahjustamine.[163] Seega hüpoteetiliselt, kui kaitstava õigushüve väärtus on suurem, oleks iseenesest siinkirjutaja arvates õigustatud ka riigi kui võlausaldaja eelistamine mitte ainult pankrotimenetluses vaid ka kriminaalmenetluse ja vara konfiskeerimise seisukohast lähtudes.

2.2. Vahekokkuvõte

Pankrotiõigus on tugevalt seotud tsiviilkohtumenetlusega, millele kohalduvad samad mängureeglid. Teisalt on pankrotiõigus omaette õigusmaailm. Pankrot võib oma olemuselt olla kuritegu ning teisalt võib maksejõuetus olla eelkõige ebaõnnestumine, mille järel olemasolev vara jaotatakse võlausaldajate vahel võimalikult õiglaselt ja inimesele antakse võimalus alustada võlgadeta uuesti.[164] Täpselt samasugune arusaam on omistatav ka juriidilistele isikutele, kuid erandiga, et pärast pankroti väljakuulutamist puudub äriühingul võimalus uuesti alustada selle kustutamise tõttu.

Võrreldes kriminaalmenetlusega on pankrotimenetlus mitmekesine ja kohati etteaimamatu õigusharu. Kui kriminaalmenetlus tugineb selgel juhtimisel, siis pankrotimenetluse käekäiku võivad juhtida sisuliselt kõik võlausaldajad ning asjast huvitatud kolmandad isikud. Tulenevalt sellest on ka pankrotimenetluse võimalused tegelikkuses suuremad kui kui ainult pankrotiseaduses ettenähtud ning mis kinnitab reeglit, et pankrotiõigus ei ole täppisteadus. Pankrotiõigusele võib omistada kahte eesmärki, millest esimene on võlausaldajate nõuete rahuldamine pankrotivara arvel. Pankrotivada säilitamise- ja käsutamisõigus on antud pankrotihaldurile, samuti ka õiguse vara tagasivõitmiseks pankrotivara suurendamiseks. Autor on seisukohal, et pankrotivara säilitamine ja võlausaldajate kaitse on reguleeritud äärmise täpsusega ning võimalused pankrotivara suurendamiseks on laialdased. Võrdluseks kriminaaltulu konfiskeerimisega on pankrotimenetlus kahtlemata eelisseisundis.

[163] RKTKo, 3-2-1-63-09, p.11.
[164] Kõve, V. „Head“ ja „halvad“ võlgnikud ja võlausaldajad. Juridica 2014, nr. 4, lk. 302.

Teine, ent vähem tõhusam eesmärk on selle preventiivne külg ehk võimalik vastutus tahtliku maksejõuetuse põhjustamise eest. Kuivõrd suures osas saab pankrotimenetlust kasutada preventiivse eesmärgina, on raske hinnata. Pigem on autor seisukohal, et võrreldes võimaliku vara konfiskeerimisega on pankrotimenetluse preventiivne toime marginaalne kui üldse. Kõigele lisaks ei ole seadusandja seadnud eesmärgiks, et pankrotimenetlus peaks omama preventiivset eesmärki.

Pankroti- ja kriminaalmenetluse eesmärgid on eraldi võetuna erinevad, kuid neil on ka ühiseid jooni. Nii näiteks võib vara konfiskeerimise ja maksejõuetuse alused peituda just maksualase kuriteo toimepanemises ehk mõlema menetluse tagajärg on otseses põhjuslikus seoses kuriteo toimepanemisega. Konfiskeerimisega soovitakse vältida alusetut rikastumist ning pöördvõrdeliselt täidab sama eesmärki ka pankrotimenetlus võlausaldajate suhtes, mis peab tagastama võlausaldajatele selle, mis neile kuulub. See kõik kulmineerub tõdemusega, et mõlema menetluse eesmärk selle kõige laiemas tähenduses on huvide ja kaitse. Kuivõrd pankrotimenetluse tuumaks on üleüldine huvide kaitse, siis on oluline, et regulatsioon tagaks ka kõikide huvide kaitse. Selle saavutamine võib olla aga mõnevõrra keeruline, eriti aga siis kui pankrotipesa moodustab kuriteoga saadud vara.

Pankrotid omavad suur mõju kogu majanduses ning on selge, et mida rohkem areneb majandus, mida rohkem on äriühingud, seda enam on oodata ka äriühingute pankrotimenetlusi. Pankrotimenetluste suur hulk ei ole probleem mitte ainult riigile vaid ka eraõiguslik juriidilistele isikutele. Võimalikud pankrotikuriteod omakasu saamise eesmärgil kahjustavad ka eraõiguslikke võlausaldajaid, mis omakorda mõjutab maksulaekumist. Kuigi pankrotiregulatsioon ja selle põhimõtted jäid käesolevas magistritöös suuremas osas käsitlemata, on autorile selge, et pankrotiseadus on piisavalt dünaamiline selleks, et leida lahendusi, kuidas kuriteoga saadud vara võib tagasi jõuda kuriteo toimepannud isiku kätte või lihtsalt tsiviilkäibesse. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on selgitanud, et menetlus peab olema suunatud isiku õiguste kaitsele, vastasel korral võib isikul osutuda võimatuks oma õigusi realiseerida. Põhiseaduse §-s 13 sätestatud üldine kaitseõigus on igaüheõigus, mis peab olema tagatud kõikidele isikutele võrdselt.[165] Sama eesmärgile on suunatud ka pankrotimenetlus ning kui maksukuriteo toimepannud isik soovib enda varaõigusi kaitsta läbi pankrotimenetluse, ei saa seda vaadata kui hälbivat käitumist. Küll aga saab taolist tegevusmustrit vastuoluliseks ning pikas perspektiiviks ka ühiskonnas tervikuna taunitavaks.

[165] RKPJKo 3-4-1-14-06, p. 28.

3. Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamine pankrotimenetluses

3.1. Vastuolude põhiolemus

Kui erinevad õiguslikud tagajärjed ei lase ennast kooskõlastada, siis ei ole tegemist mitte õigusnormide konkurentsi, vaid vastuoluga.[166] Õigusnormide vastuolu on takistuseks õiguse realiseerimisele ning õiguse realiseerimine on omakorda tihedalt seotud õiguse efektiivsuse ja selle tulemuslikkusega.[167] Seega kui õigus on vastuoluline, siis ei saa see olla ka efektiivne. Lisaks on ebaefektiivne õigus vastuolus ka õigusriigi põhimõttega. Selle printsibi kohaselt on õigusriigi üheks tunnuseks tõdemus, et kogu ühiskond, kaasaarvatud riik ise peaks saama kasu jõustatud seadustest.[168]

Magistritöö peamiseks eesmärgiks on lahendada vastuolud ühelt poolt kriminaalmenetluses kriminaaltulu konfiskeerimise ja selle tagamise ning teiselt poolt pankrotimenetluse regulatsiooni vahel, mille vastuolu tulemusena ei täida kriminaaltulu konfiskeerimine oma eesmärki. Kui vaadata pankrotimenetluse, kriminaaltulu konfiskeerimise ja arestimise regulatsioone eraldivõetuna, siis tegelikkuses ei saa väita, et need oleksid vastuolulised. Sellest tulenevalt on siinkirjutaja veendumusel, et eraldiseisvate õigusnormidena täidavad nad enda eesmärki piisava täpsusega, ent nende koosmõjul võib tekkida mitmeid ja sealjuures erinevaid vasturääkivusi. Järgnevalt toob autor välja peamised vastuolud, mis ilmnesid kriminaaltulu konfiskeerimise, arestimise ning pankrotimenetluse regulatsiooni vahel.

3.1.1. Kriminaalmenetluse preventiivsete eesmärkide moonutamine

Süüteoga saadud vara arestimise ja konfiskeerimise regulatsioon ei ole mõeldud mitte ainult selle õigusinstrumendi täideviimiseks, vaid ka selle kasutamiseks kui ennetava meetmena. Käesolevas magistritöös viitas autor mitmetele allikatele, et konfiskeerimise eesmärgiks on anda mõista, et kuritegevus ning võimaliku maksukuriteoga saadud tulu ei tasu ennast ära. Ehk teisisõnu võib kuriteoga saadud vara konfiskeerimine osundada teo toimepanijale oluliselt kahjulikumaks. Lisaks sellele ei pruugi vara konfiskeerimine piirduda ainult kuriteo toimepanijaga, vaid konfiskeerimise mõjuulatus tänu laiendatud konfiskeerimisele ulatub oluliselt kaugemale.

[166] Narits, R. 2007. *Supra* nota, lk. 147.
[167] *Ibid*, lk. 137.
[168] Bingham, T. The rule of law. London, Penguin books 2011, lk. 37.

Süüteoga saadud vara konfiskeerimine on tagajärg ning enne selle teostamist kohaldatakse vara arestimist. Olukorras, kus kriminaalmenetluse käigus on varale kohaldatud arest ning paralleelselt on isiku suhtes algatatud pankrotimenetlus, lõpeb ka kriminaalmenetluses kohaldatud arest ning langeb võimalus hilisemaks kriminaaltulu konfiskeerimiseks. Autori hinnangul kahjustab selline õigusnormide vastuolu oluliselt kriminaaltulu preventiivset eesmärki. Vastuolu seisneb selles, et maksukuriteo toimepannud isikul avaneb sellega teoreetiliselt võimalus tagasi saada süüteoga saadud vara, näiteks kas pankrotivarast välistamise teel või kunstliku nõudeõiguse tekitamisega. Selline olukord muudab mõiste "kuritegu ei tasu end ära" kasutuks. Konfiskeerimine mittekaristuslikku laadi meetmena peab ühiskonda andma tugeva signaali, et igal teol on tagajärg eranditeta.

Näiteks rahapesuvastase võitluse esmaseks eesmärgiks peetakse *fructus delicti*[169] elimineerimist. Rahapesu loob organiseeritud kuritegevusega tegelejatele võimaluse teenitud kriminaaltulu reinvesteerida. Lähtudes põhimõttest, et kuritegu ei tohiks ennast ära tasuda, peetakse vähemalt minimaalseks eesmärgiks, et kurjategijatelt nende kuritegude viljad konfiskeerimisega ära võetakse. Vastasel korral kasutab kurjategija oma kriminaaltulu jätkuvalt edasi ning õõnestab selle kaudu[170] riigi toimimiseks vajalikke mehhanisme. Kui läbi pankrotimenetluse on teoreetiliselt võimalik konfiskeerimisel olev vara tagasi uute kuritegude toimepanemiseks, muuhulgas ka maksukuritegude rahastamiseks, siis muutub üha raskemaks ka tulevaste kuritegude tõkestamine, eriti aga keerukate maksukuritegude puhul. Konfiskeerimist peetakse maailmas kuritegevuse tõkestamisel esmaseks ja kõige efektiivsemaks vahendiks, ent kui pankrotimenetluse läbi on konfiskeerimist võimalik mõjutada, sealhulgas seda vältida, muutub oluliselt selle ennetav eesmärk.

Üldpreventsiooni mõte kannab endas riigi karistusvõimu ohtlikust ning arusaama, mille kohaselt raskemal sanktsioonil on tugevam toime.[171] Selle kohaselt, mida suurem on maksukuriteoga põhjustatud kahju, seda suurem vastutus peaks ka langema teo toimepanijale. Kui sanktsiooni mõju, s.o süüteoga saadud vara konfiskeerimist saab ära hoida võimaliku pankrotimenetlusega võib see nõrgestada riigi kui võimukandja positsiooni. Riigi sanktsioonimeetmed peavad olema kohaldatavad enne võimaliku süüteo toimumist. Kui sanktsioonimeetmed iseseisvana on tõhusad, kuid paralleelmenetluse tõttu kaotavad usaldusväärsust, on tegemist selge vastuoluga ning selle

[169] *Fructus delicti* kui kahju viljad. Autori märkus.
[170] Tibar, I. Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. Juridica 2007, nr. 8, lk. 576.
[171] Sootak, J. 2007. *Supra* nota, lk. 44.

ennetaval toimel puudub garantii. Sanktsioonimehhanismi rakendamisel on tähtis riive (sanktsiooni) sisuline olemus, selle raskus ja toime.[172]

3.1.2. Õiguspärase ootuse riive

Õige olemise normid on tekkinud ja tekivad alati ühiskonnas, olenemata sellest, kuidas norme nimetatakse (tava-, moraali-, eetika- jne normid). Reeglikohaselt juurduvad ühiskonnas ainult need normid, mis leiavad ühiskonnaliikmete hulgas positiivset vastukaja. Riik institutsioonina fikseerib ühiskonna mõttes õiged normid riiklike seadustena, andes neile imperatiivse kaalu ja kehtestades sanktsioonid neist normidest üleastujatele.[173] Demokraatliku õigusriigi põhimõtete hulka kuuluvad õiguskindlus ja õiguspärane ootus. Nendest põhimõtetest tuleneb igaühe õigus mõistlikule ootusele, et seadusega lubatut rakendatakse isikute suhtes, kes on hakanud oma õigust realiseerima.[174] Õiguspärase ootuse põhimõtet saab kasutada ka vastupidises võtmes, et riik võtaks tarvidusele meetmeid õigusrikkuja suhtes.

Sanktsioonimehhanismi preventiivse eesmärgi kõrval on selle teiseks, ent mitte vähemtähtsaks eesmärgiks selle korrapärane rakendamine. Sanktsioonimehhanismi rakendamine toimub kriminaalmenetluse raames. Õigusemõistmisel kriminaalasjades on kindlad eesmärgid ja poliitika ning see õigusmõistmine peab kriminaalasjas ennast õigustama, see on, et karistusõigus peab tooma kasu; see peab kaitsma mitmesuguseid õigusi ja huvisid ning olema sotsiaalselt asjakohane.[175] Maksualaste kuritegude puhul on kaitstavaks õigushüveks riigi majandus kui igaühe õigus. Karistusõigus ja kriminaalmenetlus peavad tagama maksualaste kuritegude tõkestamise ning nende avastamise korral ka tekitatud kahju hüvitama. Maksukuriteoga tekitatud kahju hüvitamise peamiseks vahendiks on konfiskeerimine süüteoga saadud vara arvelt.

Maksualased kuriteod on siinkirjuta arvates ühiskonnas suurema tähelepanu all, sest need ei mõjuta mitte indiviidi tasandil vaid kõiki, kes panustavad riigi arengusse. Sellest tulenevalt ootab ühiskond, et mida suurem on õigusnormi rikkumine, seda suurem on rakendatav tagajärg. Pankrotimenetluse käigus süüteoga saadud vara tõkendi ehk aresti kaotamisega riivatakse olulisel määral õiguspärase ootuse printsiipi. Kui on tuvastatud süüteoga saadud vara olemasolu, ent seda ei ole võimalik kriminaalmenetluses realiseerida samaaegselt käimasoleva pankrotimenetluse tõttu, siis kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon ei täida oma eesmärki ega ole õiguslikult

[172] Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 3. täiendatud väljaanne. II peatükk, p 12.2. Tallinn, Juura 2012, lk. 261.
[173] Kaugia, S. Õigusteadvuse mõiste konstruktsioonid. Juridica 2012, nr. 3, lk. 117.
[174] RKPJKo 3-4-1-2-99, II.
[175] Nuotio, K. Õigusemõistmine kriminaalasjades ja eetika. Juridica 2008, nr. 8, lk. 521.

ootuspärane. Õiguspärase ootuse põhimõte nõuab, et avalik võim kasutaks oma volitusi ja pädevust selliselt, et õiguspäraselt loodud situatsioonid ja suhted ei saaks kahjustatud viisil, mida mõistlik inimene ei saa ette näha.[176] Kui kriminaalmenetluses kohaldatud arest lõpetatakse pankrotimenetluses, sõltumata pankroti väljakuulutamise tegelikest asjaoludest, siis on selge, et pankrotimenetlus kahjustab sellega õiguspäraselt loodud suhteid ning loob valesid ettekujutusi ootuspärasest käitumisest.

3.1.3. Maksupettuste tõkestamine

Käibemaks on oluline tuluallikas enamikes riikides ning olenemata, et käibemaks on lihtne maks, on see toonud kaasa tõsiseid probleeme, eeskätt aga selle kuritarvituse ja suurte pettuste osakaalu.[177] Esmapilgul ei pruugi olla seost maksupettustel, kriminaaltulu konfiskeerimise tagamisel pankrotimenetluse kontekstis, kuid autor on seisukohal, et kriminaalmenetluse vara arestimise ja konfiskeerimise ning pankrotimenetluse vara aresti alt vabastamise vastuolude võtmekohaks on ka maksupettuste tõkestamine.

Maksupettused ohustavad maksustamise võrdsust ja õiglust, kuna riigil saamata jäänud tulu kompenseeritakse tihti maksude tõstmisega, mis tabab kõige tagasihoidlikumaid ja ausamaid maksumaksjaid, kellel ei ole võimalust või tahtmist maksukohustustest kõrvale hoiduda või neid rikkuda.[178] Maksupettused on käesoleva magistritöö põhialus, millest saab alguse konflikt. Siinkohal ilmneb ka selle vastuolu. Pankrotimenetluse ja kriminaalmenetluse omavaheline konfliktisituatsioon võib oluliselt raskendada maksupettuste vastase võitluse tõkestamist. Sellisel juhul võib pankrotimenetlus omada tunduvalt suuremat mõju kui esmapilgul seda arvata võib ning ei saa rääkida ainult kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise konfliktist pankrotimenetlusega.

Maksupettuste tõkestamine võib kriminaaltulu konfiskeerimise tagamise ja pankrotimenetluse vastuolude lahendamisel olla tugipunktiks. Maksupettuste tõkestamisel tuleb arvestada asjaoluga, et pankrotimenetlus jätab maksejõuetuse probleemi lahendajate hulgast välja probleemi tekitajad-äriühingu osanikud ja juhatuse liikmed,[179] kuid võttes arvesse avalikke huvisid, ei ole põhjendatud sellise tegevusmustri kordumine. Teisisõnu ei ole õigustatud, kui seaduslikke meetodeid kasutades

[176] Grauberg, T. Õiguse kujundusvõimalused maksuobjekti vältimisel. Juridica 2010, nr. 3, lk. 208. Viidatud. R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn 2004, lk. 291.
[177] Manavald, P. 2011. *Supra* nota, lk. 144.
[178] Maksupettuste vastase võitluse tõhustamise kooskõlastatud strateegia. Euroopa Parlamendi 2. septembri 2008. aasta resolutsioon maksupettuste vastase võitluse tõhustamise kooskõlastatud strateegia kohta (2008/2033(INI). (2009/C 295 E/04). eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2009:295E:FULL&from=SV (26.04.2017).
[179] Manavald, P. 2011. *Supra* nota, lk. 109.

oleks võimalik vabaneda vastutusest. Seetõttu peitub vastuolude põhiolemus ka maksupettuste tõkestamisel.

3.2. Pankrotimenetluse mõju kriminaaltulu konfiskeerimisele kohtupraktika näitel

Õigusloome on otsustajate enamuse tahte ja ühiskonnas omaksvõetud väärtuste vaheline valikute jada. Kas enamuse tahe ja ühiskonna väärtused seaduste kehtestamise kokku langevad, näitab esmalt elupraktika ning seejärel kohtupraktika. Sama on ka kohtulahendite veenvusega, millele jätab aeg jälje, märgistades samaaegselt õigusmõtte arengut.[180] Õigusmõtte areng saab toimuda autori hinnangul kahel viisil. Esiteks, kas mingi täiesti uue olukorra loomise läbi või konfliktisituatsiooni lahendamise käigus, mis viimaks peab taanduma uute väärtuste kehtestamises või vanade ümberhindamises. Selleks, et otsida võimalikke lahendusi magistritöös püstitatud eesmärgi saavutmiseks, on vajalik analüüsida asjakohast kohtupraktikat tekkinud konfliktisituatsioonide valguses. Järgnevalt toobki autor välja aktuaalse kohtupraktika kriminaaltulu konfiskeerimise ning pankrotimenetluse pinnalt.

3.2.1. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus asjas 3-1-1-68-16

1. Harju Maakohtu määrusega arestiti prokuratuuri taotlusel KrMS § 142 lg 1 alusel, KarS § 255 lg 2 p 1 ja § 83^2 lg 2 p 1 kohaldamise tagamiseks kolmanda isiku E OÜ pangakontol olev raha 44 298 eurot ja 50 senti.[181]

Kahtlustuse kohaselt osutas kahtlustatav koos mitme teise isikuga ainelist ja füüsilist kaasabi valeandmete esitamisele mitme äriühingu käibedeklaratsioonides. Kahtlustuse kohaselt väljastasid kahtlustatava kontrolli all olevad äriühingud näilikke tehinguid kajastavaid arveid, selleks et arvete saajatel oleks võimalik nende abil käibedeklaratsioonides alusetult sisendkäibemaksu deklareerida. Lisaks sellele kuulus kahtlustatav koos veel viie isikuga kuritegelikku ühendusse, mille eesmärk oli aidata kaasa maksupettuste toimepanemisele ja sellega tulu teenida. Kuritegeliku ühenduse tegevuseks oli arvevabriku teenuse pakkumine ehk nn varifirmade nimel näilike arvete koostamine ja esitamine ning selliste arvete alusel üle kantud raha variühingute pangakontodelt sularahas väljavõtmine. Kuritegelik ühendus, millesse kahtlustatav kuulus, korraldas muu hulgas

[180] Eesti Vabariigi Riigikohus. Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu 2005, lk. 5. www.riigikohus.ee/vfs/21/RK_teadustoode_kogumik_2005.pdf (05.03.2017).
[181] KarS § 225- Juriidilise isiku kuritegevusse kuulumine. KarS § 83^2- kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine. Autori märkus.

kolmanda isikuna kriminaalmenetlusse kaasatud E OÜ tegevust ning E OÜ kontol olev raha omandati kuritegelikku ühendusse kuulunud isikute arvel.

Harju Maakohtu 8. oktoobri 2015. a määrusega E OÜ pangakontole laiendatud konfiskeerimise tagamiseks seatud arest lõppes PankrS § 45 alusel 29. veebruaril 2016, kuna sel päeval kuulutati Pärnu Maakohtu määrusega välja E OÜ pankrot.

Pankrotiavalduse E OÜ vastu esitas OÜ M, kes omandas A OÜ-lt E OÜ vastu nõude suurusega 65 185 eurot koos kõrvalkohustustest tulenevate õigustega. Pankrotimenetluses väideti, et nõue tekkis, kuna A OÜ tasus OÜ-le ettemaksuarvete eest kokku 65 194 eurot 2 senti, kuid kaupa vastu ei saanud. Kohtueelses menetluses kogutud tõendid näitasid, et kuigi A OÜ pangakontolt kanti E OÜ pangakontole ettemaksuarvetele 65 194 eurot 2 senti, ei olnud nende äriühingute juhatuse liikmed tehingust ega ülekannetest teadlikud. Tegelikult tegid kõnealused ülekanded kuritegeliku ühenduse liikmed. E OÜ pangakontole kanti kuritegelikust tegevusest pärinevat raha, mille kohta koostati näilikud ettemaksuarved ja hinnapakkumised. Ülekantud raha eest mingit kaupa vastu ei oodatud. E OÜ pangakontole kantud raha kasutati kuritegeliku ühenduse liikmete huvides.

2. Tallinna Ringkonnakohtu määrusega tühistati Harju Maakohtu määrus ja E OÜ (pankrotis) pangakontol olev raha 42 735 eurot 3 senti vabastati aresti alt. Tallinna Ringkonnakohus tõdes, et kehtiv seadus raskendab kriminaaltulu konfiskeerimist ja võimaldab suunata kriminaaltulu tsiviilkäibesse. Korda, mille kohaselt lõpetab pankroti väljakuulutamine konfiskeerimise tagamiseks seatud aresti, on võimalik kuritarvitada. Ei ole otstarbekas, et vaidlus kriminaaltulu varjamise kahtlusega nõuete üle toimub paralleelselt kriminaalmenetlusega pankrotimenetluses.

Tallinna Ringkonnakohtu määruse peale esitas määruskaebuse prokuratuur, kes taotles ringkonnakohtu määruse tühistamist ja Harju Maakohtu määruse jõustamist.

4. Riigikohus asus hindama tekkinud olukorra problemaatikat *obiter dictum*[182] korras. Riigikohus leidis esmalt, et PankrS § 45 räägib võlgniku varale kohaldatud aresti lõppemisest üldiselt, tegemata erandeid lähtuvalt sellest, millises menetluses ja millisel eesmärgil võlgniku vara on arestitud. Seega lõpeb pankroti väljakuulutamisega PankrS § 45 alusel ka selline arest, mida on pankrotivõlgniku varale kohaldatud KrMS § 141^4 lg 1 ja § 142 alusel konfiskeerimise, selle asendamise, tsiviilhagi või varalise karistuse tagamiseks. Vastupidine tõlgendus võiks muu hulgas tekitada küsimuse PankrS § 45 vastavusest õigusselguse põhimõttel.

[182] *Obiter dictum*- juhtumi lahendustegevuse käigus esilekerkivad juhtmõtted, oletuse ja arvamused kaasuse kohta, mis viivad tegeliku lahendini *ratio decidendi* (üldlevinud põhimõtte) aluseta. Autori märkus.

5. Riigikohus tunnistas, et võimaliku tulevase konfiskeerimisotsustuse adressaadi pankroti korral on konfiskeerimise tagamise võimalused kehtivas õiguses puudulikud ja PankrS § 45 võimaldab kuritarvitusi. Näiteks pole välistatud, et vältimaks arestitud vara konfiskeerimist, esitab isik, kes tegutseb varjatud kokkuleppel vara omanikuga, viimase vastu pankrotiavalduse, mille aluseks olev nõue (PankrS § 10 lg 1) on näilik.

6. Kriminaalkolleegium leidis, et üksnes õiguspoliitilistele argumentidele tuginedes ei saa PankrS §-s 45 sätestatud selget reeglit ignoreerida ka kriminaalmenetluses (sh konfiskeerimise tagamiseks) kohaldatud vara aresti puhul. Tegemist on pankrotivõlausaldajate kaitseks kehtestatud normiga, mis võib oluliselt mõjutada pankrotimenetluse kulgu ja tulemust. Seejuures oleks väär lähtuda PankrS § 45 tõlgendamisel eeldusest, et juhul, kui võlgniku vara on arestitud kriminaalmenetluses näiteks konfiskeerimise tagamiseks, on võlausaldaja pankrotiavalduses esitatud nõue näilik ja pankrotiavaldus ise suunatud konfiskeerimise nurjamisele.

7. Riigikohus jõudis seisukohale, mille kohaselt seaduseandja võiks kaaluda pankrotivõlgniku vara konfiskeerimise tagamise korra, sh PankrS § 45 muutmist, kuid PankrS §-s 45 sätestatud reegli säilitamine on *de lege ferenda*[183] põhjendatud konkreetselt konfiskeerimise tagamiseks kohaldatud aresti puhul. Lisaks sellele selgitas Riigikohus, et pankrotivõlgniku vara konfiskeerimise tagamise kord peaks looma mõistliku tasakaalu konfiskeerimise tõhususe ja pankrotivõlausaldajate huvide vahel. Sealhulgas peaks arvestama konfiskeerimisest tuleneva riigi nõude isepära, mis seisneb selles, et see ei teki konfiskeerimise aluseks olevate asjaolude esinemisel, vaid konfiskeerimisotsustuse jõustumisel. Samuti väärib tähelepanu, et konfiskeerimisest tuleneva riigi nõude positsioon pankrotivõlausaldaja nõuete taustal võib oleneda konfiskeerimise alusest. Nii näiteks ei peaks võlausaldajad saama kasu sellest, kui võlgniku vara on suurenenud kuriteo toimepanemise tulemusena.

3.2.2. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus asjas 3-1-1-103-16

1. Tartu Maakohtu 7. augusti 2015. a määrusega arestiti kuritegeliku tulu konfiskeerimise asendamise tagamiseks M.P. nimele Maanteeameti liiklusregistris registreeritud, kuid tegelikkuses A. P-le kuuluv sõiduauto Lexus SC43.

2. Harju Maakohtu 16. oktoobri 2015. a määrusega kuulutati välja A. P. pankrot. A.P. pankrotihaldur esitas 31. märtsil 2016 Lõuna Ringkonnaprokuratuurile taotluse Tartu Maakohtu

[183] *De lege ferenda*- Kehtiva õiguse kohaselt. Autori märkus.

7. augusti 2015. a määrusega arestitud sõiduki Lexus SC430 omanikukande muutmiseks ja sõiduki pankrotihaldurile üleandmiseks, kuna sõiduk kuulub A. P. pankrotivarasse.

3. Lõuna Ringkonnaprokuratuuri 2. mai 2016. a määrusega jäeti pankrotihalduri taotlus rahuldamata. Prokuratuuri hinnangul ei saanud kohtueelses menetluses lugeda Lexuse SC430 omandiküsimust lõplikult lahendatuks ning seetõttu ei olnud põhjendatud ka sõiduki aresti alt vabastamine. Tartu Ringkonnakohtu 15. augusti 2016. a määrusega jäeti A.P. esindaja määruskaebus läbi vaatamata.

4. Riigikohus selgitas esmalt, et pankroti väljakuulutamisega lõpeb PankrS § 45 alusel ka selline arest, mida on pankrotivõlgniku varale kohaldatud KrMS § 141^4 lg 1 ja § 142 alusel konfiskeerimise, selle asendamise, tsiviilhagi või varalise karistuse tagamiseks. Pankroti väljakuulutamisega moodustub võlgniku varast pankrotivara (PankrS § 35 lg 1 p 1 ja § 108) ning võlgniku õigus pankrotivara valitseda ja käsutada läheb üle pankrotihaldurile (PankrS § 36 lg 1 ja § 35 lg 1 p 2). Seega ei sõltu pankrotivõlgniku vara valitsemise ja käsutamise õiguse üleminek pankrotihaldurile prokuratuuri toimingust või määrusest ning halduril ei ole põhjust taotleda prokuratuuri kaudu kriminaalmenetluses kohaldatud vara aresti lõpetamist. Pankroti väljakuulutamisest alates peab pankrotihaldur võtma viivitamata üle võlgniku vara valduse ja asuma pankrotivara valitsema (PankrS § 124 lg 1 esimene lause). Muu hulgas tähendab see pankrotivarasse sellise vara väljanõudmist, mis ei ole võlgniku valduses (PankrS § 124 lg 1 teine lause). Sellest lähtuvalt võib haldur nõuda valduse ülevõtmiseks pankrotivarasse ka enne pankroti väljakuulutamist kriminaalmenetluses arestitud võlgniku vara.

5. Riigikohus tunnistas, et kriminaalmenetluses tehtud arestimismäärus ei võta sõiduki registrijärgselt omanikult õigust kaitsta enda väidetavat omandiõigust tsiviilkohtumenetluse korras. Pärast PankrS § 45 alusel kriminaalmenetluses kohaldatud aresti lõppemist on sõiduki registrijärgsel omanikul võimalik pankrotimenetluses esitada pankrotihaldurile taotlus (PankrS § 123 lg 3) kolmandale isikule kuuluva vara välistamiseks pankrotivarast või kohtule hagi vara pankrotivarast välistamiseks vajaduse korral koos vindikatsioonihagiga AÕS § 80 alusel.

6. Riigikohus jättis Tartu Maakohtu 8. juuli 2016. a ja Tartu Ringkonnakohtu 15. augusti 2016. a määruse rahuldamata.

Regulatsioonides tuvastatud vastuolude kinnitamiseks tõi autor välja aktuaalse kohtupraktika. Autor möönab, et kohtupraktika on kesine ning tegelikkuses kattub sisuliselt käesoleva magistritööga ainult üks kohtulahend (3-1-1-68-16). Riigikohus hindas nimetatud kaasust *obiter dictum* korras ja kuivõrd tegemist oli uudse olukorraga Eesti õiguses, ei suutnud Riigikohus leida ega välja pakkuda adekvaatset lahendust sarnaste probleemide vältimiseks uute kohtukaasuste raames. Riigikohus on varasemalt öelnud, et konfliktis olevate õiguste või pädevuste hindamisel tuleb leida lahendus, mis ei kahjustaks põhiseaduslikku stabiilsust ning kitsendaks õigusi võimalikult vähesel määral ning säilitaks õiguse põhiseadusliku olemuse ning tagaks nende õiguste põhistatud ja põhiseadusepärase kasutamise.[184] Riigikohus ei olnud antud juhul sõnapidaja.

Kriminaaltulu konfiskeerimise ja pankrotimenetluse problemaatika leidis kajastatust ka asjas 3-1-1-103-16. Autor tunnistab, et nimetatud kaasuse asjaolud olid küll mõnevõrra erinevad, kuid kohus kinnitas, et võrreldes riigiga on pankrotivõlgnikul või kolmandal isikul oluliselt suuremad võimalused kaitsta enda õigusi, eriti aga pankrotimenetluses. Kohtulahend kinnitas tõdemust, et konfiskeeritud kriminaaltulu võib üsna lihtsate meetmete abil jõuda tagasi tsiviilkäibesse ning selle takistuseks puuduvad õiguslikud mehhanismid.

Konfiskeerimise ja pankrotimenetluse probleemide valguses on Riigikohtu tsiviilkolleegium andnud küllaltki põhjapaneva hinnangu riigipoolsele tegutsemisele. Kohus heitis riigile ette, et võlgniku vara, mis oli konfiskeerimisotsuse esemeks, muutus pankrotivaraks, sest seda ei olnud riigi kasuks veel pööratud. Kohtuotsuse jõustumisel oleks riigi kiire tegutsemine hoidnud ära edasised vaidlused.[185] Sisuliselt on riigipoolne kiire tegutsemine ka tänasel päeval ainsaks vahendiks, kuidas vältida kriminaaltulu jõudmist läbi pankrotimenetluse tagasi tsiviilkäibesse. Selline meede on menetlusökonoomia tähenduses küll tervitatav, kuid hinnates probleemi tõsidust ja selle võimalikke mõjusid majandusele, ei ole prokuratuuri kiire tegutsemine probleemi kõrvaldavaks teguriks.

Magistritöö autor on seisukohal, et pankroti- ja kriminaalmenetluse vastuolud on tekkinud seadusandliku tegematajätmise mõjul. Seadusandlikku tegematajätmist saab defineerida kui olukorda, kus seaduses ei leidu reeglit seesuguse situatsiooni lahendamiseks, mille õiguslik reguleerimine on nõutav ning kohaldamisele kuuluvat normi ei ole võimalik tõlgendamispiire ületamata seaduse põhiseadusekohasel tõlgendamisel välja selgitada.[186] Käesoleval juhul on

[184] RKPJKo 3-4-1-3-98.
[185] RKTKo 3-2-1-26-13, p. 6.
[186] Seadusandliku tegematajätmise probleemid põhiseaduslikkuse järelevalves. www.riigikohus.ee/vfs/1030/Seadusandliku_tegematajatmise_probleemid_PSJV-s.pdf. Lk. 2. (15.04.2017).

tegemist seadusandliku tegematajätmisega kahel juhul: esiteks ei ole võimalik vastuolusid lahendada tõlgendamise teel, sest tegemist on erinevate õigusharudega, mis eraldiseistvatena on mõjusad. Teiseks, vara konfiskeerimise ja pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks on õiguslik raamistik nõutav.

3.4. Pankrotimenetluse ja kriminaalmenetluse vastuolude lahendamine

Magistritöö hüpoteesis väitsin, pankrotiõiguslik põhimõte, mille kohaselt enne pankroti väljakuulutamist võlgniku varale kohaldatud arest lõpeb pankroti väljakuulutamisega, peab tagama lisaks ka kriminaalmenetlusliku vara arestimise regulatsiooni eesmärkide täitmise. Käesolevaks hetkeks on selge, pankrotiõiguse ja kriminaalmenetluse omavaheline regulatsioon ei ole ühtne ning tekitab probleeme. Kuid kuidas lahendada vastuolusid ning kas nende lahendamine on võimalik? Selliste probleemkohtade lahendamine ei ole aga lihtne ülesanne. Esmalt seetõttu, et ainuüksi teoreetilistest raamidest lähtuvalt ei ole võimalik hinnata kõiki situatsioone objektiivselt. Teisalt võib probleemide paljusus viia uute probleemahelate tekkeni. Toodud vastuolude lahendamine on problemaatiline ka seetõttu, et nii pankrotiõiguse kui kriminaalmenetluse regulatsioonid iseseisvatena täidavad oma eesmärki ning puudub alus kahelda nende mõjust.

Tänapäevane arusaam õigusest ei ammendu ainult kehtiva õigusega ning sellest tuleneva juriidilise õiguse ja juriidilise kohustusega. Õigust ei looda selleks, et seadusandjal tööd oleks, vaid tähtis on hoopis see, et õigus on riigi käes praktiliselt ainsaks vahendiks, mille abil ja mille kaudu riik saab korrastada kõigi õiguse subjektide käitumist.[187] Ka riik ise on õiguse subjektiks ning seega peab riik hindama võrdselt nii iseenda kui tema kodanike vajadusi kui ka kaitstavaid õigushüvesid. On selge, et tegelikkuses ei ole täieliku võrdsuse saavutmine võimalik ning see tekitab konflikte, mis võib oluliselt riivata ühiskonna ootusi. Kohtumenetluse olemuslikuks tunnuseks on konfliktisituatsioonide lubatavus ning tänu konfliktidele püüvad kohtud lahendada ühiskonnas vastuolusid.[188] Siinkirjutaja arvamuse kohaselt on oluline, et erinevate õigusharude konfliktisituatsioone tuleb hinnata äärmise tõsidusega, sest mida suurem on konflikt, seda rohkem riivab see ootuspärase õiguse printsiipe ning kahjustab kaitstavat õigushüve.

Riigikohus on leidnud, et konfliktis olevate õiguste või pädevuste hindamisel tuleb leida lahendus, mis ei kahjustaks põhiseaduslikku stabiilsust, kitsendaks õigusi võimalikult vähesel määral, säilitaks õiguse põhiseadusliku olemuse ning tagaks nende õiguste põhistatud ja põhiseadusepärase kasutamise.[189] Teisalt on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium selgitanud, et õiguspärase ootuse põhimõte ei nõua kehtiva regulatsiooni kivistamist. See tähendab, et seadusandja võib õigussuhteid vastavalt muutunud oludele ümber kujundada ning sellega paratamatult halvendada mõnede ühiskonnaliikmete olukorda.[190] Toodud reegel või

[187] Eesti Vabariigi Riigikohus. Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu 2005, lk. 8. www.riigikohus.ee/vfs/21/RK_teadustoode_kogumik_2005.pdf (05.03.2017).
[188] Kergandberg, E. 2008. *Supra* nota, lk. 67.
[189] RKPJKo 3-4-1-3-98.
[190] RKPJKo 3-4-1-20-04, p. 14.

reeglid kehtivad ka eri menetlusliikide konfliktisituatsioonide lahendamisel. Ühest küljest oleks tekkinud vastuolude valguses vajalik piirata või kitsendada õigussuhteid, ent teisalt peaksid piirangud olema õigustatud ning võimalikult vähe riivama isikute õigusi.

Õigusloomes koostab õigusakti ettevalmistaja olulisi mõjusid kaasa toovate seaduseelnõude väljatöötamise esimeses etapis seaduseelnõu väljatöötamise kavatsuse. Selles kavas määratletakse probleem, analüüsitakse selle lahendusvõimalusi, seatakse eelnõu eesmärk ning kaardistatakse kaasnevad mõjud. Mõjude olulisuse kindlakstegemiseks kasutatakse kriteeriume nagu mõjude ulatus, nende esinemise sagedus, mõjutatud sihtrühma suurus ning ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk.[191] Sarnaselt seaduseelnõu väljatöötamisega on võimalik leida ka lahendusi vastuolude lahendamiseks. Pankrotimenetluse ja kriminaalmenetluse vastuolude lahendamisel tuleb toetuda õiguslikele küsimustele, mis mõneti kattuvad seaduseelnõude väljatöötamiseks vajalike küsimustega, kuid samuti ka küsimustele, mis on väljakasvanud konkreetse töö pinnalt. Õiguslikud küsimused on õigusliku argumentatsiooni kesksеteks elementideks ja suunda näitavateks osisteks, mis aitavad lahendada õigusprobleemi.[192]

Küsimused, mille toel püüab töö autor pankroti- ja kriminaalmenetluse vastuolusid lahendada on järgmised:

1. Kas vastuolude lahendamine on vajalik ning kas kehtiv õiguslik regulatsioon ei ole piisav?
2. Mis juhtub, kui õiguslikult ei sekkuta? Kas ja millise tulemuseni probleem võib teravneda, jääda muutumatuks või laheneda seoses majandusarenguga või muul põhjusel või laheneda iseregulatsiooni teel?[193]
3. Kas on alternatiivi õiguslikule lahendusele? Millise muu vahendiga võib soovitud eesmärgi saavutada?[194]
4. Kuidas kujundada ümber pankrotimenetluseõiguslikku põhimõtet?
5. Millised on võimalikud probleemid?
6. Kas ja mil viisil on võimalik pärast regulatsiooni rakendamist kindlaks teha selle tegelik mõju ja võimalik kõrvalmõju?[195]

Kriminaaltulu konfiskeerimise ja selle tagamise ning pankrotimenetluse vara arestimise regulatsioonid on reeglite kogum. Reeglite vahelist konflikti saab lahendada kahel viisil. Esiteks,

[191] Ligi, T. Õigusaktide mõjude analüüsi kontseptsiooni praktiline kasu. Juridica nr. 8, 2010, lk. 627.
[192] Kangur, A. Kohus ja kohtulahend. Mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu. Riigikohus 2012, lk. 51.
[193] Normitehnika käsiraamat. Justiitsministeerium. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/heaoigusloomejanormitehnikaeeskiri.pdf. Lk 4-5. (15.04.2017).
[194] *Ibid.*
[195] *Ibid.*

kas ühte reeglisse erandi kehtestamisega või teiseks, käsitledes ühte reeglit mittekehtivana.[196] Ka eeltoodud küsimustiku eesmärgiks on välja selgitada, kas pankroti- ja kriminaalmenetluse vastuolusid on võimalik lahendada, kas ühte reeglisse erandi kehtestamisega või mitte.

Siinkohal selgitab autor, eesmärgiks on püüd leida vastuolude lahendamisel ja põhimõtete ümberkujundamisel kompromiss. Marika Linntam kirjutab, et õigluse ühetaolise kohaldamise ja õiguskindluse põhimõtte rakendamisel tekib kergesti vastuolu ning taolistest konfliktidest tulenevalt peavadki õiguslikud otsustused olema oma olemuselt kompromissid, püüdes lepitada erinevate kaitstavate väärtuste poolt ettekirjutatavaid otsustusvariante.[197] Autor on seisukohal, et kompromissi leidmine vastuolude lahendamisel saab olla ainus võimalik lahendus. On välistatud olukord, kus oleks mõeldav ühest reeglist loobumine.

3.4.1. Pankrotimenetluse ja kriminaalmenetluse vastuolude lahendamise õiguslik analüüs

Esiteks soovib magistritöö autor teada, kas vastuolude lahendamine on vajalik ning kas kehtiv õiguslik regulatsioon ei ole piisav? Ühe ja sama normiautoriteedi taotluses ei saa olla vastuolu ning kui vastuolu ilmneb, on õigusteadlase ülesandeks see elimineerida.[198] Tuginedes eelnevalt käsitletud peatükkidele 1 ja 2 on ilmne, et erinevate õigusharu normide vahel valitseb konfliktisituatsioon. Pankrotiseaduse § 45 sätestatu on pankrotimenetluse läbiviimise olulisemaid instrumente, milleta ei oleks võimalik pankrotimenetlust lõpule viia. KarS § 83[1] koosmõjus kriminaalmenetluse seadustiku arestimise ja konfiskeerimise regulatsiooniga on tähtsamaid õigusinstrumente kriminaalmenetluse tulemi tagamisel maksupettuste tõkestamisel. Olukordades, kus on käimas samaaegselt nii kriminaalmenetlus kui pankrotimenetlus, on selge, et erinevate õigusharude õigusnormid ei täida oma eesmärke.

Võrreldes kahe õigusharu regulatsioone eraldiseisvatena, siis puudub alus väita, et kehtiv õiguslik regulatsioon ei ole piisav. Eraldiseisvatena ning iseseisvates menetlustes toimivad pankrotiseaduse ning karistusõiguse regulatsioon, mis puudutavad vara aresti alt vabastamist ja süüteoga saadud vara arestimist. Nimetatud õigusnormid koostoimes aga ei toimi ning järelikult ei ole ka õiguslik regulatsioon piisav. Erinevate õigusharude õigusnormid juriidilise probleemi kokkupuutes peavad teineteist toetama. Seda põhjusel, et teineteist vastastikku toetavate ja vajadusel täiendavate

[196] Triipan, M. Proportsionaalsuse põhimõte põhiõiguste kaitsel. Magistritöö 2005, lk. 14. Viidatud R. Alexy. On the Structure of Legal Principles. – Ratio Juris 2000, Vol. 13, No. 3, p. 295. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/631/triipan.pdf?sequence=5 (15.04.2017).
[197] Marika Linntam. Õigluse idee kui argument. Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. Juridica nr.1, 2002, lk.3. *Viidatud "*Paix judiciaire (*pr k*")*.
[198] Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn, Õigusteabe AS Juura 1996, lk. 35-136.

regulatsioonide süsteem aitab tagada normse olemise kõigil ühiskonna toimimisstandarditel, muuhulgas ka inimeste kõigis eluvaldkondades.[199] Magistritöö autor leiab, kuivõrd süüteoga saadud vara konfiskeerimise regulatsioon maksukuritegude vastases võitluses omab mitmeid eesmärke ning suurt avalikku huvi, siis peaks konfliktisituatsioonis pankrotiõigus toetama selliste süütegude tõkestamist kui ka selliste süütegude preventiivseid eesmärke.

Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu lisas tõstatati küsimus Pankr § 45 ja KarS § 83[1] omavahealise vahekorra kohta. Eelkõige aga kunstlikult tekitatud pankrotimenetluse kontekstis (308 SE). Nimetatud seaduseelnõu lisas selgitati, et probleemi kaardistamine ja võimalike lahenduste väljaselgitamine on vajalik.[200] Kuivõrd probleemi tõsidus on tuntav ning jõudnud teadmiseks ja lahendamiseks Riigikogule, on selge, et vastuolude lahendamine ning pankrotimenetlusõiguse üldpõhimõtte ümberkujundamine on vajalik, kuna see takistab kriminaalmenetluse eesmärkide rakendamist.

Teise küsimusena on oluline välja selgitada, et mis juhtub, kui õiguslikult ei sekkuta? Kas ja millise tulemuseni probleem võib teravneda, jääda muutumatuks või laheneda seoses majandusarenguga või muul põhjusel või laheneda iseregulatsiooni teel?[201]

Õigusnormide ja õiguse mõju on suunatud sellele, et kindlustada ühiskonnas valitsevate suhete organiseeritus ja nende muutumine vajalikus suunas.[202] Kõnealusteke õigusnormidele ei saa ette heita nende organiseerimatust, kuid vajadust muutmiseks vajalikus suunas küll.

Õiguslik sekkumine probleemi lahendamisse on vajalik mitmel põhjusel. Teatavasti omab süüteoga saadud vara konfiskeerimise ja arestimise regulatsioon nii preventiivset kui karistusõiguslikku (sanktsioon) eesmärki. Preventiivse eesmärgi tuumaks oli süüteo toimepanijale mõista, et süütegu ei tasu ennast ära ning süüteost saadud tulu võib osutada kordades kahjulikumaks (1.2.2. Konfiskeerimise preventiivne eesmärk). Olukorras, kus tulenevalt PankrS § 45 sätestatule on võimalik luua olukord, mille tulemusena süüteoga saadud vara jõuab tagasi maksualase süüteo toimepannud isikule või temaga seotud isikutele, muutuvad süüteoga saadud vara konfiskeerimise ja selle tagamise preventiivsed eesmärgid eesmärgipäratuks. Kui sedavõrd lihtsal teel on võimalik hoiduda konfiskeerimismenetlusest võib tekkida olukord, kus süüteod muutuvad tasuvateks.

---

[199] Raska, E. Õiguse apoloogia. Sissejuhtus regulatsiooni sissejuhatusse. Tartu, Fontese kirjastus 2004, lk. 108-109.
[200] Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskirja juurde. (308 SE). Lisa 4. www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf (18.04.2017).
[201] Normitehnika käsiraamat. *Supra* nota, lk. 4-5.
[202] Kaugia, S. (koostaja). Õigus ühiskonnas. Artiklite kogumik. Tartu, Avatar Grupp 2006, lk. 37.

Karistusähvardus ja karistus preventiivse eesmärgina mõjutab ühiskonna tugevust, toimejõudu ja elanikkonna õiguskuulekust. Konfiskeerimise preventiivne olemus lahendab tekkinud konflikte näiliselt[203] ning enne süüteo toimepanemist. Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et mida nõrgemad on sanktsiooni preventiivsed eesmärgid, seda suurem on oht süütegude toimepanemisele. Kui sanktsioon preventiivse eesmärgina ei toimi teise õigusnormi koosmõju tõttu, muutub ka selle rakendusala perspektiivituks.

Maksuraha on kogu ühiskonna õigushüve. Eelevalt kirjeldatud olukorras, kus ebaseaduslikul teel saadud maksuraha jõuab varana tagasi süüteo toimepanija valudesse riivab tugevalt ühiskonna õigushuve.[204] Võimaliku sanktsiooni eesmärgiks peab olema õigushüve kaitse. Karistusõigus saab sellist õigushüve kaitsta juhul, kui konfiskeerib süüteoga saadud vara ning realiseerib selle tekitatud kahju hüvanguks. Selline meetod tagab ühiskonna stabiilsuse ning usaldusväärsuse. Kui pankrotimenetlusega on võimalik seda vältida, kahaneb paratamatult ka stabiilsus ja usaldus. Normirikkumine ei pea alati tähendama õigushüve või kellegi materiaalse huvi kahjustamist, kuivõrd normid üldise käitumisorientiiri kahtluse alla seadmist, mis omakorda kõigutab usaldust süsteemi vastu.[205]

Majandus koosneb tsüklitest, mis jaguneb majandusaktiivsuse tipuks, majanduslanguse perioodist, sellele järgnevast põhjast ning taaselavnemise perioodist.[206] Seega on selge, et nii majandusarengu kasvu kui langusega suureneb paratamatult juriidiliste kehade hulk, maksupettuste arv kui ka pankrotimenetluste hulk. Sellest tulenevalt on alus arvata, et probleem võib teravneda. Lisaks on vajalik siinkohal selgitada, et üleüldise probleemina võib pankrotimenetlus avaldada mõju ka maksupettuste tõkestamisele, mida võib pidada probleemitekitaja üheks aluseks.

Tekkinud vastuolu ei ole võimalik lahendada isereguleerimise[207] teel. Isereguleerimise teel on võimalik lahendada õiguslikke probleeme üldiselt, kas *intra legem, praeter legem, contra legem* korras,[208] analoogia teel või asjaolude äralangemisel. Kriminaalkolleegiumil oleks asjakohastes kaasustes põhimõtteliselt olnud võimalik lahendada küsimus pankroti- ja kriminaalmenetluse vastuoludest, kuid see oleks sattunud vastuollu mitmete põhiseaduse aluspõhimõtetega.

---

[203] Sootak, J. 2007. *Supra* nota, lk.49.
[204] *Ibid*, lk 47.
[205] Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn, Juura 2015, lk. 100.
[206] Haasmaa, B. Ettevõtete pankrottide tõttu riigile saamata jäänud maksutulud. Magistritöö 2012, lk. 8. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/28591/Haasmaa_Birgit.pdf (18.04.2017).
[207] Isereguleerimise all peab autor peab autor silmas olukorda, kus on välistatud seadusandja sekkumine.
[208] *Intra legem*- tegemist, kui õiguse arendamine on toimunud seaduse piirides õiguse konkretiseerimise tulemusena; *Praeter legem*- Olukord, kus mida positiivne õigus ei reguleeri, aga peaks reguleerima ning kohtunik täidab niinimetatud ehtsa lünga; *Contra legem*- Otus, mis väljub seaduse raamidest ning on vastuolus. Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras. *Supra* nota, lk. 16-17.

Kolmandaks soovib töö autor teada saada, kas on alternatiivi õiguslikule lahendusele? Millise muu vahendiga võib soovitud eesmärgi saavutada?[209]

Tuginedes eelnevale, on magistritöö autor seisukohal, et alternatiivid õiguslikule lahendusele tänases õiguskorraspuuduvad. Ainsa alternatiivina oleks võimalik viidata varasemale sarnases situatsioonolukorras kohtupraktikale, kuid kuivõrd kohtupraktika ei lahenda vastuolusid, puuduvad ka alternatiivid.

Alternatiivide puudumine ei pruugi viidata aga alati lahenduste puudumisele. On selge, et maksupettused ning kunstlikult tekitatud pankrotid võivad olla osa organiseeritud kuritegevusest. Kuritegevuse vastase võitluse takistamise on Euroopa Nõukogu sõnastanud, et organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemisel on üks kõige tulemuslikum vahend karmide õiguslike tagajärgede sätestamine selliste kuritegude toimepanemise eest ning kuriteovahendite ja kriminaaltulu tõhus kindlakstegemine, arestimine ja konfiskeerimine.[210] Vältimaks kriminaaltulu jõudmist tagasi tsiviilkäibesse läbi pankrotimenetluse, näeb autor ühe võimalusena nimetatud vastuolu lahendamist üleeuroopalisel tasandil. Ei saa välistada, et tulevikus töötatakse välja direktiiv või täiendatakse olemasolevaid, mis võimaldavad vältida analoogseid situatsioone, et takistada organiseeritud kuritegevust.

3.4.2. Pankrotimenetlusõigusliku põhimõtte ümberkujundamine

Käesoleva magistritöö olulisemaks küsimuseks töö eesmärgi saavutamisel on küsimus sellest, kuidas kujundada ümber pankrotimenetlusõiguslikku põhimõtet, et see tagaks ka kriminaalmenetlusliku vara arestimise regulatsiooni eesmärkide täitmise. Seega, kuidas kujundada ümber pankrotimenetluseõiguslikku põhimõtet? Pankrotimenetlusõiguslikku põhimõtet on vaja kujundada viisil, mis võimaldab vältida kriminaaltulu jõudmist tsiviilkäibesse koosmõjus kriminaalmenetlusliku vara arestimise regulatsiooni, kriminaal- ja pankrotimenetluse eesmärkide ja isikute põhiõigusi arvestades. Toodud põhimõtte ümberkujundamisel lähtub autor dogmaatilisest meetodist. Dogmaatilise meetodi kasutamine on sobilik, kuivõrd selle ülesandeks on selgitada olevat õigust ja leida tee selle pinnalt praktilisele kasutamisele läbi loogilise terviklikkuse.[211] Autori arvates on pankrotimenetlusõiguslikku põhimõtet teoreetiliselt võimalik ümber kujundada ühel võimalikul viisil ning seda kompromissi leides.

[209] Normitehnika käsiraamat. *Supra* nota, lk. 4-5.
[210] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL, kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus. L127/39.
[211] Tammelo, I. Õigusteaduse metodoloogia. Konspekt. Tartu, Reta 1939, lk. 51, 71.

Kompromissi saavutamiseks ja pankrotimenetlusõigusliku põhimõtte ümberkujundamiseks on olemas alused ehk puuduvad alternatiivid vastuolude lahendamiseks, probleemid võivad tugevneda kui õiguslikult ei sekkuta ning viimaks on regulatsioon puudulik ja vastuolude lahendamine vajalik. Ümberkujundamise ja vastuolude lahendamise aluste olemasolu ei ole aga piisav probleemi kõrvaldamiseks. Nagu juba eelnevalt mitmel korral mainitud, saab konflikti lahendada, kas mõlemaid norme piirates või ühe normi mõjuulatust vähendada. Kuivõrd käesoleval juhul on vajalik pankrotimenetluse põhimõtet formuleerida kujul, mis lahendaks vastuolu, tähendab see selgelt selle põhimõtte funktsiooni nõrgendamist. Ühe vastuolulise, ent samas praktikas hästi rakendatava ja äärmiselt olulise õigusnormile piirangute seadmine ei tohi toimuda kergekäeliselt. Õigusfilosoofilise printsiibi kohaselt koosneb täiuslikum õigus olemasolevat õigust kõige paremini õigustavatest õigluse üldpõhimõtetest.[212] Samasugust printsiipi rakendades on võimalik ka autori hinnangul läheneda vastuolude lahendamisel. Selleks, et piirata ühe õigusnormi mõju, on vajalik leida õigustatus normi piiramiseks. Õigustatus õigusnormi piiramiseks on sobiv, kui see soodustab eesmärgi saavutamist, on sobilik, vajalik ja proportsionaalne selle kitsamas tähenduses ehk mõõdukas.[213] Kas ja millisel viisil oleks õigustatud pankrotimenetlusõigusliku peamise põhimõtte piiramine vastuolude lahendamise eesmärgil?

Pankrotimenetlus on selgelt seotud põhiõigustega. Riigil on PS § 14 järgi kohustus luua põhiõiguste kaitseks kohased menetlused. Nii kohtu- kui ka haldusmenetlus peab olema õiglane. Muuhulgas tähendab see, et riik peab kehtestama menetluse, mis tagaks isiku õiguste tõhusa kaitse.[214] Pankrotimenetluse toel on võlausaldajatel võimalik enda õigusi kaitsta. Põhiõiguste piiramiseks peab olema täidetud kolm tingimust: 1) piirangul on õiguslik alus, 2) piirang teenib ühte piirangusättes toetatud eesmärki, 3) piirang on vajalik demokraatlikus ühiskonnas.[215]

Riigikohus on öelnud, et korruptsioonivastase seaduse järgi on majanduslike huvide deklareerimise eesmärgiks ülevaate saamine ametiisiku majanduslikest huvidest, mis võivad soodustada või põhjustada era- ja avalike huvide konflikti ning korruptiivse teo toimepanemist või korruptsiooniohtliku suhte loomist. Eraellu sekkumise eesmärk - korruptsiooni vältimine - on legitiimne, sest Põhiseaduse § 26 võimaldab kehtestada piiranguid avaliku korra kaitsmiseks ja kuriteo tõkestamiseks.[216] Üheks pankrotimenetlusõigusliku põhimõtte (PankS § 45) piiramise õigustuseks võib tuua avaliku korra kaitsmise ja kuriteo tõkestamise tagamise. Pankrotimenetlus võib olulisel määral mõjutada maksualaste kuritegude tõkestamist kui ka avalikku korda.

[212] Dworkin, R. Õiguse impeerium. Tallinn, Valgus 2015, lk. 489.
[213] RKPJKo 3-4-1-1-2, p. 15.
[214] RKPJKo 3-4-1-4-03, p. 16
[215] Lõhmus, U. Inimõigused ja nende kaitse. Tartu, Sihtasutus Iuridicum 2003, lk. 183.
[216] RKPJKo 3-4-1-10-02, p. 37.

Piirangute kehtestamine maksualaste kuritegevuse tõkestamiseks ja avaliku korra kaitseks on üks peamisi ning kõige kaalukamaid argumente, mis sisustavad põhiõiguste piiramise 3 tingimust. Riigikohus on öelnud, et põhiseaduslikud väärtused, millega võib õigustada kõnealuste põhiõiguste piiramist, on ühiskonna õiglustunne, õiguskaitsesüsteemi efektiivne toimimine, karistusotsuse seadusjõud, õiguskindlus ja õigusrahu.[217] Euroopa Kohus on selgitanud, et maksupettuste vastase võitluse eesmärgi täitmiseks ei ole vaja kindlaks teha, kas see eesmärk on avaliku korra mõistega hõlmatud vaid piisab kuritegeliku tegevuse olemasolust.[218] Avalik-õigusliku nõude menetlemisel piiratakse võlgniku põhiõigusi, mitte kellegi teise põhiõiguse vaid avaliku huvi tõttu ning avalik huvi on kahtlemata selle teostamine ning finantseerimine.[219] Piirangu kasutamise vajalikkust õigustab kahtlemata ka maksualaste kuritegudega tekitatud kahju riigile ning ühiskonnale tervikuna. Sellest tulenevalt puudub alus kahelda ka piirangu vajalikkuses.

Pankrotimenetlusõiguse põhimõtte ümberkujundamise seisukohast on olulisemal kohal selle proportsionaalsus. Selleks, et printsiibi mõjuulatust piirata, peab see olema proportsionaalne saavutava eesmärgiga. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt peavad rakendatavad abinõud vastama eesmärgile[220] ning piirang ei tohi tekitada olukorda, kus kriminaalmenetluse tagamise abinõuna kahjustatakse ebamõistlikult võlausaldajate huve. Piirang ei saa omada ennetavat eesmärki, vaid peab olema põhjendatud ja kindel. Käesoleva töö autor on seisukohal, et piirangu õigustatus on proportsionaalne, kui on tuvastatav mitte ainult maksualase kuriteo toimepanemine, vaid ka tahtlik maksejõuetuse tekitamine. Vara arestimisel kriminaalmenetlus kehtib proportsionaalsuse põhimõte- prokuratuur ja kohus peavad muu hulgas hindama, et arestitava vara väärtus ei ületaks võimaliku süüditunnistamisega kaasneva konfiskeerimise või selle asendamise objektiks oleva vara väärtust. Selleks tuleb menetlejatel selgitada ühelt poolt selle vara väärtus, mis võidakse isikult tema süüdimõistmise korral konfiskeerida või mille ulatuses võidakse temalt konfiskeerimise asendamiseks raha välja mõista, ja teisalt arestitava vara väärtus.[221] Sarnaselt vara arestimise proportsionaalsuse põhimõttele peaks prokuratuur põhistama ka konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara säilitamise vajalikkust pankrotimenetluse raames.

Olgu näitena siinkohal toodud, et Halifaxi[222] lahendiga kinnistati Euroopa Kohtu maksualaste kohtuasjade praktikas õiguse kuritarvitamise põhimõte. Selle kohaselt on maksukohustuse

[217] RKÜKm 3-3-1-69-03, p. 29.
[218] Eko 06.10.2006, C‑153/08. Euroopa Ühenduste Komisjon versus Hispaania Kuningriik.
[219] Alekand, A. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2009, lk. 61.
[220] Annus, T. 2006. *Supra* nota, lk. 106.
[221] RKKKm 3-1-1-117-16, p. 35.
[222] EKo 21.02.2006, C-255/02, Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd, County Wide Property Investments Ltd vs. Commissioners of Customs & Excise.

tuvastamisel on määravaks teguriks õigusnormide teleoloogiline kohaldamisala. Esiteks on vajalik kindlaks teha, kas maksukohustuslase taotletav maksuõiguslik tagajärg on kohaldatava normi eesmärgi ja mõttega kooskõlas. Teiseks kindlaks määrata isiku tegevuste eesmärk. Ehk teisisõnu, kas isiku tegevusel puuduvad muud majanduslikud põhjendused peale maksusoodustuse saamise.[223] Analoogilisel teel oleks prokuratuuri ülesandeks näidata, et pankrotimenetluse algatamisega kuritarvitati õigust, mille eesmärgiks on vastutusest vabanemine.

Vastus õigusvajadusele on normatiivne vahend[224] õigusliku alternatiivina. Võimaliku lahendusena ning pankrotimenetluseõiguse põhimõtte formuleeringuna pakub käesoleva magistritöö autor välja, et oleks vajalik laiendada PankrS § 123 tulenevat õigusnormi, tuues sisse kriminaalmenetluse tagamiseks arestitud vara välistamise võimaluse pankrotimenetluses (näiteks PankrS § 123[1]). Selline lahendus avaldaks olulisel määral mõju PankrS § 45-le, jättes nimetatud põhimõtte kehtima, kuid samas aitaks lahendada vastuolu kriminaaltulu konfiskeerimise ja pankrotimenetluse mõju pinnalt.

PankrS § 123 lg 1 annab võimaluse välistada pankrotivarast vara, mis kuulub kolmandale isikule. Sealjuures tehakse enne jaotise alusel raha väljamaksmist pankrotivarast pankrotimenetlusega seotud väljamaksed vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevatele nõuetele.[225] Pankrotimenetluse seisukohast on vara välistamise nõue eriti tähtis, sest tegemist sisuliselt ainukese kolmanda isiku kasutuses oleva õiguskaitsevahendiga Eesti pankrotiõiguses.[226] Maksualaste kuritegude toimepanemise tulemusena (süüteoga saadud vara) kuritarvitatakse avalikku raha, mille eest rajatakse vajalikke taristuid ning teenuseid ühiskonna normaalseks toimimiseks. Maksupettuste tulemusel saadud vara kuulub kolmandatele isikutele ehk maksumaksjatele, kelle üldiste huvide eest on riik kohustatud seisma. Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et olukorras, kus on toime pandud nii maksuõigusrikkumine kui tahtlikult tekitatud pankrot süüdega saadud vara säilitamise eesmärgil, peaks prokuratuuril kui õigustatud isikul olema nõudeõigus, et välistada vara pankrotivarast.

Prokuratuuri nõudeõigus ei tohiks tekkida lihtsakujulisel moel ning kindlasti ei tohiks loodav õigusnorm muutuda erinormiks pankrotiseaduse suhtes,[227] mida asjaolude esinemisel tingimata

[223] Grauberg, T. Õiguse kuritarvitamise doktriin maksuõigussuhte tõlgendamisel ja maksude vältimise tõkestamisel. Juridica 2008, nr. 10. lk. 667. Viidatud Kohtujurist Poiares Maduro ettepanek Euroopa Kohtu kohtuasjades C-255/02, C-419/02, BUPA Hospitals Ltd, ja C-223/03, University of Huddersfield Higher Education Corporation, p 87 ja 89.
[224] Rosentau, M. Õiguse olemus: Sotsiaalse käitumise funktsionaalne programm. Doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2004, lk. 159.
[225] PankrS § 146 lg 1 p. 1.
[226] Koolmeister, M. *Supra* nota, lk. 418.
[227] Olgu näitena toodud, et kui juriidilisest isikust võlgniku pankrotimenetlus lõpetatakse raugemise tõttu, likvideerib ajutine haldur juriidilise isiku kahe kuu jooksul menetluse lõpetamise määruse jõustumisest arvates likvideerimismenetluseta. Kui pankrotimenetluse raugemisel on võlgnikul mingi vara, makstakse sellest kõigepealt ajutise halduri tasu ja kaetakse vajalikud

kohaldatakse. Kuivõrd võimalik lahendus võib oluliselt riivata põhiõigusi, peaks normi rakendamise õigustatus tulenema vaid erandlikel asjaoludel, mille tõendamiskoormist peab kandma normi rakendamist sooviv isik ehk prokuratuur. Selles tulenevalt on vajadus täiendada loodavat normi kriteeriumitega, mis välistaksid selle põhjendamatut realiseerimist. Magistritöö autor on seisukohal, et sellisel viisil pankrotiõigusliku põhimõtte ümberkujundamine on sobilik vahend ega riiva liigselt isikute põhiõigusi.

Prokuratuur on nimetatud probleemi võimalikus lahenduseks pakkunud välja võimaluse, kus pankrotiseaduse § 45 tuleks täiendada järgmiselt: "enne pankroti väljakuulutamist võlgniku varale seatud arest, väljaarvatud kriminaalmenetluses KarS § 83¹ või § 83² alusel seatud arest, lõpeb pankroti väljakuulutamisega".[228] Magistritöö autor leiab, et seesugune lahendus on liialt laialt tõlgendatav ega arvesta võlausaldajate huvidega. Sellisel viisil sätestatu loob ettekujutuse, mille kohaselt peaks igasugune vara, mis on seotud kriminaalmenetlusega, kuuluma konfiskeeritavate objektide nimistusse.

Millised on võimalikud probleemid uue normi rakendamisel? Pankrotiseaduse § 2 sätestab pankrotimenetluse eesmärgid. Selle sätte kohaselt rahuldatakse pankrotimenetluse kaudu võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel pankrotiseaduses ettenähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu. Selle sätte mõte on võlausaldajate võrdne kohtlemine selliselt, et nende nõuded rahuldatakse võlgniku pankroti korral pankrotimenetluse kaudu ja pankrotiseaduses sätestatud korras. Siit tuleneb ka seadusandja eesmärk panna kõik võlausaldajad alates pankroti väljakuulutamisest võimalikult võrdsesse olukorda, sõltumata sellest, millist liiki nõuded neil on või millal nõue muutub sissenõutavaks.[229]

Magistritöö autor peab üheks suuremaks probleemiks uue normi rakendamisel küsimust võrdse kohtlemise põhimõttest. Pankrotiseaduse § 45 laiemaks eesmärgiks on tagada, et võlausaldajate nõuded rahuldatakse võrdeliselt nõuetega. Laienduse sissviimine pankrotiseadusesse riivab olulisel määral võrdse kohtlemise põhimõtet, mis toob endaga kaasa paratamatult õigluse ja eesmärgi konflikti.[230] Signe Viimsalu leiab enda doktoritöös, et piiriülese maksejõuetusmenetluse tõhusaks ja tulemuslikuks toimimiseks on vajalik leida korrektne ja terviklik lahendus

kulutused. Õigustatud isiku taotlusel võib kohus käesoleva lõike esimeses lauses nimetatud tähtaega pikendada kuni kuue kuuni (PankrS § 29 lg 8). See on pankrotiseaduse erinorm, mis tähendab, et kui on olemas õigustatud isiku mõjuv põhjus tuleb nimetatud normi rakendada. Riigikohus on sõnanud, et PankrS § 29 lg 8 ei näe ette võimalust esitada määruskaebust maakohtu määruse peale juriidilise isiku likvideerimise tähtaja pikendamise kohta. RKTKo 3-2-1-130-12. Autori märkus.

[228] 308 SE, lisa 4. *Supra* nota.

[229] RKTKm 3-3-1-39-05, p. 15.

[230] Tammelo, I. Õiglus ja hool. Koostanud Narits, R. Luts, M. Tartu, Ilmamaa 2006, lk.158.

võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamiseks.[231] Justiitsministeerium on samuti leidnud, et käesoleval hetkel puudub seisukoht sellest, milline vahekord peaks olema riigi konfiskeerimisnõude ja teiste võlausaldajate nõuete vahel.[232] Pankrotimenetluse ja kriminaalmenetluse konflikti pinnalt on vajalik enne muudatuse tegemist analüüsida, kui oluliselt riivaks toodav muudatus võrdse kohtlemise põhimõtet. Autor on seisukohal, et võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte üks olulisemaid lahendamist vajavaid põhimõttelisi küsimusi, mille lahenduseta ei ole võimalik ka mõelda õiguslike alternatiivide kasutamisele PankrS § 123 võimaliku laienduse kujul.

Teiseks põhimõtteliseks probleemiks oleks vaja lahendada situatsiooniolukord, kus kriminaalmenetluse alus langeb, sealhulgas ka vajadus konfiskeerida süüteoga saadud vara ning pankrotimenetlus on lõppenud. Füüsiliste isikute puhul oleks probleemi lahendus lihtne, sest sellises olukorras oleks ainuvõimalik lahendus vara tagastamine. Juriidiliste isikute puhul aga muutub vara tagastamine võimatuks kuna pankrotimenetluse lõpetamine toob reeglina kaasa juriidiliste isikute likvideerimise.

Kolmanda takistusena näeb magistritöö autor vara välistamise põhistamist. PankrS § 123 laienduse täiendavaks tingimuseks peaks olema asjaolu, et prokuratuuril tuleks põhistada, et pankrotimenetlus on tekitatud tahtlikult ning eesmärgiga vältida vara võimalikku konfiskeerimist. PankrS § 22 kohaselt on ajutise pankrotihalduri ülesandeks välja selgitada võlgniku maksejõuetuse põhjused ning prokuratuuril puuduvad võimalused enne pankroti väljakuulutamist maksejõuetuse põhjusi tuvastada. Ajutisel pankrotihalduril lasub kohustus teavitada prokuratuuri või politseid, kui ilmneb, et võlgnik on seoses maksejõuetuse tekkimisega pannud toime kuriteo tunnustega teo (PankrS § 28). Kas koostöö ajutise pankrotihalduri ning prokuratuuri vahel oleks konfiskeerimisel oleva vara välistamise nõudes võimalik, on raske hinnata. Pigem on see problemaatiline. Teadupoolest kehtib Eestis legaliteediprintsiip, kuid pankrotikuritegudes süüdi mõistmise obligatoorseks tingimuseks on võlgniku pankroti eelnev väljakuulutamine.[233] Selline olukord viib uue konfliktisituatsiooni tekkimiseni, kus ühtest küljest on prokuratuuri soov välistada pankrotivarast süüteoga saadud vara, ent teisalt tuleb kohustuslikus korras algatada sama isiku suhtes kriminaalmenetlus.

[231] Viimsalu, S. The meaning and functioning of secondary insolvency proceedings, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk. 220-221.
[232] 308 SE, lisa 4. *Supra* nota.
[233] Varul, P. Võlgniku vastutus pankroti korral. Juridica 2003, nr.7, lk.450.

Viimase, ent mitte vähemolulise küsimusena soovib autor teada, kas ja mil viisil oleks võimalik pärast regulatsiooni rakendamist kindlaks teha selle tegelik mõju ja võimalik kõrvalmõju?[234] Õigusaktide mõjude analüüsi peetakse rahvusvahelises praktikas üheks parema õigusloome saavutamise instrumentideks koos kehtiva õiguse lihtsustamise, huvigruppide kaasamise, haldus koormuse jälgimise ja vähendamise ning õigus loome algatuste eelanalüüsiga.[235] Pärast võimaliku regulatsiooni kehtestamist on autori hinnangul võimalik hinnata rakendatava akti mõju ja võimalikke kõrvalmõjutusi. Kõige paremateks indikaatoriteks mõjude hindamisel on kohtupraktika ning statistilised näitajad. Kohtupraktikas selgub, kas norm on praktikas ka tegelikkuses rakendatav või mitte. Kohtupraktikaga antakse hinnang minevikus toimunule ning üksiti annab see konkreetseid juhiseid lähimaks tulevikuks,[236] seega on kohtulahend esimeseks suunanäitajaks mõjutuste hindamisel. Statistiliste näitajate abil on võimalik mõjusid hinnata konkreetselt kasuteguri võtmes. Teisisõnu, mida suurem on normi mõju maksukuritegude tõkestamisel või tekitatud kahju hüvitamisel, seda paremad peaksid olema statistilised näitajad.

3.4.3. Pankrotimenetlusõigusliku põhimõtte muutmise problemaatika PankrS § 45 mõistes

Lähtudes eeldusest, et pankrotiõigusliku põhimõtte (PankrS § 45) piirangul on õiguslik alus, piirang teenib eesmärki ning vajalik, tekib vajadus õiguslikule regulatsioonile, tuleb tõdeda, et pankrotimenetluseõiguslikku põhimõtet, mis on sätestatud PankrS § 45, ei ole võimalik ümberkujundada viisil, mis lahendaks tekkinud vastuolud. PankrS § 45 sätestatud norm on üldprintsiip, mis loob alused pankrotivara valitsemiseks ning üldised suunised eduka pankrotimenetluse läbiviimiseks. Sellest tulenevalt on õigustatud ka pigem õigusliku alternatiivi otsimine ja selle rakendamine.

Pankrotimenetlus peaks oma olemuselt olema kiire, tõhus ja tulemuslik menetlus.[237] Muutes pankrotiõiguslikku põhimõtet PankrS § 45 sätestatud viisil, muutuvad ka põhimõtted. Kõige olulisem PankrS § 45 sätestatu juures on tingimus, et pankrotivara moodustub automaatselt pankroti väljakuulutamisega ning selleks ei ole vaja eraldi tahteavaldusi ega kohtu ostust pankrotivara moodustamise kohta.[238] PankrS § 45 rakendamisel toimub õigusjärglus. See tähendab

---

[234] *Ibid.*
[235] Ligi, T. Õigusaktide mõjude analüüsi kontseptsiooni praktiline kasu. Juridica 2010, nr. 8, lk. 628. Viidatud European Court of Auditors. Impact Assessments in the EU Institutions: Do they support decision-making? Publications Offi ce of the European Union 2010, lk. 8.
[236] Kangur, A. *Supra* nota, lk. 87.
[237] Viimsalu, S. *Supra* nota, lk. 214.
[238] Piiroja M. Pankrot. Tallinn, Agitaator 2009, lk. 35.
* Esemena võib käsitleda hüve, mis võib alluda õiguslikule valitsemisele isiku poolt. Esemeks on kõik see, mida subjektid saavad omada ja omandada, st. kõik see, mis saab olla käibe objektiks ja mida saab kasutada. § 48, p.3.1. Esemed. III osa. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2010, lk. 190.

õigusliku positsiooni täiemahulist üleminekut, mille tagajärjel lõpeb õigustatud isiku õigusseisund asjaomase eseme* suhtes ning selle staatuse omandab tema õigusjärglane.[239] Pankrotiseaduse vara arestist vabastamine muudaks ka negatiivselt pankrotivaraga seonduvat õigusjärglust. See tähendab, et enne võlgniku vara muutumist pankrotivaraks peaks toimuma diskussioon ning kaalutlus, kas võlgniku vara tuleb või saab lugeda pankrotivaraks või mitte. Sisuliselt tähendaks see õigusjärgluse katkemist. Seesuguse õigusjärgluse muutmine sõltumata kõikidest õigustustest ei saa olla põhjendatud ega õigustatud pankrotimenetluse eesmärke arvestades.

Saksamaa Konstitutsioonikohtu lahendis asjas *Lüth* selgitas kohus, et põhiõigused on esmajoones kodaniku kaitseõigused riigi vastu ning selline väärtussüsteem peaks põhiseadusliku alusena kehtima kõigis õiguse valdkondades.[240] Kui PankrS § 45 tulenevat põhimõtet kujundatakse ümber viisil, mis võimaldaks riigil välistada süüteoga saadud ja konfiskeerimisel olevat vara enne pankroti väljakuulutamist, oleks see vastuolus autori hinnangul põhiõigustega, mis just peaksid kaitsma kodaniku kaitseõigusi,[241] sõltumata sellest, kas pankrotivaraks olev vara on tekkinud maksukuriteo toimepanemisel ning kas maksejõuetus on tekitatud tahtlikult. On tava, et kui riivet piiravad õigustused jäävad kaalumisel riivatud põhiõigustele alla, on avaliku võimu abinõu põhiseadusega vastuolus.[242] PankrS § 45 seaduse põhimõtte muutmisel, puuduks puudutatud isikul kaitseõigus ning seetõttu on problemaatiline pankrotimenetlusõigusliku põhimõtte muutmine PankrS § 45 tähenduses.

[239] § 6, p. 3.1.1. Üldsätted. I osa. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2010, lk. 18.
[240] Belling, D.W. Põhiõiguste tähendus eraõigusele. Juridica 2004, nr. 1, lk. 6. Viidatud BverfGE 7, 198, 204; 50, 290, 337; 68, 193, 205.
[241] Reeglina on põhiõigused mõeldud inimese kaitseks avaliku võimu eest ehk pakkuma vertikaalset kaitset, s.o igaühe õiguse riigi seaduse ja kaitsele. Teisalt seisneb kaitseõiguse põhimõte selles, et riik on kohustatud pakkuma kaitset kolmandate isikute eest ehk pakkuda nõndanimetatud horisontaalset kaitset. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse: Tallinn, Juura 2004, lk. 287. Autori märkus.
[242] Sootak, J. Õigus igaühele. Teejuht Eesti õigusesse ja õigusteadusesse. Tallinn, Juura 2017, lk. 45.

Kokkuvõte

Kriminaaltulu konfiskeerimise tagamine pankrotimenetluse eesmärkide kontekstis

Käesolev magistritöö keskendus kriminaaltulu konfiskeerimise tagamisele pankrotimenetluse eesmärkide kontekstis. Positiivne õigus peab olema tasakaalukas, tagama nii õigusselguse kui õiguskindluse ning sealhulgas arvestama kõikide õigussubjektidega. Positiivne õigus peab arenema koos ühiskonnaga, kuid on ilmne, et kõiki tekkivaid probleeme ei ole õiguse kirjapanemisel ette näha. Sellest tulenevalt tekivad õigus- ja seaduslüngad kui ka vastuolud õigusnormide vahel. Eriti probleemne on olukord, kus erinevate õigusharude, ent ülimalt suur mõju omavad õigusnormid on konfliktisituatsioonis ning mida ei ole võimalik lahendada analoogia ega tõlgendamise teel.

Karistusõigus, kriminaal- ning pankrotimenetlus on täiesti erinevad valdkonnad, kuuludes samuti ka erinevatesse õigusharudesse. Kuid olenemata sellest on mõlemal valdkonnal üks väga tugev ning ühine joon- õiguskaitse. Mõlema õigusinstrumendi eesmärgiks on laias mõttes kahju hüvitamise õiguse tagamine. Olenemata asjaolust, et mõlemad õigusnormid kaitsevad õigushüve võivad nad samaaegselt olla ka konfliktisituatsioonis. Käesoleva magistritöö konfliktisituatsiooni tekitavateks õigusnormideks on seega pankrotiseaduse vara aresti alt vabastamise ja karistusseadustikus toodud vara konfiskeerimise sätted koosmõjus konfiskeerimise tagamisega kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud korras.

Konflikti tuum seisneb selles, et karistusseadustiku § 83^1 lg-s 1 sätestatu kohaselt konfiskeerib kohus tahtliku süüteoga saadud vara, mille eesmärgiks on takistada süüdlase rikastumist süüteo toimepanemise tagajärjel. Seevastu pankrotiseaduse § 45 kohaselt kohaselt lõpeb enne pankroti väljakuulutamist võlgniku varale kohaldatud arest pankroti väljakuulutamisega ning võlgniku varast moodustab pankrotivara. Kriminaaltulu äravõtmist puudutava regulatsiooni mõtte kohaselt ei tohi süütegude toimepanek osutuda süüdlase jaoks kasulikuks. Pankrotiseadusest tuleneva vara aresti alt vabastamise põhimõtte rakendamise tagajärjel võib aga tekkida olukord, kus süüteoga saadud vara võib jõuda tagasi tsiviilkäibesse kui ka süüteo toimepannud isikute kätte. Sellise vastuolu tulemusena ei pruugi kriminaaltulu konfiskeerimine täita oma funktsiooni. On selge, et kui õigus on vastuoluline, siis ei saa ta ka olla efektiivne. Õigus aga peab olema efektiivne ning riik ja ühiskond peavad kasu saama jõustatud seadustest.

Tulenevalt eelnevalt käsitletud probleemi tõsidusest kasvas välja ka magistritöö eesmärk. Töö sisuks sai lahendada vastuolud ühelt poolt kriminaalmenetluses kriminaaltulu konfiskeerimise ja

selle tagamise ning teiselt poolt pankrotimenetluse regulatsiooni vahel. Vastuolude lahendamisel tugines autor hüpoteesile, mis seisnes järgmises väites: pankrotiõiguslik põhimõte, mille kohaselt enne pankroti väljakuulutamist võlgniku varale kohaldatud arest lõpeb pankroti väljakuulutamisega, peab tagama lisaks ka kriminaalmenetlusliku vara arestimise regulatsiooni eesmärkide täitmise.

Kuivõrd kriminaalmenetluses on võimalik arestida ja konfiskeerida igasugust vara, sealhulgas vara, millega tegu toime pandi, siis leidis autor, et esmalt oli vajalik selgitada kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise objektiks oleva vara mõistet ja selle tekkelisust. Kriminaaltulu objektiks valis autor süütega saadud vara, mis tekkis maksupettuste tagajärjel. Maksupettuste olemuse selgitamine ja tagajärgede toomine võimaldas luua asjakohase taustsüsteemi näitamaks, et probleem ei ole teoreetiline ja võib olla raskete tagajärgedega.

Magistritöö eesmärgi saavutamine ja vastuolude lahendamine sai autori hinnangul toimuda vaid läbi põhjaliku õigusharude vastavate õigusnormide analüüsi. Sellest tulenevalt tugines autor töö põhiosas vastuolude lahendamisel kvalitatiivsele uurimismeetodile, rõhuasetusega kohtupraktikale. Omal koht oli ka grammatilisel,- ajaloolisel ning objektiiv-teleoloogilisel tõlgendamismeetodil, et aidata selgitada, missugust eesmärki ja mõtet õigusnormid ajas ning ruumis teenisid.

Autor analüüsis esmalt süüteoga saadud vara konfiskeerimise ja arestimise põhiolemust. Süüteoga saadud vara konfiskeerimise ja arestimise põhiolemus seisnes kahes punktis. Esiteks sanktsioonimehhanismis, et seeläbi kompenseerida kahjustatud hüve ning teiseks selle preventiivses tähenduses- sundida isikuid mitte toimepanema uusi kuritegusid ja andmaks mõista, et kuritegu ei ole tasuv. Autor asus seisukohale et süüteoga saadud vara arestimine ja konfiskeerimine kui mõjutusvahendid omavad ühiskonnas isegi ehk suuremat tähendust kui konfiskeerimise tagajärg, sest seeläbi on võimalik ennetada maksuõigusrikkumisi.

Seejärel analüüsis autor pankrotiõiguse põhimõtteid, eeskätt aga pankrotivaraga seonduvat. Pankrotivara käsitlusest selgus, et pankrotiseaduse § 45 on pankrotiõiguse keskseks õigusinstrumendiks, mis tagab efektiivse pankrotimenetluse läbiviimise. Pankrotimenetluse efektiivne tulem väljendub eranditena võlausaldajate võrdses kohtlemises. Autor möönab, et pankrotimenetluse dünaamilist süsteemi on võrdlemisi kerge pahauskselt kuritarvitada olukordades, kus põhjustatakse maksejõuetus tahtlikult. Eriti aga paralleelselt käimasoleva kriminaalmenetluse kahjustamise huvides.

Kriminaaltulu konfiskeerimise ja arestimise ning pankrotimenetluse vara põhimõtete põhjalik käsitlus lõi tervikpildi, mis andis autorile mõista, et vastuolude lahendamine ja magistritöö eesmärgi saavutamine ei saa olema lihtne ülesanne. Seda eeskätte põhjusel, et eraldiseisvate õigusnormidena oma rakendusalas täidavad nii süüteoga saadud vara konfiskeerimise ja arestimise kui pankrotiseaduses toodud vara aresti alt vabastamise regulatsioonis täies ulatuses oma eesmärki ja on efektiivsed.

Vältimaks liialt teoreetilist käsitlust analüüsiti eraldi ka asjakohast kohtupraktikat. Aktuaalne kohtupraktika kasutamine omas tähendust kahel põhjusel. Esiteks kinnitas kohtupraktika probleemi ja näitas, et probleem vajab lahendamist. Teiseks, ent kõige olulisemana sai selgeks, et puudub võimalus lahendada probleemi kohtute poolt. Kuigi Eestis ei ole pretsedendiõigust, piisab mõningatel juhtudel siiski kohtupraktikale viitamisest. Kui aga kohtud ei suuda lahendada juriidilisi probleeme, on selge, et probleem vajab lahendamist seadusandlikul tasandil.

Mõistes taustsüsteemi, kriminaaltulu konfiskeerimise ja arestimise kui ka pankrotivara põhimõtteid oli võimalik asuda magistritöö eesmärgi saavutamise etapini ning püüda ümber kujundada pankrotimenetluse peaprintsiipi. Autor kasutas selleks dogmaatilist meetodit ja tugines kuuele kontrollküsimusele. Teisisõnu leidus lahenduse võti õiguslikus argumentatsioonis. Kontrollküsimuste sõnastamisel lähtuti peamiselt normitehnika käsiraamatus toodule, kuivõrd käsiraamatut kasutatakse seaduseelnõude ettevalmistamisel ja väljatöötamisel ning on kasutusele võetud hea õigusloome ja normitehnika eeskirjast lähtuvalt.

Seega, kas pankrotimenetlusõiguslikku põhimõtet on võimalik kujundada viisil, mis võimaldab vältida kriminaaltulu jõudmist tsiviilkäibesse koosmõjus kriminaalmenetlusliku vara arestimise regulatsiooni ja pankrotimenetluse eesmärke arvestades?

Magistritöö autor on seisukohal, et püstitatud hüpoteesi ei ole võimalik kinnitada ning pankrotimenetlusõiguslikku põhimõtet ei ole sellisel viisil võimalik ümber kujundada.

Olenemata asjaolust, et pankrotimenetluse vara arestist vabastamise regulatsioon võib olulisel määral avaldada negatiivset mõju süüteoga saadud vara arestimisele ja konfiskeerimisele, oleks põhimõtte ümberkujundamine põhjendamatu. Pankrotiseaduse § 45 sätestatu pankrotiõiguse tugipunkt, mis kaitseb eranditult ja eelistatult kõikide võlausaldajate huve. Pankrotiseaduse § 45 kujundamine viisil, mis lahendaks süüteoga saadud vara konfiskeerimise ja arestimise vastuolud, annaks ka pankrotiõigusliku põhiprintsiibile teise tähenduse.

Kuigi magistritöös püstitatud hüpoteesi ei ole võimalik kinnitada, ei tähenda see, et vastuolusid ei oleks võimalik lahendada. Magistritöö autor näeb ühe võimaliku õigusliku alternatiivina

kasutusele võtta pankrotiseaduse laienduse. Selle kohaselt võiks kaaluda süüteoga saadud vara välistamist pankrotivarast kriminaalmenetluse raames. Selline lahendus on lubatud kehtivas pankrotiseaduses kolmandatele isikutele, kes tõendavad, et pankrotivaraks olev vara kuulub kolmandale isikule, mitte pankrotivõlgnikule. Sellisel viisil vastuolude lahendamine kahjustaks vähem pankrotimenetlusõiguse peamist põhimõtet ning oleks vastuvõetavam teistele võlausaldajatele. Magistritöö autor pankrotiseaduse laiendust konkreetse lahendusena siiski välja pakkuda ei soovi, sest on mitmeid lahendamata küsimusi, mis vajaksid täiendavat analüüsi.

Maksupettustega ja maksudest kõrvalehoidumisega on vaja võidelda. Maksupettuste või maksualaste süütegude otseseks tagajärjeks on alusetu rikastumine ning reeglina ebaausalt soetatud vara. Maksualased süüteod õõnestavad riigi alustalasid ning raskendavad õiglus- ja võrdsuspõhimõtte rakendamist ühiskonnas. Probleem teravneb kui pankrotiõiguslikku mehhanismi kasutades on võimalik seaduslikult takistada kriminaalmenetluse eesmärkide täitmist. Pikemas perspektiivis ei saa selline õiguspraktika olla jätkusuutlik.

Summary

Ensuring the confiscation of criminal assets in the context of insolvency proceedings

The objective of this Master's thesis was to ensure the confiscation of criminal assets in the context of insolvency proceedings. Positive law must be balanced, ensure legal clarity, legal certainty and in doing so, also take into account all legal entities. Positive law is developing together with the society, but it is apparent that all the arising problems are not foreseen during writing down the law. As a result, legal and legislative gaps, as well as inconsistencies between the laws occur. Especially problematic is the situation in which the various branches of law, yet legislative provisions also having extremely high influence, are in a conflict situation, and what can not be solved by analogy or by means of interpretation.

Penal law, criminal law and insolvency proceedings are completely different fields, as well as belonging to different branches of law. However, despite the fact, both fields have a very strong and common feature - law enforcement. The aim of both legal instruments in a broader sense is securing the right of compensation for damage. Regardless of the fact that both legislative provisions protect the legal rights, they may be simultaneously also in a conflict situation. Thus, the legislative provisions creating a conflict situation of the Master's thesis are the provisions of Bankruptcy Act concerning the release of property from seizure and the provisions of the confiscation of property given in the Penal Code in conjunction with securing the confiscation procedure provided in the Code of Criminal Procedure.

The core of the conflict lies in the fact that according to the Penal Code § 83^1 section 1, the court shall confiscate the property acquired through an intentionally committed offence, which is intended to prevent the profiting of an offender as a result of committing the offence. In contrast, according to § 45 of the Bankruptcy Act, the seizure applied to the debtor's property prior to the declaration of bankruptcy ends with the declaration of bankruptcy and the debtor's property forms the bankruptcy estate.

Regarding the idea of taking away the criminal assets, commission of offences may not be beneficial for the offender. However, as a result of implementing the Bankruptcy Law principle of releasing the property from seizure, it may lead to a situation where the property acquired through the commission of an offence might get back to civil use, as well as to the persons who committed the offences. As a result of such a conflict, confiscation of criminal assets may not fulfill its

function. It is evident that if the law is controversial, then it can not be effective. The law, though, should be effective, and the state as well as the society should benefit from the enforced laws.

The seriousness of the problem discussed earlier gave also rise to the aim of the thesis. Solving the inconsistencies between confiscation of the criminal assets in criminal proceedings and its ensuring on one hand, and the regulation of the insolvency proceedings on the other hand became the subject of the thesis. In solving the inconsistencies, the author based on the hypothesis which consisted of the following argument: principle of the Bankruptcy Law according to which the seizure applied to the debtor's property prior to the declaration of bankruptcy ends with the declaration of bankruptcy, must in addition ensure the fulfilment of the aims of the regulation of the seizure of criminal proceeding' s assets.

Since in criminal proceedings it is possible to seize and confiscate any property, including the property with which the act was committed, the author found that, first, it was necessary to explain the concept of the property which is the object of seizing and confiscating the criminal assets and its formation. The author chose the property acquired through the commission of an offence which occurred as a result of tax fraud to be the object of the criminal assets. Explaining the essence of tax fraud and introducing the consequences allowed to create an appropriate context to show that the problem is not theoretical and could have serious consequences.

In author's opinion, achieving the aims of the Master's thesis and solving the inconsistencies could only take place through a thorough analysis of the relevant legislative provisions of the branches of law. Consequently, in solving the inconsistencies in the main part of the thesis, the author relied on qualitative research method with an emphasis on judicial practice. The grammatical, historical, and objective-teleological methods also had their part in helping to explain which purpose and idea the legislative provisions served in time and space.

First, the author analysed the essence of confiscation and seizure of the property acquired through the commission of an offence. The essence of confiscation and seizure of the property acquired through the commission of an offence lied in two points. First, the sanctions mechanism in order to compensate thereby for the damaged asset and, secondly, in its preventive meaning - to force people not to commit new crimes and to imply that crime is not profitable. The author was of the opinion that the seizure and confiscation of the property acquired through the commission of an offence as sanctions might have even a stronger significance in the society than the consequence of confiscation, since it is thereby possible to prevent tax offences.

Then the author analysed the principles of bankruptcy law, but particularly what is related to the bankruptcy estate. The discussion about the bankruptcy estate showed that § 45 of the Bankruptcy Act is the central instrument of the Bankruptcy Law, which provides effective insolvency proceedings. The effective result of a insolvency proceeding is reflected as exceptions in equal treatment of creditors. The author admits that it is relatively easy to abuse the dynamic system of the insolvency proceedings in bad faith in situations where the insolvency is caused intentionally. And especially, in the interest of damaging the concurrently ongoing criminal proceeding.

A thorough approach to the confiscation and seizure of criminal assets and the principles of insolvency proceeding's assets created a comprehensive picture, which signalled the author that solving the inconsistencies and reaching the aim of the Master's thesis will not be a simple task. Primarily because as separate legislative provisions in their own scope of regulation, both confiscation and seizure of the property acquired through the commission of an offence, as well as the regulations of releasing the property from seizure set out in the Bankruptcy Act fulfill their purposes in entirety and are effective.

Relevant judicial practice was analysed separately to avoid overly theoretical approach. Use of topical judicial practice had significance for several reasons. First, the judicial practice confirmed the problem and showed that the problem needs to be solved. Secondly, but most importantly, it became clear that there was no possibility to solve the problem by courts. Although there is no case law in Estonia, it is still sufficient in some cases to refer to judicial practice. However, if the courts fail to solve legal problems, it is evident that the problem needs to be addressed at the legislative level.

By understanding the background system, the principles of confiscation and seizure of the criminal assets, as well as bankruptcy estate, it was possible to take up the stage of reaching the aim of the thesis and try to reshape the main principle of the insolvency proceeding. The author used the dogmatic method for this and based on six control questions. In other words, the key to solution was found in legal reasoning. Formulating the control questions was based mainly on regulatory technique outlined in the handbook, as the handbook is used in the preparation and development of the draft laws and has been introduced on the basis of good legislation and regulatory technique.

Therefore, is it possible to frame the principle of the legal insolvency proceeding in such a manner that it allows to avoid the reaching of criminal assets into civil use in conjunction with the regulation of the seizure of criminal proceeding's property and considering the aims of the insolvency proceeding?

The author of the thesis believes that the hypotheses can not be verified and it is not possible to reframe the principle of the legal insolvency proceeding in such a manner.

Regardless of the fact that the regulation of releasing the insolvency proceeding's property from seizure may have a substantially negative impact on the seizure and confiscation of the property acquired through the commission of an offence, the reframing of the principle would be unreasonable. § 45 of the Bankruptcy Act is the stronghold of the bankruptcy law, which exclusively and preferably protects the interests of all creditors. Reframing the § 45 of the Bankruptcy Act in a manner that it could solve the inconsistencies of confiscating and seizing the property acquired through the commission of an offence would also give another meaning to the main principle of the bankruptcy law.

Although the hypothesis of the thesis can not be verified, it does not mean that the inconsistencies could not be solved. The author of the thesis sees introducing an extension of the Bankruptcy Act as a possible legal alternative. Accordingly, it could be considered to exclude the property acquired through the commission of an offence from the bankruptcy estate in the criminal proceedings. A similar solution is allowed in the current bankruptcy law for third parties, who prove that the property of the bankruptcy estate belongs to a third party and not to the debtor. Solving the inconsistencies in such a manner would undermine less the main principle of the insolvency proceedings law and would be more acceptable to other creditors. However, the author of the thesis does not wish to offer the extension of the Bankruptcy Act as a particular solution because there are several unresolved issues which would require further analysis.

It is necessary to fight against tax fraud and tax evasion. The direct consequence of tax fraud or tax offences is unjust enrichment and, as a rule, fraudulently acquired property. Tax offences undermine the foundations of the state and hinder the implementation of the principle of equality in society. The problem is exacerbated when it is legally possible to impede the fulfilment of the objectives of the criminal proceedings by using the mechanism of the Bankruptcy Law. In a longer perspective, such a legal practice can not be sustainable.

Kasutatud allikad

Teadusraamatud

1. **Aarnio**, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn, Õigusteabe AS Juura 1996.
2. **Alekand**, A. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2009.
3. **Anepaio**, T. (jt. koost). Sissejuhatus õigusteadusesse. Tallinn, Juura 2005.
4. **Annus**, T. Riigiõigus. Tallinn, Juura 2006.
5. **Bingham**, T. The rule of law. London, Penguin books 2011.
6. **Kergandberg**, E. Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012.
7. **Künnapas**, K. Maksukohustuse täitmise preventiivne tagamine enne maksukohustuse tuvastamist: ettevaatuspõhimõte maksumenetluses, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2016.
8. **Lehis**, L. Maksuõigus. Tallinn, Juura 2012.
9. **Lind**, K. Käibemaksupettused ja nende tõkestamine, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2012.
10. **Madise**, Ü. (jt. koost). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 3. täiendatud väljaanne. Tallinn, Juura 2012.
11. **Manavald**, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus 2011.
12. **Maruste**, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004.
13. **Maruste**, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja- vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004.
14. **Narits**, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn, Juura 2007.
15. **Pikamäe**, P. Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 4. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn, Juura 2015.
16. **Rosentau**, M. Õiguse olemus: Sotsiaalse käitumise funktsionaalne programm, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2004.
17. **Sootak**, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn, Juura 2010.
18. **Sootak**, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn, Juura 2015.
19. **Sootak**, J. Pikamäe, P. (koost.) Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 3.väljaanne. Tallinn, Juura 2009.
20. **Sootak**, J. Sanktsioonõigus. Tallinn, Juura 2007.
21. **Sootak**, J. Õigus igaühele. Teejuht Eesti õigusesse ja õigusteadusesse. Tallinn, Juura 2017.
22. **Varul**, P. Jt. Tsiviilseaduse üldosa. Õigusteaduse õpik. Tallinn, Juura 2012.
23. **Varul.** P. (jt. koost.). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2010.
24. **Viimsalu**, S. The meaning and functioning of secondary insolvency proceedings, doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu 2011.

Teadusartiklid

25. **Alexy**, R. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. Juridica, 2001, nr. 1.
26. **Belling**, D.W. Põhiõiguste tähendus eraõigusele. Juridica 2004, nr. 1.
27. **Grauberg**, T. Õiguse kujundusvõimalused maksuobjekti vältimisel. Juridica 2010, nr. 3.
28. **Grauberg**, T. Õiguse kuritarvitamise doktriin maksuõigussuhte tõlgendamisel ja maksude vältimise tõkestamisel. Juridica 2008, nr. 10.
29. **Gropp**, W. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks? Juridica 2008, nr 8.
30. **Ikkonen**, K. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. Juridica 2005 nr. 3.
31. **Jegorov**, S. Krediidiasutuse maksejõuetuse erisused: regulatiivse maksejõuetuse kontseptsioon. Juridica 2008, nr. 6.
32. **Kaugia**, S. Õigusteadvuse mõiste konstruktsioonid. Juridica 2012, nr. 3.
33. **Koolmeister**, M. Tsiviiltäiteja pankrotimenetlus. Kolmandate isikute õiguskaitsevahendid. Juridica 2003, nr. 6.
34. **Kõve**, V. „Head" ja „halvad" võlgnikud ja võlausaldajad. Juridica 2014, nr. 4.
35. **Laaring**, M. Avaliku korra mõiste põhiseaduses. Juridica 2012, nr. 4.
36. **Ligi**, T. Õigusaktide mõjude analüüsi kontseptsiooni praktiline kasu. Juridica 2010, nr. 8.
37. **Lopman**, V. Lorents, K. Vastutusotsus. Äriühingu juhatuse liikme maksuõiguslik vastutus äriühingu maksuvõla eest. Juridica 2013, nr. 2.
38. **Lõhmus**, U. Pankrotiga seotud kuriteod. Juridica 1994, nr. 1
39. **Manavald**, P. Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus. Empiiriline uuring. Juridica 2010, nr. 4
40. **Nuotio**, K. Õigusemõistmine kriminaalasjades ja eetika. Juridica 2008, nr. 8.
41. **Parmas**, A. Süüteovahendi konfiskeerimise eesmärk ja õiguslik olemus ning selle põhiseaduslik õigustus. Juridica 2008, nr 8.
42. **Prükk**, K. Avasõna. Juridica 2016 nr. 10.
43. **Pärnamägi**, I. Kas ühiskondliku heaolu eest hoolitsemine on tegelikult politsei ülesanne? Juridica 2016, nr. 10.
44. **Saarma**, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica 2008, nr 6.
45. **Sootak**, J. Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekaristuslike mõjutusvahendite osas. Juridica 2006, nr. 8
46. **Tibar**, I. Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. Juridica 2007, nr. 8.
47. **Varul**, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica 1994 nr. 1.
48. **Varul**, P. Võlgniku vastutus pankroti korral. Juridica 2003, nr. 7.

Õigusaktid

Eesti õigusaktid:

49. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
50. Asjaõigusseadus. RT I, 31.12.2016, 21.
51. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015,
52. Karistusseadustik. RT I, 31.12.2016, 14.
53. Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 31.12.2016, 16.
54. Käibemaksuseadus. RT I, 24.12.2016, 15.
55. Maksukorralduse seadus. RT I, 10.11.2016, 11.
56. Pankrotiseadus. RT I, 22.06.2016, 25.

57. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus. RT I 2007, 2, 7.
58. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 12.03.2015, 106.
59. Võlaõigusseadus. RT I, 31.12.2016, 7.
60. „Õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018" heakskiitmine. RT III, 07.03.2011, 1.

EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid:

61. Euroopa Nõukogu direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi. L 347/1.
62. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL, kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus. L127/39.
63. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, maksejõuetusmenetluse kohta. EL 2015/848, 20. mai 2015. L 141/19.
64. ÜRO korruptsioonivastane konventsioon. 31.10.2003, New York. RT II 2010, 4, 10.
65. Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon. 08.11.1990 Strasbourg. RT II 2000, 7, 41.

Kohtupraktika

Eesti kohtulahendid:

66. RKPJKo, 3-4-1-1-2.
67. RKKKm 3-1-1-68-16.
68. RKKKm 3-1-1-1-12.
69. RKTKo, 3-2-1-63-09.
70. RKPJKo 3-4-1-14-06.
71. RKPJKo 30.09.1994, III-4/A-5/94.
72. RKPJKo 3-4-1-2-99.
73. RKHKo 3-3-1-79-11.
74. RKPJKo 3-4-1-3-98.
75. RKHKo 3-3-1-62-06.
76. RKHKo 3-3-1-74-09.
77. TrtRnK 3-13-678.
78. RKKKo 3-1-1-119-09.
79. RKTKo 3-2-1-26-13.
80. RKPJKo 3-4-1-4-03.
81. RKKKm 3-1-1-102-12.
82. RKKKo 3-1-1-90-11.
83. RKÜKo 3-1-1-37-07.
84. RKKKm 3-1-1-27-07.
85. RKTKm 3-3-1-39-05.
86. RKTKm 3-2-1-14-10.
87. RKKKo 3-1-1-62-14.
88. RKKKo 3-1-1-82-14.
89. RKKKo 3-1-1-130-12.
90. RKKKo 3-1-1-4-11.

91. RKKKm 3-1-1-125-13.
92. RKKKm 3-1-1-103-16.
93. RKPJKo 21.12.1994, III-4/A-10/94.
94. RKKKm 3-1-1-87-13.
95. RKKKm 3-1-1-117-16.
96. RKHKo 3-3-1-63-09.
97. RKTKo 3-2-1-26-13.
98. RKHKo 3-3-1-12-12.
99. RKPJKo 3-4-1-24-11.
100. RKTKo 3-2-1-38-15.
101. RKKKm 3-1-1-135-13.
102. RKPJKo 3-4-1-20-04.
103. TRKHKo 3-3-1-39-03.
104. RKKKo 3-1-1-97-13.
105. RKKKm 3-1-1-9-14.
106. RKÜKm 3-2-1-82-14.
107. RKÜKm 3-3-1-69-03.
108. RKTKo 3-2-1-103-99.
109. RKTKo 3-2-1-92-14.
110. RKTKo 3-2-1-99-04.
111. RKTKm 3-2-1-19-16.
112. RKKKm 3-1-1-68-16.
113. RKPJKo 3-4-1-5-05.

Muud kohtulahendid:

114. EKo 21.02.2006, C-255/02, Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd, County Wide Property Investments Ltd versus Commissioners of Customs & Excise.
115. EKo 06.10.2006, C‑153/08, Euroopa Ühenduste Komisjon versus Hispaania Kuningriik.
116. EKo 11.05.2006, C‑384/04, Attorney General *vs* Federation of Technological Industries jt.
117. EIKo 05.07.2001, C-52024/99, Arcuri v. Italy.
118. EIKm 15.01.2015, C- 12951/11, Veiks v. Eesti.

Muud allikad

119. 2016. aasta Riigieelarve seaduse seletuskiri. www.fin.ee/riigieelarve-2016 (20.02.2017).
120. **Bome**, V. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamine pankrotimenetluses. Magistritöö 2013. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/30802/bome_viktor.pdf (01.03.2017).
121. **Booz**, A.H. Comparative Evaluation of Unexplained Wealth Orders. U.S. Department of Justice. Final Report 31.10.2011. www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/237163.pdf (14.02.2017).
122. **Davies**, N. Euroopa ajalugu. Tallinn, Varrak 2014.
123. **Dworkin**, R. Õiguse impeerium. Tallinn, Valgus 2015.
124. Eesti Vabariigi Riigikohus. Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu 2005. www.riigikohus.ee/vfs/21/RK_teadustoode_kogumik_2005.pdf (05.03.2017).

125. Euroopa Komisjon. Võitlus maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidmisega. Komisjoni analüüs Euroopa Ülemkogu 22.mai 2013. aasta kohtumise tarbeks. ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_et.pdf (10.02.2016).
126. Euroopa Komisjoni teatis (COM(2012) 722 final). Tegevuskava maksupettuste ja maksudest kõrvalehoidumise vastase võitluse tõhustamiseks. eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0722&from=ET (12.02.2017).
127. **Haasmaa**, B. Ettevõtete pankrottide tõttu riigile saamata jäänud maksutulud. Magistritöö 2012. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/28591/Haasmaa_Birgit.pdf (18.04.2017).
128. Justiitsministeerium. Maksejõuetuse revisjoni lähteülesande projekt. Projekt 2014-2020.12.02.006.01.15-0007 „Õigusloome kodifitseerimine“. Tallinn 2016. www.koda.ee/public/Lisa._Maksejouetusoiguse_revisjoni_lahteulesande_projekt.pdf (03.02.2017).
129. **Jäätma**, J. Ohu mõistest Eesti kehtivas õigusdogmaatikas.www.just.ee/sites/www.just.ee/files/janar_jaatmaa._ohu_moistest_eesti_kehtivas_oigusdogmaatikas.pdf (17.02.2017).
130. **Kangur**, A. Kohus ja kohtulahend. Mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu. Riigikohus 2012.
131. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskirja juurde. Lisa 4. www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf (18.04.2017).
132. **Kaugia**, S. (koostaja). Õigus ühiskonnas. Artiklite kogumik. Tartu, Avatar Grupp 2006.
133. Kuritegevus Eestis 2015. Kriminaalpoliitika uuringud 22. Justiitsministeerium. www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf (14.02.2017).
134. **Lind**, K. Ülevaade siseriikliku pöördmaksustamise praktikast Euroopa Liidus. MaksuMaksja 2011, nr. 6/7. www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1242 (13.02.2017).
135. **Lindsalu**, P. Konfiskeerimiste ülevaade 2015. Kriminaalpoliitika analüüs nr 9/2016. www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/konfiskeerimiste_ulevaade_2015.pdf (14.02.2017).
136. **Lukason**, O. Maksejõuetuse põhjuste analüüs. Kokkuvõte olulisematest uurimistulemustest September 2010. Justiitsministeeriumi uuring. riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/20_uuringu_aruanne_maksejouetus.pdf (01.03.2017).
137. **Lõhmus**, U. Inimõigused ja nende kaitse. Tartu, Sihtasutus Iuridicum, 2003.
138. Maksu- ja Tolliamet. Kokkuvõte 2016. aastast. www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/uudised-pressiinfo/pressimaterjalid/mta_2016._aasta_faktileht.pdf (10.02.2017).
139. Maksupettuste vastase võitluse tõhustamise kooskõlastatud strateegia. Euroopa Parlamendi 2. septembri 2008. aasta resolutsioon maksupettuste vastase võitluse tõhustamise kooskõlastatud strateegia kohta (2008/2033(INI). (2009/C 295 E/04). eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2009:295E:FULL&from=SV (26.04.2017).
140. **Mösbauer**, H. Maksualane karistusõigus ja maksualane väärteoõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006.
141. Normitehnika käsiraamat. Justiitsministeerium. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/heaoigusloomejanormitehnikaeeskiri.pdf (15.04.2017).

142. **Piiroja,** M. Pankrot. Tallinn: Agitaator, 2009.
143. **Raska**, E. Õiguse apoloogia. Sissejuhtus regulatsiooni sissejuhatusse. Tartu: Fontese kirjastus. 2004.
144. **Rawls**, J. Õigus kui ausameelsus. Taasesitus. Tallinn: Valgus, 2015.
145. Roheline Raamat. Käibemaksu tuleviku kohta. Lihtsama, kindlama ja tõhusama käibemaksusüsteemi suunas. KOM(2010) 695 lõplik. eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0695&from=ET (13.02.2017).
146. **Rugo**, K. Liikmesriigi vastutus Euroopa Liidu õiguse rikkumise eest ja selle kohaldamine Eesti siseriiklikus õiguses. Magistritöö. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42282/rugo_katre.pdf (19.02.2017).
147. Seadusandliku tegematajätmise probleemid põhiseaduslikkuse järelevalves. www.riigikohus.ee/vfs/1030/Seadusandliku_tegematajatmise_probleemid_PSJV-s.pdf (15.04.2017).
148. Seletuskiri käibemaksuseaduse ja raamatupidamise seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. www.maksumaksjad.ee/PDFdocs/KMS_seletus_2014.pdf (13.02.2017).
149. **Siht**, E. Maksunõuete erisused pankrotimenetluses. Magistritöö 2016. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/53367/siht_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (03.03.2017).
150. **Tammelo**, I. Õiglus ja hool. Koostanud Narits, R. Luts, M. Tartu, Ilmamaa 2006.
151. **Tammelo**, I. Õigusteaduse metodoloogia. Konspekt. Tartu, Reta 1939.
152. **Triipan**, M. Proportsionaalsuse põhimõte põhiõiguste kaitsel. Magistritöö 2005. dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/631/triipan.pdf?sequence=5 (15.04.2017).
153. Uncitral. Legislative Guide on Insolvency Law. United Nation Publication, Sales No. E.05.V.10. www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (18.02.2017).
154. Õiguskantsleri 2006.aasta tegevuse ülevaade. www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/6iguskantsleri_2006._aasta_tegevuse_ylevaade.pdf (16.02.2017).